

TRANSFEMINIST- ISTORIČKA KUVARICA: SPORTSKI DODATAK TRANSFEMINIST- ISTORIČKA PLAYBOOK: SPORTS EDITION

Transfeministička kuvarica:
sportski dodatak

Transfeminist Playbook: sports edition

trans mreža
BALKAN

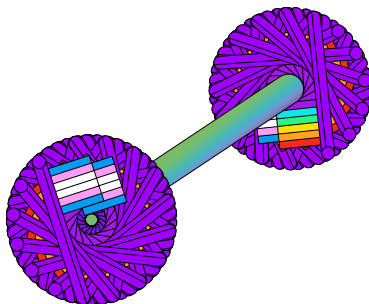
Transfeministička kuvarica: sportski dodatak
Transfeminist Playbook: sports edition

Autorstvo: Marko Vukčević, Aleksa Milanović, Marija Ratković,
Jovan Džoli Ulićević, Nađa Bobičić i Matea Stefanović
Poente sumirala: Marija Jovanović

Izdavač:
Trans Mreža Balkan
Ulica Slobode 4
81000 Podgorica

Za izdavača:
Jovan Ulićević

Ilustracije i grafičko oblikovanje:
Dejan Batrićević

SADRŽAJ

- 5 **Ko ima pravo da se takmiči?**
Istorija polne segregacije u sportu
Marko Vukčević
- 21 **Sport i održavanje binarnog rodnog/polnog**
normativa i ideala Zapadne ženskosti
Aleksa Milanović
- 33 **Biologija, biopolitika, bioetika**
i trans osobe u sportu
Marija Ratković
- 53 **Zašto je na postjugoslovenskom Balkanu važno**
pitanje trans osoba u sportu: međunarodni i neokolonijalni
karakter antirodnog pokreta
Jovan Džoli Ulićević
- 71 **Transfeministička analiza medijskih tekstova**
o nevoljama sa rodom u sportu
Nađa Bobičić i Matea Stefanović

trans mreža
BALKAN

Ko ima pravo da se takmiči? Istorija polne segregacije u sportu

Podjela sportova na muške i ženske u 2025. godini koncept je čije propitivanje u mejnstrim diskursu gotovo da ne postoji. Ovakva podjela shvata se kao potpuno prirodna i još važnije, u interesu žena kroz zaštitu ženskog sporta od muške dominacije. Međutim, ako pogledamo istorijat ovih podjela i današnju situaciju, možemo doći do zaključka da dok se polna segregacija sporta predstavlja kao pitanje biologije, njen istorijat jasno pokazuje da je riječ o društvenom i političkom mehanizmu kontrole ženskih tijela. U tom kontekstu, savremene rasprave o trans ženama u sportu ne predstavljaju novu pojavu, već najnoviju fazu dugotrajne borbe za prava žena i definisanje granica ženstvenosti.

KRATKA ISTORIJA ŽENSKOG SPORTA

Krajem 19. vijeka dešava se institucionalizacija sporta i kreiranje prvih saveza i ustaljenih sportskih pravila. U tom sistemu sport se koristi kao alat za oblikovanje i pripremu muškaraca za nacionalne vojne i društvene potrebe, postajući uz to dio javne sfere društva koja je rezervisana za

muškarce, za razliku od privatne sfere u kojoj je ženama jedino dozvoljeno da funkcionišu. Ovakav društveni sistem kreirao je ne samo rodnu, već i klasnu i rasnu segregaciju¹. Osnovna funkcija ove segregacije bila je socijalna ekskluzija ovih grupa i održavanje javne moći u rukama bogatih bijelih muškaraca².

Prvi organizovani sportovi u kojima su žene uspjele da se izbore za svoje mjesto bili su oni koji su primarno korišćeni za socijalizaciju i koji su smatrani „damskim“, kao što su tenis, kroket, golf i jahanje. To su bili sportovi koji su smatrani elegantnim, tokom kojih se ne bi previše znojile i u kojima su mogle da se takmiče u dugim suknjama i korsetima.

Ženama je bilo zabranjeno učešće i na prvi modernim Olimpijskim igrama u Atini 1896. godine, da bi 1900. godine u Parizu žene dobile pravo učešća upravo u „damskim sportovima“. Međutim, imajući u vidu da su muški sportovi uveliko bili dio standardnog programa, dok su se ženski smatrali na određeni način dodatnim, žene nisu imale pravo da se takmiče zajedno sa muškarcima. Ovaj stav opstaje i do danas, imajući u vidu da ženski sportovi još uvijek postoje kao „dodatne“ discipline onima u kojima se takmiče muškarci. Istovremeno, u Ujedinjenom Kraljevstvu žene i djevojke igraju fudbal, i to često protiv muškaraca. Ova praksa prekida se 1902. godine kada dio lokalnih federacija ograničava svoje klubove da igraju protiv ženskih timova. Međutim, Prvi svjetski rat donosi novu popularnost ženskom fudbalu. Odlaskom velikog broja muškaraca na front, žene preuzimaju do tada muške uloge, prvo rada u fabrikama, a zatim i u fudbalu. Kreiraju se novi fudbalski klubovi koji igraju humanitarne utakmice za pomoć u ratu koje počinju da okupljaju desetine hiljada navijača.

¹ Witherspoon, K. B. (2021). *Inclusion, exclusion, and segregation*. In S. A. Riess (Ed.), *A cultural history of sport in the modern age* (Vol. 6, pp. 149–172). Bloomsbury Academic.

² Whitten, R. (2025). *Sports participation as a social determinant of athletic sex differences* (Master's thesis, Colorado State University). Mountain Scholar.

Vrhunac se dešava 26. decembra 1920. godine kada rekordnih 53.000 navijača prisustvuje utakmici između dva ženska tima u Liverpulu³. Ubrzo nakon toga, već 1921. Fudbalski savez Engleske (FA) uvodi zabranu ženskog fudbala koja je trajala sve do 1971. godine, navodeći kao razlog zaštitu žena „jer fudbal nije za njih“⁴. Stvarni razlog je bio oživljavanje muškog fudbala i finansija koje FA u ženskom fudbalu nije kontrolisao, kao i održavanje muške hegemonije u domenu sporta.

MANE BIOLOŠKOG ESENCIJALIZMA⁵

Razlozi za isključivanje žena iz sportskih takmičenja i otežavanje pristupa sportu uglavnom su se ticali tadašnjih bioloških shvatanja. Mit o ženskoj krhkosti početkom 20. vijeka smatran je medicinskom realnošću, a bavljenje sportom predstavljano je kao medicinska opasnost za žene, koje su bile u u navodnom riziku od ispadanja/pomjeranja materice. Mit o ženskoj krhkosti u sportu opstaje i danas kroz argumente o muško-ženskoj biološkoj razlici.

Dok je istina da u *prosjeku* žene imaju manju mišićnu masu i da su niže od muškaraca, u pitanju je prije svega – *prosjek*. Razlike između bioloških, ali i uopšteno sportskih karakteristika pojedinaca i pojedinki su ogromne, tako da najbolje sportistkinje uglavnom nadmašuju veliku većinu muškaraca. Istovremeno, u velikom broju sportova uspjeh zavisi od desetina, ako ne i stotina karakteristika, ne samo snage ili visine. Ovo se najbolje vidi u sportovima (gimnastika, streljaštvo, jahanje, umjetničko klizanje) u kojima žene imaju jednake ili bolje rezultate, kada su pravila muškog i ženskog sporta ista, pa je upoređivanje sa muškarcima moguće.

³ BBC News. (2020, December 26). *The Boxing Day game that changed women's football*. BBC.

⁴ Müller, M. (2016). *Constructing gender incommensurability in competitive sport: Sex/ gender testing and the new regulations on female hyperandrogenism*. Human Studies, 39(3), 405–431.

⁵ Biološki esencijalizam je uvjerenje da su identitet, sposobnosti i ponašanje pojedinca ili grupe određeni urođenom, nepromjenjivom „suštinom“ koja proizlazi iz njihove biologije, a ne iz društvenih ili kulturnih faktora.

Međutim ovdje je važno promisliti samu logiku segregacije na osnovu bioloških razlika. Dok nam djeluje potpuno prirodno da sportove razdvojimo po rodu, drugi socijalni konstrukti kao što su rasa ili nacionalnost ne koriste se (više) kao parametri za segregaciju i pored postojanja fizioloških razlika u *prosjeku* (različite prosječne visine između zemalja, veći plućni kapaciteti ljudi iz regiona na visokoj nadmorskoj visini). Čak i kada se držimo striktno bioloških razlika, dok su košarkaši uglavnom veoma visoki, niko ne brani onima koji su niži da se takmiče. Muggsy Bogues je bivši američki košarkaš koji se sa visinom od 160cm uopšte nije uklapao u biološki prosjek košarkaša, međutim njegove biološke predispozicije ne samo da nisu služile za njegovo isključenje, već su mu i omogućile da izgradi svoj stil i dugogodišnju karijeru u NBA ligi. Pa čak i Lionel Messi, jedan od najboljih fudbalera svih vremena je u mladosti imao nedostatak hormona rasta, zbog kojeg je morao primati terapiju. Njegova visina, kraći koraci i niski centar gravitacije su bili krucijalni za njegov uspjeh. Prateći argumente biološkog esencijalizma koji ženama ne dozvoljava da se takmiče sa muškarcima jer su „slabije“ ili „niže“, ni muškarcima koji su niži ili slabiji ne bi trebalo da se dozvoli takmičenje.

ODVOJENE ŽENSKÉ DISCIPLINE NE POMAŽU ŽENAMA

U Parizu 1920. godine osniva se Međunarodna ženska sportska federacija (FSFI) kao odgovor na odbijanje Međunarodnog olimpijskog komiteta da uvede još ženskih disciplina u Olimpijske igre. FSFI 1922. godine organizuje Ženske olimpijske igre čiji veliki uspjeh stvara dovoljan pritisak za uvođenje novih ženskih disciplina na Olimpijske igre.⁶ Proces uvođenja ženskih disciplina na određeni način traje i do danas.

Jedan od najboljih primjera štetnosti polne segregacije sporta po žene je primjer olimpijskog streljaštva. Na Olimpijadi u Meksiko Sijetu 1968. žene se po prvi put takmiče u streljaštvu, i to u mješovitim disciplinama, zajed-

⁶ Théberge, N. (1991). *Women and the Olympics: A consideration of gender, sport and social change*. In F. Landry, M. Landry, & M. Yerles (Eds.), *Sport ... The Third Millennium / Le troisième millénaire* (pp. 385–396). Les Presses de l'Université Laval.

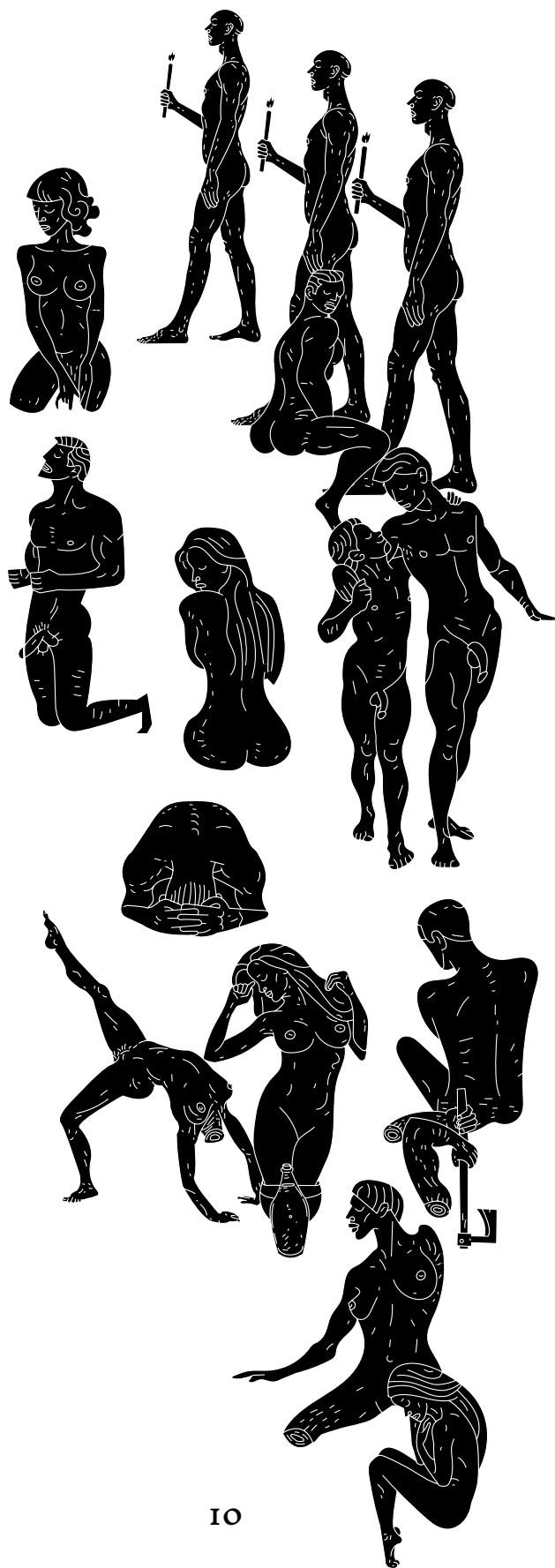
no sa muškarcima. I ako žene u ovom sportu nisu bile jednako zastupljene kao muškarci koji su se u istom takmičili decenijama na OI, a faktički vjekovima uopšteno, one žene koje su se takmičile radile su to na veoma uspješno. Jedna od njih je bila Margaret Murdock, koja je 1967. na Panameričkim igrama postala prva žena koja je osvojila zlatnu medalju u ovom sportu u internacionalnom meču. Devet godina kasnije, na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine, Margaret je završila izjednačena za prvo mjesto sa muškarcem. Nakon konsultacija, sudije su odlučile da prelome neriješen rezultat i zlatnu medalju je dobio njen suparnik Lenny Basham, mada su iz protesta Margaret i on zajedno stali na podijum za prvo mjesto, ali je Margaret nosila srebrnu medalju.⁷

Nakon uspjeha Margaret Murdock, olimpijsko streljaštvo ulazi u fazu polne segregacije. Muškarci i žene prestaju da se takmiče zajedno, a i sama pravila se mijenjaju. Muškarci i žene više nemaju jednak broj ni hitaca ni meta, dok su do nedavno pištoljske discipline pucane sa različitih distanci, a i danas na istoj distanci takmiče se u različitim formatima. Kao zvanični razlog ovih promjena navedeno je povećanje broja medalja za žene i podsticanje razvoja sporta, međutim očigledno je da su ove izmjene nastale kako bi spriječile ugrožavanje muške dominacije u sportu koji se smatra kao izrazito muški.

Argument o biološkim razlikama u streljaštvu nema nikakvu težinu, tako da jedini argument koji može izgledati kao razumljiv je upravo taj o „podsticanju razvoja ženskog sporta“. Međutim, dok ovaj argument na površini izgleda kao legitiman i čak podržavajuć za žene, suštinski on doprinosi dodatnoj diskriminaciji žena. Umjesto podsticanja ženskog sporta, primjetno je da segregacija redovno vodi do manjeg ulaganja u ženski sport⁸, manjeg medijskog i opšt društvenog prostora i na kraju do slabijeg kvaliteta takmičenja. Uz to, konstantna segregacija učvršćuje ideju o ženama kao „nedovoljno dobrim“ za takmičenje sa muškarcima, a ženski

⁷ Buczynski, A. R.-M. (2022). *Taking Aim: The evolution of women in competitive shooting sports in the 20th century United States* (Master's thesis, Western Michigan University). Western Michigan University Digital Commons.

⁸ Mogaji, E., Badejo, F. A., & Charles, S. (2021). *Financial well-being of sportswomen*. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 13(2), 299–319.

sportovi zauvijek ostaju sekundarni i „dodatni“ muškim sportovima koji se smatraju „standardom“⁹. Ovo stavljanje žena u drugi red dovodi do samoispunjavajućeg proročanstva u kojem slabe finansije, kvalitet treninga, nedostatak prilika i društveni pogled na žene u sportu dovode do slabe ženske participacije i slabijih rezultata, a to zatim pojačava stav o ženama kao lošijima i dovodi do dodatnih uskraćivanja prilika i finansija.

KAKO BIRAMO KO SE TAKMIČI U MUŠKIM, A KO U ŽENSKIM SPORTOVIMA?

Institucionalizacijom ženskog sporta, ranije pomenuti mit o ženskoj krhkosti nije izgubio na popularnosti, štaviše, sredinom 20. vijeka dobio je novu formu, koja opstaje i do danas. Najbolji rezultati žena počinju se karakterisati kao „sumnjivi“, a sportistkinje za koje se smatralo da su previše uspješne meta su istraga i debata da li su „prave žene“. Nastaje narativ odbrane ženskog sporta od cis muškaraca koji pokušavaju da se infiltriraju radi osvajanja medalja. Važno je napomenuti da su postojali slučajevi osoba koje su se takmičile u ženskim disciplinama, a kasnije u životu „otkriveni“ kao muškarci, međutim takvih slučajeva je bilo vrlo malo i najvjerovatnije je u pitanju bila nejasnoća/neodređenost njihovih genitalija¹⁰. Takođe, ne smijemo zaboraviti i da su u pitanju mogli biti i njihovi rodni identiteti. Narativ odbrane od cis muškarca identičan je današnjem narativu o trans sportkinjama kao „muškarcima sa perikama“ koji su željni medalja u ženskim sportovima. U ovom kontekstu nastaje potreba sportskih institucija da stvore jasna pravila kojima bi se muški i ženski sport jasno odvojio.

Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i Međunarodna asocijacija atletskih federacija (IAAF, danas World Athletics) od 1946. godine od sportistkinja (ali ne i sportista) zahtijevaju da predaju medicinske sertifikate kako bi dokazale da imaju pravo da se takmiče. Međutim, zbog sve više

⁹ Brake, D. L. (2010). *Playing with the boys: Why separate is not equal in sports*. Oxford University Press.

¹⁰ Simpson, J. L., Ljungqvist, A., de la Chapelle, A., Ferguson-Smith, M. A., Genel, M., Carlson, A. S., Ehrhardt, A. A., & Ferris, E. (1993). *Gender verification in competitive sports*. *Sports Medicine*, 16(5), 305–315.

sportistkinja koje su izgledale „muževno“, IAAF preuzima na sebe zadatak testiranja svih sportistkinja na takmičenjima¹¹. Tako na Evropskom atletskom prvenstvu u Budimpešti 1966. godine organizuju se prve „ginekološke inspekcije“ (takozvane „nude parades“), gdje se od svih sportistkinja zahtijeva da prođu vizuelne inspekcije genitalija pred panelom zvaničnika/ca.

Ova invazivna i degradirajuća praksa od početka je naišla na osudu od strane sportistkinja¹², a sportske organizacije dolaze do zaključka da zbog nedovoljne preciznosti i efikasnosti pronauđu novi način testiranja. Razlozi „nedovoljne preciznosti“ bili su česti primjeri atipičnih genitalija, kao što su uvećan klitoris, srasla labia ili neuobičajen položaj otvora mokraćne cijevi¹³.

Već 1967. godine IAAF (a MOK od 1968.) uvodi hromozomsko testiranje putem *Barr body* testa. Ovaj test je baziran na ideji da muškarci posjeduju XY, a žene XX hromosome, te upravo pokušava da pronađe drugi X hromozom, kako bi dokazao da je osoba ženskog pola. Međutim, ova podjela nije tako jednostavna. Osobe sa Androgen insensitivity syndrome (AIS) zbog svih „ženskih“ karakteristika koje posjeduju (primarne i sekundarne polne karakteristike) često nikad ne saznaju da ustvari imaju „muške“ XY hromosome i unutrašnje testise koji se nikada nisu spustili¹⁴. Zbog AIS-a, njihovo tijelo ne reaguje na testosteron (i ostale androgene) i ne mijenja se u skladu sa tijelima koja imaju visoke količine testosterona. *Barr body* testovi ove žene su klasifikovali kao muškarce. Pored AIS-a postoji veliki broj različitih hromozomskih sastava, kao što su hromozomski mozaicizam (XY i XX), Klinefelterov sindrom (XXY), Turnerov sindrom (Xo, samo jedan X hromozom). Svaki od ovih sastava dovodi u pitanje binarni pogled na pol.

¹¹ Pieper, L. P. (2016). *Sex testing: Gender policing in women's sports*. University of Illinois Press.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Važno je napomenuti da je AIS oblik interpolnosti, međutim većina sportistkinja sa ovim sindromom se od rođenja identifikuju kao žene. Ovaj, i drugi primjeri interpolnosti su najbolji pokazatelj naučne neutemeljenosti binarnog koncepta pola.

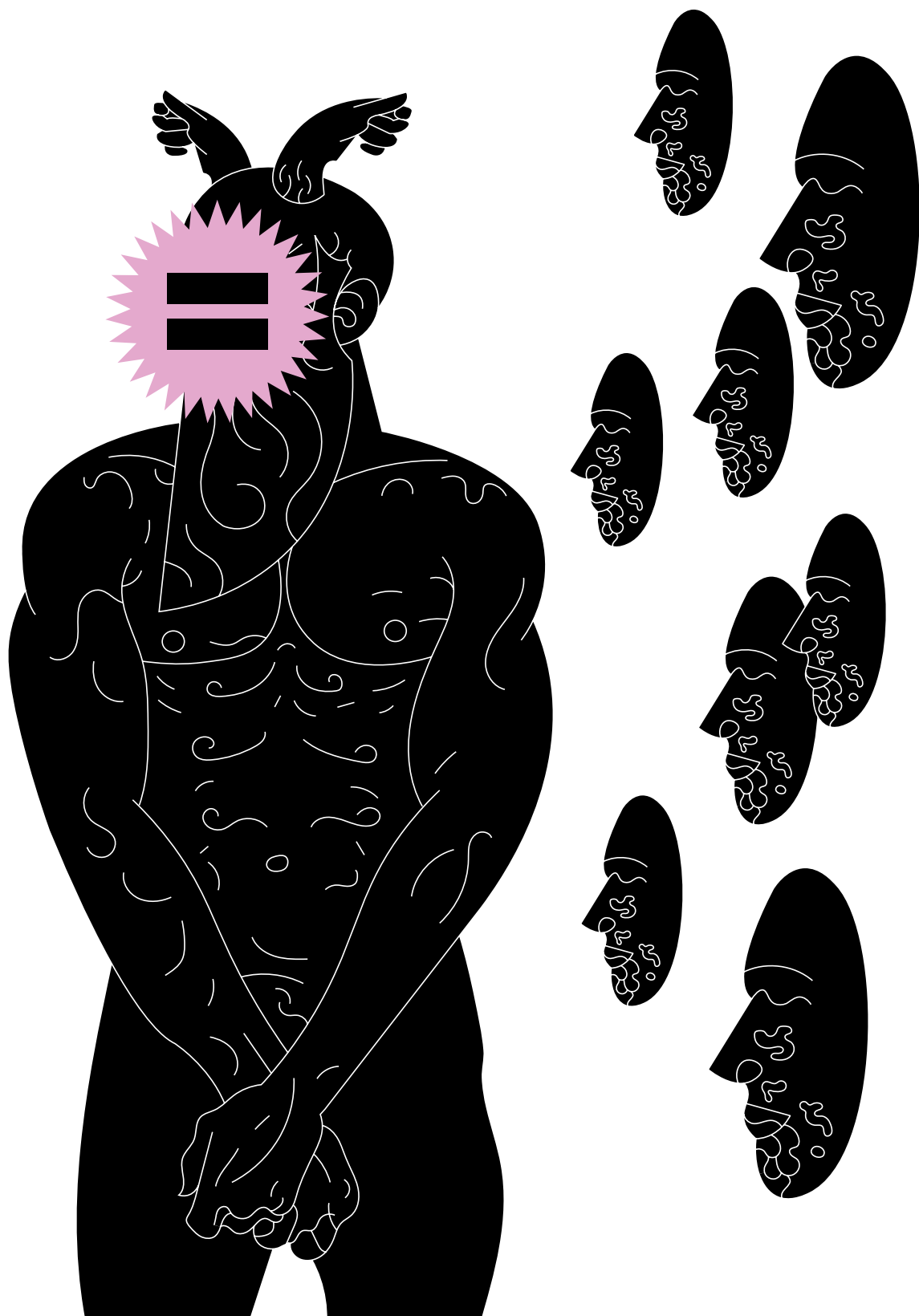
Španska sprinterka Maria José Martínez Patino dobila je zabranu takmičenja sa ženama 1985. godine na Svjetskim univerzitetskim igrama u Japanu jer nije prošla Barr body test. Ubrzo zatim, saznala je da ima AIS, a njen slučaj pokrenuo je veliki broj genetičara da se usprotive pravilima MOK-a. Nakon njenog slučaja profesor medicinske genetike sa Univerziteta u Helsinkiju Albert de la Chapelle, tražio je mišljenje 15 vodećih genetičara o ovim pravilima. Tri osobe nisu odgovorile, dok se ostalih 12 složilo da su ovi testovi naučno neutemeljeni, netačni i diskriminatorni.

Veliki pritisci nakon ovog slučaja naveli su sportske organizacije da preispitaju Barr body test i druge načine testiranja, što je dovelo do potpunog ukidanja polnih testova na IAAF takmičenjima od 1992. godine. Sa druge strane MOK je, zanemarujući stavove naučnika i ljekarskih udruženja nekoliko država, nastavio sa različitim vrstama testiranja (Barr body test i PCR/SRY) sve do 1999. godine. Međutim, pored ukidanja obaveznih testiranja, obje organizacije su zadržale pravo da testiraju i propituju pojedinačne sportistkinje na osnovu sumnje, održavajući ideju o binarnosti pola/roda¹⁵. Važno je naglasiti da ovi testovi uvijek prekomjerno targetiraju sportistkinje iz Globalnog juga koje se ne uklapaju u zapadnu ideju „ženstvenosti“.¹⁶

Nova pravila uvode se 2011. godine, nakon nekoliko „kontroverzi“ vezanih za sportistkinje iz Globalnog juga, nakon osvajanja medalja na internacionalnim takmičenjima. MOK i IAAF uvode pravila vezana za „hiperandrogenizam“ koji definišu kao „prekomjerna proizvodnja androgenih hormona (testosterona)“, ograničavajući maksimalnu količinu testosterona na ispod 10 nanomola testosterona po litru seruma (≤ 10 nmol/L) po IAAF pravilima. Ovim pravilima targetirane su sve sportistkinje koje su imale iznadprosječnu količinu testosterona, i koje bi morale ljekovima da je spuštaju. Naravno, IAAF i MOK nikada nisu uvodili slična pravila za muškarce koji imaju iznadprosječnu količinu testosterona. Ovo je dovelo do situacije u kojoj su sportistkinje morale namjerno da sputava-

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ritchie, I., & Pieper, L. P. (2015). *Gender verifications in sport: From an East/West antagonism to a North/South antagonism. The International Journal of the History of Sport*, 32(7), 965–979

ju svoje prirodne prednosti (u onim sportovima u kojima veća količina testosterona predstavlja prednost) kako bi mogle da se takmiče.

Štetnost ove politike najbolje se pokazala 2013. godine kada su doktori IAAF-a identifikovali hiperandrogenizam kod četiri mlade sportiskinje iz Afrike. Ove interpolne žene¹⁷ poslate su u specijalizovani centar u Francuskoj, gdje su na osnovu „predloga“ doktora podvrgnute gonadektomiji (uklanjanju nespuštenih testisa). Iako su iz IAAF-a kasnije tvrdili da su sportiskinje pristale na operaciju, one su naglasile da im je jasno bilo stavljeno do znanja da više neće moći da se takmiče ukoliko se ne podvrgnu operaciji, kao i da im nije jasno bilo objašnjeno šta taj zahvat zapravo znači i kakav će uticaj imati na njihove živote.¹⁸

U periodu od 2011. godine do danas sportske organizacije su oprobale veliki broj različitih načina da ograniče ko se može takmičiti u ženskim sportovima, sa pravilima koja se mijenjaju gotovo na godišnjem nivou. Ovo je dovelo do trenutne situacije u kojoj ne postoje ujednačena pravila između različitih federacija i sportova, već raznoliki načini testiranja i zabrana. World Athletics (WA, nekadašnji IAAF) je ove godine najavio povratak PCR/SRY testiranja iz devedesetih godina. Kroz SRY test se ponovo pogrešno pretpostavlja da jedan gen može sa sigurnošću odrediti nečiji pol.¹⁹

Očigedna nemogućnost sportskih institucija da ustanove jasna i nediskriminatorna pravila vezana za ženski sport nisu neočekivana. Ono što nauka i život kroz sve ove pokušaje pokazuju je da ideja da je pol za razliku od roda jasna binarna biološka kategorija ne pije vodu. Genitalije, geni/hromozomi, hormoni, somatski/fenotipski pol samo su dio načina koje koristimo da definišemo nečiji pol i do danas se pokazalo nemoguće povući jasnu liniju kojom možemo sa sigurnošću reći da su svi sa jedne strane muškarci, a sa druge strane žene.

¹⁷ Iako je ovaj slučaj vezan za interpolne žene, hiperandrogenizam mogu imati i cis žene. Jedan od najčešćih uzroka kod cis žena su policistični jajnici.

¹⁸ Schultz, J. (2024). *Regulating bodies: Elite sport policies and their unintended consequences*. Oxford University Press.

¹⁹ Pieper, L. P., Schultz, J., & Krieger, J. (2025, April 3). *Regression, not progress: A response to World Athletics' return to sex testing*. [Idrottsforum.org](https://www.idrottsforum.org).

GDJE SU TRANSRODNE OSOBE U SVEMU OVOME?

Zvanična inkluzija transrodnih sportista i sportiskinja dešava se po prvi put 2003. godine, kada Međunarodni olimpijski komitet kreira „Štokholmski konsenzus“. Ovaj set pravila omogućava transrodnim osobama da se takmiče na Olimpijskim igrama ukoliko su: obavili operaciju prilagođavanja pola, pravno promijenili oznaku pola i u slučaju trans žena makar dvije godine hormonske terapije za smanjivanje nivoa testosterona.

Ova pravila se mijenjaju 2015. godine, kada MOK uklanja obavezu operacije prilagođavanja pola, poštujući na ovaj način pravo trans osoba da se ne podvrgavaju operaciji. Fokus sa operacije tada prelazi na nivo testosterona (≤ 10 nmol/L) u godinu dana prije takmičenja²⁰. Ovom politikom otvoren je veći prostor za transrodne sportiskinje i njihovu inkluziju, što su pokazale i iduće Olimpijske igre.

Na Olimpijskim igrama 2021. godine u Tokiju Laurel Hubbard postala je prva trans žena na događaju, takmičeći se u dizanju tegova i završava poslednja u svojoj grupi. Iste godine, kanadska fudbalerka Quinn, koja se 2020. godine autovala kao transrodna nebinarna osoba postaje prva trans osoba koja je osvojila zlatnu medalju na Olimpijskim igrama. Pored njih na igrama u Tokiju i Parizu takmičile su se još i dvije nebinarne osobe Alana Smith u skejtbordingu i Nikki Hiltz u atletici²¹.

Sa globalnim rastom transfobije u proteklih 10 godina veliki fokus stavlja se na transrodne žene u sportu. Narativ odbrane žena koji je prošao put od odbrane ženske krhkosti, preko odvajanja kategorija radi promocije, pa do odbrane od cis muškaraca, sada je pronašao novu „opasnost“ u trans ženama. Prateći ovaj trend, inkluzivne politike se polako brišu i tako 2021.

²⁰ Kamis, D., & Glick, I. (2025). *Navigating fairness and inclusion: The evolution of rules for transgender athletes in women's sports*. *Advances in Psychiatry and Behavioral Health*, 5(4), 9–15.

²¹ Pored nabrojanih, veliki broj transrodnih muškaraca i žena takmiči se u svim nivoima sportova. Neki od njih osvajaju i medalje, a neki ne.

godine MOK uvodi nova pravila kojima ukida univerzalni testosteroni limit i prepoznaje različitost sportova. Ovom politikom MOK prenosi obavezu donošenja odluka na pojedinačne sportske federacije, pozivajući ih da pravila donose na osnovu dokaza o postojanju značajne prednosti prije ograničavanja učešća. Dok ovaj pravilnik izgleda progresivno, nedostatak mehanizama za praćenje i sankcionisanje federacija pri donošenju neutemeljenih odluka dovelo je do situacije u kojoj su pravila u sportskom svijetu veoma raznolika, od veoma inkluzivnih do nekih koji u potpunosti brane trans ženama učešće.

Istorija sporta jasno pokazuje da je od svog institucionalnog nastanka sport korišćen za održavanje društvenih struktura. Od isključivanja žena pod izgovorom biološke krhkosti do današnjih ograničenja trans žena pod parolom „zaštite ženskog sporta“, jasno je da se argumenti mijenjaju, ali struktura isključivanja ostaje ista. Pored sve priče o odbrani žena i brizi za ženski sport, ovi procesi doveli su do sve veće represije i regulisanja “pravilnih” ženskih tijela.

Kontrola ženskog tijela kroz masku zaštite žena opresivna je praksa bazirana na politikama isključivanja i zastarjelim idejama. Tako smo došli u današnju situaciju u kojoj sport razdvajamo na osnovu pola, socijalnog konstrukta kojeg ni same sportske institucije ne mogu da definišu, a kroz koji konstantno nekoga nepravdno isključuju, a i one sportistkinje koje nisu isključene moraju da se bore sa društvenom percepcijom, slabijim finansijama, lošijim uslovima i još mnogo strukturalnih prepreka.

Savremene rasprave o polnim razlikama u sportu pokazuju da problem nije u tijelima, već u granicama koje društvo postavlja oko njih. Ove granice se moraju preispitati i pronaći način kojim će sport postati zapravo i u potpunosti inkluzivno mjesto i mjesto koje će svim ženama dati slobodu takmičenja koja je data muškarcima.

UKRATKO

- 1. Iako se rodna podjela u sportu danas najčešće doživljava kao prirodna istorija pokazuje da je ona prvenstveno uvedena kako bi služila za kontrolu i isključenje žena iz javne sfere. Zvanični narativi o jačanju ženskog sporta, paralelno su išli sa većom represijom i kontrolama žena unutar sporta, dok je istovremeno ženski sport ostao nedovoljno finansiran i u zaleđu muškog sporta.**
2. Ženske sportske kategorije razvijene su kroz neumornu borbu protiv društvenih, političkih i medicinskih opravdanja za isključivanje žena, a rodna segregacija, uprkos napretku u odnosu na položaj žena i ženskih sportova i dalje dovodi do neravnopravnosti. Pravila i praksa ostaju neujednačena i često diskriminatorna, u ženske sportove se manje ulaže, posvećuje im se manje medijske pažnje i podrške generalno. Dakle, odvajanje muških i ženskih kategorija, nije samo po sebi doprinijelo osnaživanju ženskog sporta.

3. Argument o biološkom esencijalizmu (odnosno narativ o suštinskim, nepremostivim biološkim razlikama u sposobnostima između muškaraca i žena, koji se zasniva na prosjeku obje grupe) koristi se kao izgovor za zadržavanje muške dominacije, iako razlike među pojedincima/kama daleko nadilaze rodne prosjeke, posebno u prostorima profesionalnog sporta.

4. Sportistkinje su tokom istorije bile izložene ponižavajućim testiranjima radi utvrđivanja pola, najviše žene koje pripadaju Globalnoj većini, što ilustruje činjenicu da savremeni narativi i praksa “dokazivanja” ženskog identiteta nije nova pojava već nastavak istorijskog trenda. Ova testiranja nijesu bila upotrebljavana na muškarcima.

5. Granice u odnosu na takmičenja i one koji se takmiče su mnogo više društvene nego biološke i zahtijevaju novo, pažljivo promišljanje kako bi sport postao zaista inkluzivan i fer.

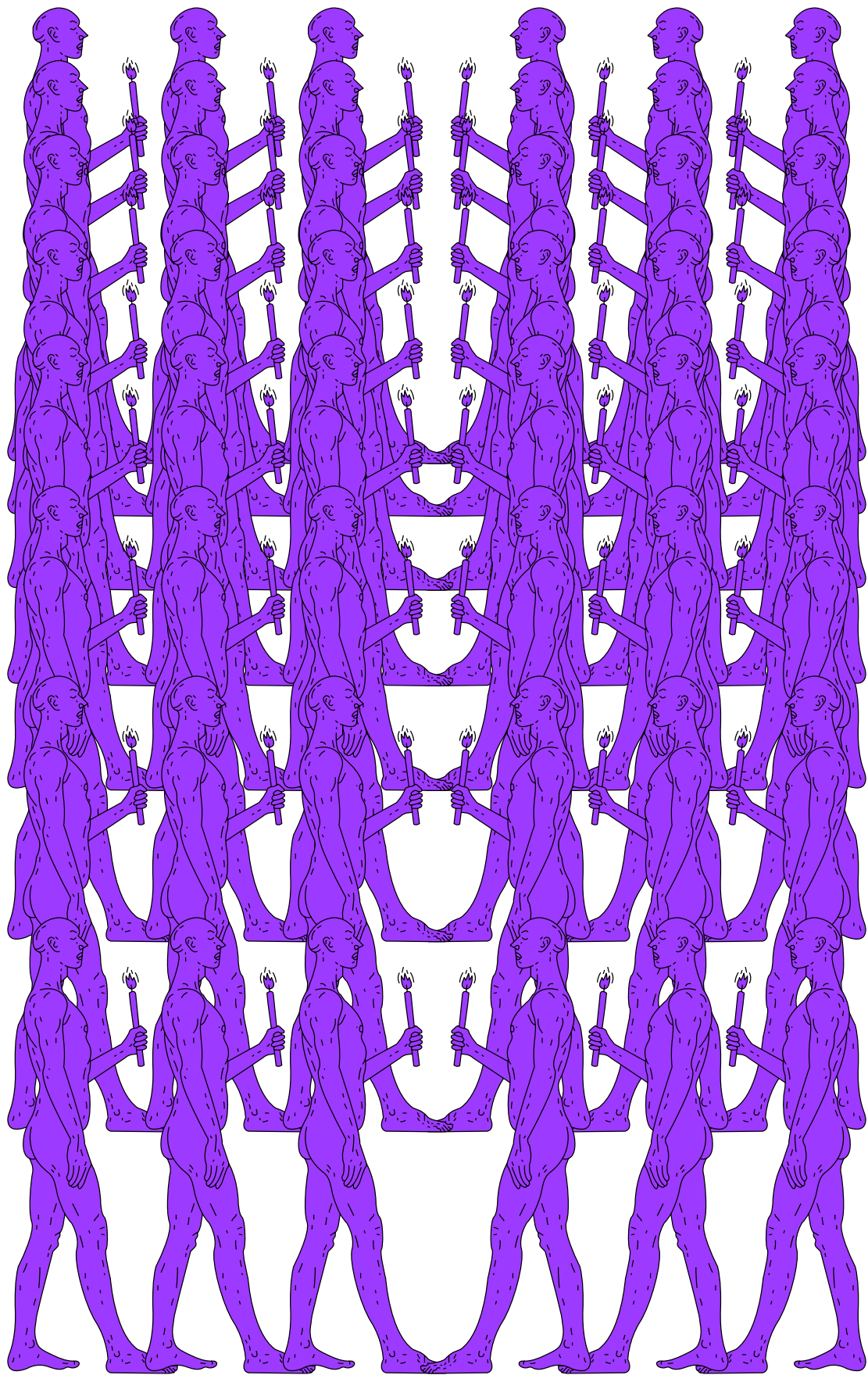
Sport i održavanje binarnog rodnog/polnog normativa i ideala Zapadne ženskosti

Sport je važan deo društvenog života i kao takav je uređen i svojim unutrašnjim propisima i pravilima, ali i spoljašnjim, budući da države pravno uređuju i ovaj domen života stavljajući ga u okvire odgovarajućih zakona i pravnih akata. U skladu sa tim jasno je da je sport daleko više od društveno organizovane telesne aktivnosti ili igre koja može, ali i ne mora, podrazumevati takmičenje učesnika: ka ili imati za cilj isključivo razonodu i zabavu. Radi adekvatne analize i razumevanja funkcija i uticaja koje sport kao društveni fenomen ima danas, neophodno je posmatrati ga kao društvenu delatnost koja je na specifičan način „ugrađena“ u kulturu čiji je deo i koja je organizovana i funkcioniše u skladu sa vrednostima date kulture. Savremeni profesionalni sport treba posmatrati kao produkt Zapada koji je oblikovao sport kakvim ga danas znamo, proširio na ceo svet, institucionalizovao ga i komodifikovao sa ciljem ostvarivanja profita. Značajnu ulogu u tom procesu komodifikacije imaju mediji koji svojim načinom izveštavanja utiču ne samo na to kako kako se sam sport razvija već utiču i na (p)održavanje određenih normi i političkih vrednosti koje putem sporta nameće Zapad. Budući da je u fokusu ove publikacije pitanje isključivanja transrodnih osoba iz sportskih takmičenja i transfobija u sportu, u ovom odeljku ukazaćemo na to na koji način se izvodi, reprodukuje, učvršćuje ne samo normativ-

na rodna binarnost u okviru društvene institucije sporta, već i specifični zapadnoevropski ideal ženske telesnosti i konvencionalne femininosti.

Istorijski gledano ženama je pristup sportu bio jako dugo onemogućen. Ne samo da su se devojčice obeshrabrivale da se bave sportom već se ni na preveliku fizičku aktivnost žena (osim u slučajevima proizvodnog rada), nije gledalo blagonaklono. Dominantni društveni stav podrazumevao je to da je za žene rezervisana privatna sfera, dom i kućne obaveze, kao i pasivnost u javnoj sferi bez previše kretanja. Ovo se odnosilo i na devojčice koje se vaspitavaju da budu mirne i pasivne, dok se za razliku od njih od dečaka očekuje da budu konstantno u pokretu i fizički aktivni. Dakle, fizička aktivnost i težnja ka bavljenju sportom se oduvek posmatrala kao potreba koja je „prirodna“ za muškarce i samim tim je ovaj domen javnog života rodno određen kao „muška sfera“ kojoj žene u početku uopšte nisu imale pristup. Na prvim modernim Olimpijskim igrama održanim 1896. godine žene nisu mogle da učestvuju i u to vreme zabrane i isključivanje žena iz sporta pravdane su različitim seksističkim i mizoginim argumentima. Smatralo se da ženama nije mesto u sportu jer su suviše slabe i krhke, zatim da ženski sport nije estetski, nije zanimljiv i da je bavljenje sportom za žene prosto pogrešno. Takođe, smatralo se da žene ne bi trebalo da se bave sportom da ne bi povredile svoje reproduktivne organe, a i da ne bi oblikovale svoje telo tako da postanu neprivlačne muškarcima. Druge moderne Olimpijske igre održane su 1900. godine i tada je prvi put ženama dozvoljeno da učestvuju i to samo u dve sportske discipline individualno (u golfu i tenisu), a pored toga još u kroketu i jedrenju. Tek 2012. godine ženama je dozvoljeno da učestvuju u svim disciplinama kao i muškarci jer te godine Međunarodni olimpijski komitet uvodi ženski boks kao disciplinu. Te iste godine od ukupnog broja učesnika i učesnica 44% bile su žene.

Tokom dvadesetog veka postepeno je dolazilo do uključivanja žena u sportska takmičenja, a u skladu sa tim interesantno je napomenuti podatke o ostvarenim sportskim rezultatima u nekim disciplinama (maraton, brzo trčanje na kratke distance, plivanje) koji ukazuju na to da su žene za par decenija drastično pomerale rekorde dok su muškarci u tom istom periodu rekordna vremena pomerali neuporedivo manje. Ovaj podatak ide u prilog tvrdnji da nejednak tretman društva prema ženama i muškarcima – kada

su sport i fizička aktivnost u pitanju – itekako utiču na sportske rezultate koje je moguće ostvariti, te da „rodni jaz u rezultatima“ nije uvek i nužno posledica telesnih razlika između muškaraca i žena. Bez obzira na promenjen odnos prema ženama u ovoj sferi i dan danas postoje značajne razlike između muškog i ženskog sporta kada je reč o finansiranju, popularnosti, medijskom izveštavanju, pa i uopšte o donošenju odluka i rukovođenju sportskim savezima i drugim značajnim sportskim telima. Pored toga propisi koji se odnose na primer na žensku sportsku garderobu pisani su vrlo često sa ciljem predstavljanja ženskog tela kao objekta muškog pogleda. Jasno je dakle da je svet još uvek daleko od rodne ravnopravnosti i da su žene generalno i dalje izuzetno diskriminisanе u svetu sporta. Naravno, žene ne možemo svesti na monolitnu rodnu identitetsku kategoriju i rod ne možemo posmatrati izvan preseka sa rasom, klasom, seksualnošću i drugim identitetima. Žene i devojčice koje potiču iz siromašnijih porodica svakako nemaju ni približno iste mogućnosti i uslove za treniranje kao one koje imaju sve neophodne resurse da se kvalitetno i uspešno bave sportom. Lezbejke, biseksualne žene i sve osobe koje nisu heteroseksualne trpe specifičan vid nasilja, isključivanja i diskriminacije u sportu u okviru koga se homofobija ohrabruje na globalnom nivou. Transrodne žene se različitim pravilnicima, zakonima i odredbama poslednjih godina aktivno isključuju ne samo iz sportskih takmičenja već im se generalno ukida i otežava mogućnost bilo kakvog bavljenja sportskim aktivnostima. Jedan od razloga za to je svakako i uklanjanje transrodnih osoba iz javnog diskursa i progon koji se vrši širenjem moralne panike putem kampanja koje označavaju trans žene kao opasnost za žene, pretnju ženskom sportu, pa i kao „pretnju naciji“ – prema rečima Donalda Trampa predsednika SAD. Cilj ovih kampanja je ukidanje inkluzivnih mera koje su se počele uvoditi kako bi transrodne osobe postale priznati deo društva u kome oduvek postoje. Međutim, za sve one koji uživaju sve privilegije kao deo belog heteropatrijarhalnog korpusa društva transrodne osobe zaista predstavljaju pretnju jer destabilizuju društvene strukture koje su uspostavljene sa namerom održavanja moći i privilegija samo jednog dela društva. Na temeljima tih struktura izgrađen je i sport segregiran po polu.¹

¹ Travers, "‘Female’ Sport and Testosterone Panic", in *Justice for Trans Athletes: Challenges and Struggles*, edited by: Ali Durham Greey and Helen Jefferson Lenskyj (Emerald Publishing, 2023), 45-62.

Istorijski gledano i sama zabrana bavljenja sportom ženama takođe je imala za cilj onemogućavanje pristupa jednom delu javnog života i potiskivanje žena u privatnu sferu doma i porodice u okviru koje su zadužene za brigu o mužu i deci. Nakon što su se izborile za učešće u brojnim domenima javnog života, pa i u sportu, postale su izložene drugoj vrsti diskriminacije ne bi li se same povukle pod pritiscima kao što su mnoge žene i činile. Na primer bele žene pripadnice srednje klase u Sjedinjenim Američkim Državama su se tokom prve polovine XX veka vrlo retko bavile atletikom jer je ovaj sport na specifičan način oblikovao telo i gradio mišiće zbog kojih su atletičarke bile označavane kao muškaraci i ismevane. Njihovo povlačenje iz brojnih atletskih disciplina otvorilo je prostor i mogućnost da se ovim sportom bave pretežno crne žene što je dodatno doprinelo jačanju rasističkih stereotipa o crnom ženskom telu kao nedovoljno ženstvenom. Ovakvi stereotipi posledica su rasističkih teorija i pravljenju paralele između polnog dimorfizma i rasne razlike kako bi se poduprla ideja o navodnoj superiornosti bele rase. Polni dimorfizam podrazumeva postojanje izraženih razlika između muških i ženskih jedinki iste vrste. Te razlike (osim između polnih organa) podrazumevaju i razlike u veličini, građi, boji, ponašanju i drugim obeležima. Jedan od argumenata navodne rasne superiornosti koji su eugeničari i rasisti koristili je upravo postojanje polne diferencijacije, odnosno jasna vizuelna razlika između žena i muškaraca kod belih ljudi, jer se smatra da je kod ljudi crne rase, autohtonih grupa na tlu Severne Amerike kao i kod drugih ne-belih rasa ta razlika manje uočljiva. Zapravo neki naučnici su insistirali na rasističkoj tvrdnji – da što je rasa manje civilizovana to je manja razlika između dva pola. Oni su smatrali da je istaknuti polni dimorfizam jedino vidljiv kod bele rase i da je to odlika progresa i civilizovanosti.

Teoretičarka Kajla Šuler u knjiži pod naslovom *The biopolitics of feeling: race, sex, and science in the nineteenth century* ističe da je počev od devetnaestog veka pol postao rasno-imperijalni projekat, u kojem binarni pol počinje da „obavlja ulogu rasne diferencijacije”. Ona zapravo u svojoj knjizi razotkriva zanemarenu ulogu polne razlike u upravljanju populacijom – biopolitici, te ukazuje na to kako modeli binarnog pola funkcionišu kao jedan od ključnih mehanizama moći koja je rasno određena. „Diskurs o potpunoj divergenciji u karakteru, fiziologiji, mentali-

tetu i emocijama muškaraca i žena pojavio se i u konzervativnom i u feminističkom diskursu devetnaestog veka i poslužio je za dijagnostikovanje specijalizovane osobine koju su navodno razvili samo civilizovani ljudi.² Filozofkinja Maria Lugones navodi da se „binarna polna razlika može smatrati kolonijalnim izumom sa izraženom funkcijom rasizacije: ona negira čovečnost kolonizovanih ljudi tako što ih isključuje iz sfere zapadne ‘muškosti’/‘ženskosti’, dok istovremeno briše drugačije rodne sisteme i oblike društvenog organizovanja koji polnoj različitosti ne daju primarni značaj“³. Ona ističe da je i „sam sistem polne/rodne binarnosti, u načinu na koji je nametnut kolonizovanim narodima, zajedno s praksama eksploatacije, ropstva i potčinjenosti, zapravo zadojen rasističkim evrocentризmom“⁴. Taj sistem se kontinuirano održava i reprodukuje putem različitih državnih ideoloških aparata u koje se ubraja i društvena institucija sporta.

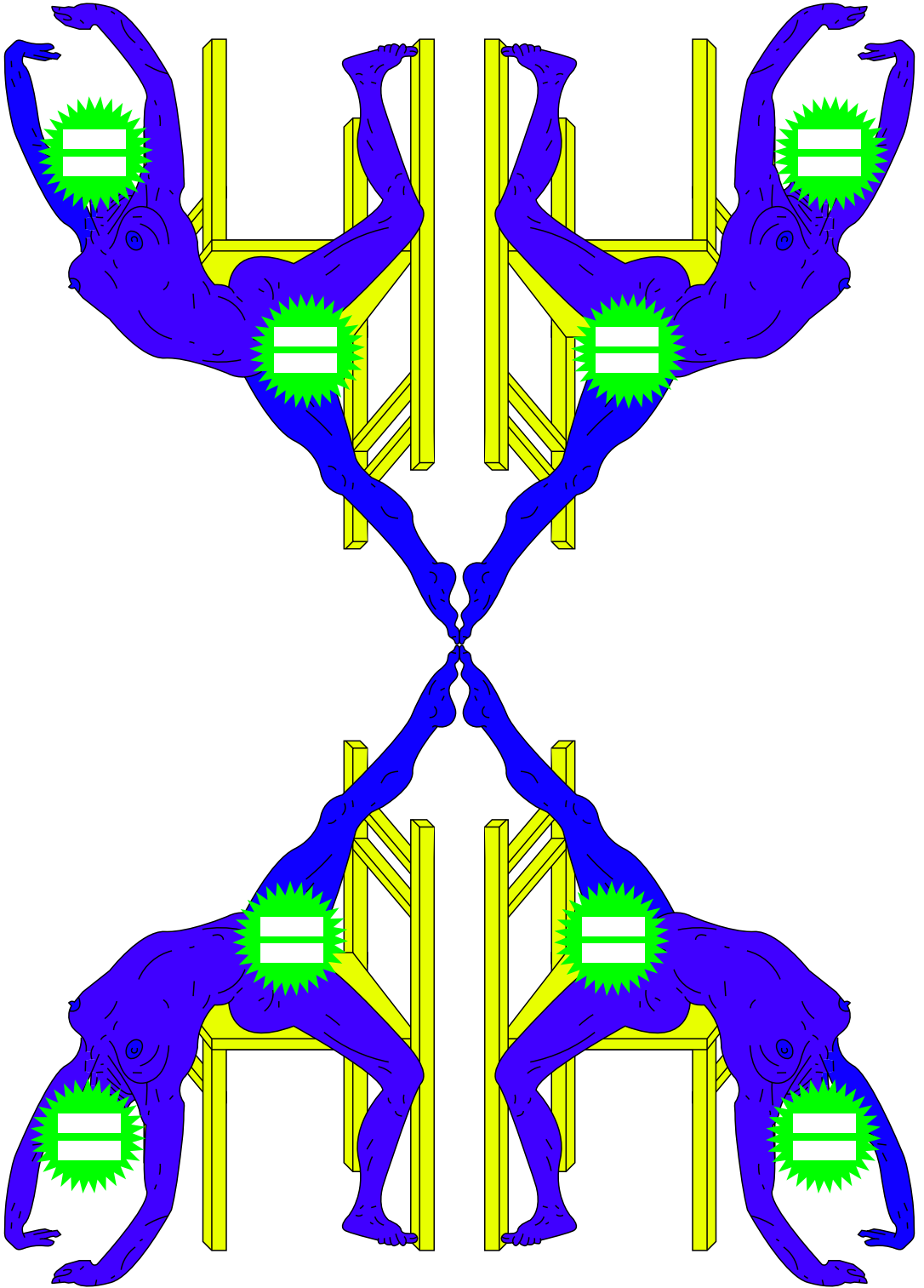
Ideja o polnoj/rodnoj binarnosti i izraženom dimorfizmu koju je kolonijalni sistem upostavio i nametao nesumnjivo je uticala na konstruisanje i oblikovanje testova za proveru pola u elitnom sportu i to naravno bez ikakvog razmatranja intersekcije sa rasom. Decenijama već najuticajnije sportske organizacije poput Međunarodne atletske federacije i Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) „koriste konzervativne medicinske procene koje su oblikovane i uslovljene evrocentričnim verovanjima i koje zastupaju specifičnu dimorfnu polnu/rodnu razliku kao nešto što je prirodno. Testiranje pola/verifikacija roda na taj način definiše specifičnu kategoriju ‘žena’ za sport, i to onu koja zahteva od sportistkinja da pokažu konvencionalnu ‘zapadnjačku’ ženstvenost.“⁵ Dakle, binarni rodni/polni normativ se (p)održava i putem propisa i pravila koje donose nadležne sportske institucije koje na taj način uspostavljaju norma-

² Kyla Schuller, *The biopolitics of feeling: race, sex, and science in the nineteenth century* (Duke University Press, 2017), 16.

³ Bojan Bilić i Aleksa Milanović, "Uvod: u postjugoslovenskim trans svetovima", u *Postjugoslovenski trans: životi, aktivizmi, kulture*, uredili: Bojan Bilić i Aleksa Milanović (Multimedijalni institut MAMA, 2022), 17.

⁴ Ibid, 17.

⁵ Lindsay Parks Pieper, "Sex Testing and the Maintenance of Western Femininity in International Sport", *The International Journal of the History of Sport* 31:13 (2014): 1558.

tiv telesnosti. Zapadnjački tip ženskosti i ženskog tela definiše se kao norma i samim tim privileguje u odnosu na sve ostale tipove ženskih tela. U skladu sa tim jasno je da se diskriminacija i isključivanje određenih žena sprovodi sa ciljem konstrukcije i normativizacije specifične zapadnoevropske ženskosti kao idealne pojave od koje se svako odstupanje definiše kao deformitet ili prestup. Žene čija tela nisu u skladu sa zamišljenim normativom su u najmanju ruku predmet podsmeha, a u najdrastičnijim slučajevima bivaju dehumanizovane i isključene iz sportskih takmičenja. Pre transrodnih žena kao pretnja ženskom sportu bile su označene crne žene, sportistkinje iz Kine i sportistkinje iz Istočne Evrope i nekadašnjeg Sovjetskog Saveza.

Upravo odnos Zapadnih medija, sportskih organizacija i sportista:kinja prema sportistkinjama iz Istočne Evrope i Sovjetskog Saveza govori o tome da se konstrukcija Zapadne ženskosti u okviru sporta nije se samo vršila u odnosu na rasnu razliku već i na kulturalnu razliku. Sve to je rađeno sa ciljem održavanja normativa i identifikovanja Drugosti koja je ismevana i obeležena kao inferiorna, neženstvena i manje vredna jer odstupa od uspostavljene norme ženskosti. Sovjetske sportistkinje bile su mišićave, krupne i daleko snažnije od sitnih i gracioznih sportistkinja iz SAD te su na Olimpijadi u Helsinkiju 1952. godine, kada se inače Sovjetski Savez prvi put pojavljuje na Olimpijskim igrama, osvojile ogroman broj medalja u disciplinama koje zahtevaju fizičku snagu. Na narednim Olimpijadama su takođe nastavile da osvajaju veliki broj medalja što je za posledicu imalo uvođenje novih pravila vezanih za verifikaciju pola jer su sportske organizacije javno izražavale sumnju u to kog su pola takmičarke čija telesna fizionomija odstupa od Zapadnih normi ženskosti.⁶

Na sličan način su se sportske organizacije i Zapadna javnost odnosili i prema sportistkinjama iz Kine koje su na Olimpijskim igrama u Los Anđelesu 1984. godine odnele veliki broj medalja. Kina je 24 godine bojkotovala Olimpijadu, međutim od prvog pojavljivanja posle bojkota i na svakom sledećem odnosila je veliki broj medalja. Zapadni svet je te uspehe dočekao sa sumnjom, zabrinutošću, nepoverenjem i osudom.

⁶ Vanessa Heggie, "Testing sex and gender in sports; reinventing, reimagining and reconstructing histories", *Endeavour*, 34, 4 (2010): 157–163.

Kineske sportistkinje su doživele sudbinu sovjetskih i istočnoevropskih sportistkinja i bile optuživane za doping i zloupotrebu steroida iako za to nisu postojali nikakvi dokazi. Optužbe su plasirali mediji ali su stizale i od sportskih udruženja, funkcioniera pa i od poznatih sportistkinja koje su bez ikakvih dokaza javno govorile o nelegitimnosti sportskih rezultata koje su postigle Kineskinje. Takav odnos je esklarirao do toga da je 16 vrhunskih sportistkinja, od kojih je 15 nastupalo za SAD, zahtevalo uvođenje još rigoroznijih testova za utvrđivanje ženskosti, što su čak i mnogi medicinski stručnjaci ocenili kao rezultat nepoznavanja ljudskog tela i medicine. Međutim, uprkos tome ove sportistkinje, Zapadna stručna javnost i mediji insistirali su na optužbama i predviđanjima o tome kako će Kineskinje unazaditi pa čak i uništiti ženski sport. Rezultati koje su ove sportistkinje postizale bili su nespojivi sa onim što je Zapadni svet očekivao od žena, a pored toga nisu se uklapali ni u stereotip koji je američka popularna kultura izgradila o ljudima iz Kine.⁷

Ovi primeri ne ukazuju samo na konstruisanje pola i roda kao binarnih kategorija već i konstruisanje toga kako žensko telo treba da izgleda, koju snagu može i sme da ima i šta je zapravo ženstvenost. Analizom i kritikom tela sportistkinja bave se i same sportistkinje i sportisti, kako aktivni tako i penzionisani, zatim treneri, sportski komentatori:ke, sportski savezi i udruženja, regulatorna sportska tela, masovni mediji, fanovi a u skorije vreme naročito desno orijentisani političari i državnici koji koriste ovu temu kao zgodno populističko oružje protiv svih onih koji se ne uklapaju u nametnute normative roda i seksualnosti.

⁷ Darcy C. Plymire, "Too Much, Too Fast, Too Soon: Chinese Women Runners, Accusations of Steroid Use, and the Politics of American Track and Field", *Sociology of Sport Journal* 16 (1999): 155-173.

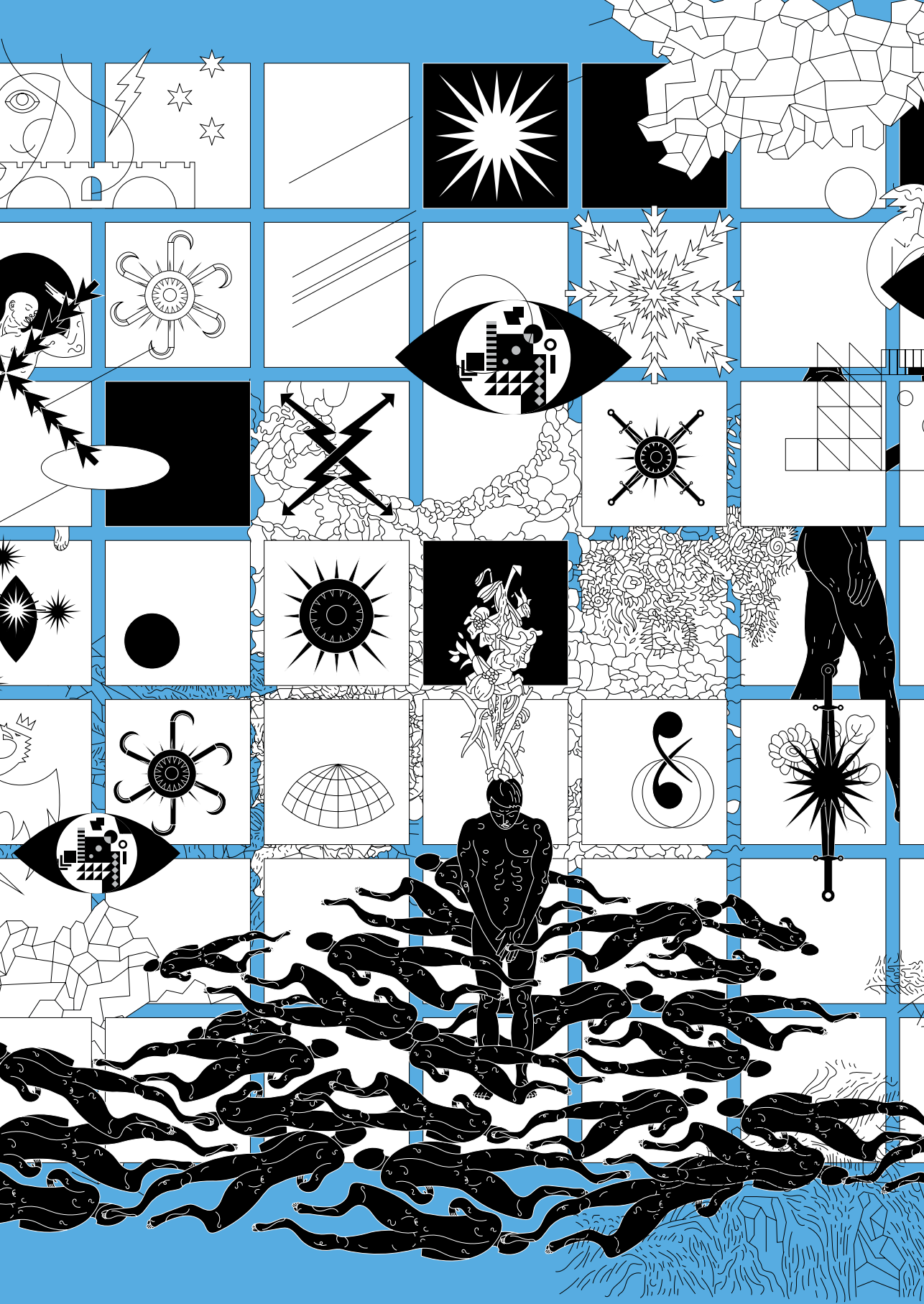
SVE U SVEMU

- 1. Sport nije samo fizička aktivnost, već društvena institucija koja između ostalog na razne načine reprodukuje postojeće norme i stereotipe roda, rase i klase, a tu su naročito izražena očekivanja koja postoje u okviru uskog i rigoroznog zapadnjačkog ideala ženstvenosti koji podrazumijeva da žena ne smije biti visočija, mišićavija i generalno “muževnija” od proizvoljno postavljene gornje granice (u odnosu bijele žene uskih ramena, mršavog tijela i “nježnih” crta lica).**
2. Istorijski ženama je bilo zabranjeno bavljenje sportom, što ima svoje brojne posljedice i dan danas, među kojima je i oštra i nepravedna regulacija tijela (koja se zasniva na diskriminatornim i organičavajućim poimanjima toga šta jedna žena treba da bude) koja zalazi duboko u kršenje prava na privatnost i tjelesnu autonomiju.
3. Transrodne osobe su posebno meta isključivanja zato što se njihovo postojanje a onda i učešće u sportovima suprotstavlja postojećim predrasudama o ženama i ženskim tijelima i rodnim odnosima u društvu. Ove predrasde nijesu štetne samo za transrodne osobe već za sve ljude jer održavaju živim ideje o lažnoj suprotstavljenosti muškaraca i žena (karakterišući obje strane kao potpuno različite, sa različitim društvenim i životnim zaduženjima, istovremeno ograničavajući i dehumanizujući obje strane). Još jedan primjer ovih predrasuda je i ideja “ispravnosti” romantičnih i seksualnih odnosa isključivo kada su oni između muškaraca i žena.

4. Tjelesni standardi koji se u sportu nameće favorizuju bijele, zapadne sportistkinje, dok se žene koje odstupaju od tog ideala - crne, azijske, transrodne - često osporavaju i ismijevaju, a takmičenje im se zabranjuje.

5. Kada se uzme u obzir svaka od ovih informacija postaje kristalno jasno da sport može biti, i često jeste, sredstvo za održavanje društvenih hijerarhija koje uvijek nepravedno ide u korist (nad)moćne manjine, a ne neutralno polje takmičenja u kom svi učesnici imaju jednake prilike, mogućnosti i tretman.

Biologija, biopolitika, bioetika i trans osobe u sportu

Za kapitalističko društvo, biopolitika je bila najvažnija, biologija, somatika, telesno. Telo je biopolitička stvarnost; medicina je biopolitička strategija.

Michel Foucault.¹

Biopolitika obuhvata državne odnosno društvene mehanizme kontrole nad osnovnim ljudskim životnim praksama. Sam pojam nastao je kao dopuna pojma suverene moći (države) koja određuje o životu i smrti. Osnov biopolitike je najpre definisana kroz biomoć kod Foucaulta u Treba braniti društvo, kao moć nad životom i pravo na smrt.³

¹ Foucault, Michel (2003). Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975–1976. Translated by David Macey, Picador, 210.

² Pojam suverene moći kod Foucaulta označava oblik moći u kom vlast poseduje pravo da odlučuje o životu i smrti pojedinaca, tj. da „uzme život ili ga sačuva“; ovaj tip moći je centralan u ranijim istorijskim režimima, pre nego što su se razvili biopolitički mehanizmi kontrole populacije.

³ Foucault, Michel (2003). Lecture 11, 17 March 1976. Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, Picador Press.

Za razliku od suverene moći, biomoć se bavi regulacijom u aspektima života koji se tiču svakodnevnih praksi u institucijama kao što je porodica, odnos između lekara i pacijenta, ili radno mesto. Prema Fukou, biomoć je društveno polje moći i borbe u kome se interveniše nad vitalnim aspektima ljudskog života u svrhe racionalizujućih režima od strane autoriteta nad znanjem. Biomoć je takođe i skup načina na koje pojedinci konstruišu i interpeliraju subjektivitet u odnosu između individue i kolektiva.

Unutar osnovnih pojmova biopolitike, govorimo o dva oblika života i možemo da razlikujemo pojmove *zoe* (život u smislu određenja živo/mrtvo) i *bios* (život unutar društva). Zašto je to važno? Oni omogućavaju razumevanje i razdvajanje različitih aspekata ljudskog života. Na pojednostavljen način bi to bila dva oblika života - život po sebi i život unutar društva, građanski odnosno politički život. Agamben kroz definiciju golog života dalje razrađuje ideju o pojedincu koji živi ali je isključen iz političkog sistema (*Homo Sacer*). Hana Arendt u *Vita Activa* naglašava da savremeno društvo zamagljuje nekada, u Antici, jasnu granicu između privatnog i političkog, dok Rosi Braidotti problematizuje normalnost i normativnost.

PROGLAŠENJE I PERFORMATIVNOST POLA

Biopolitika danas je korak dalje od regulatornih praksi kojima se najvećim delom bavio Michel Foucault. Savremena biopolitika pomera fokus od fukoovske *regulacije* ka *ustanovljenju* životnih praksi. Za to je važno da poznamo definiciju performativa kao govornog čina za koji se ne može reći da je tačan ili nije tačan, već samo da li je uspešan ili ne. Performativ je govorni čin koji kao neophodnost podrazumeva autoritet, odnosno poziciju autoriteta sa koje se određena stvarnost ustanovljava.

Kada govorimo o zdravstvenom sistemu, bez obzira na materijalnu stvarnost – naše simptome, na naša uverenja ili sumnje da li smo zdravi ili bolesni i od čega, mi postajemo bolesni ne u trenutku prvih simptoma ili određenog stadijuma progresije bolesti već onog trenutka kada dobijemo dijagnozu koja je u osnovi lokucijski čin, odnosno konstatacija nekog stanja, opisna kategorija. Jer kada opisni čin, čin konstatovanja stvarnosti

dolazi sa pozicije zdravstvene institucije, odnosno ovlašćenog autoriteta, od strane lekara, osobe koja poseduje potrebno znanje ali i pravni autoritet da taj iskaz kaže, to postaje uverenje odnosno ono što je Ostin zvao perlokucijski čin.⁴

TELO SPORTISTKINJE KAO MESTO BIOPOLITIČKE INTERVENCIJE

Od samog trenutka začeća, telo postaje predmet medicinske klasifikacije. Prenatalni testovi, poput *NIPT* testa (*Non-Invasive Prenatal Testing*), koji se u mnogim zemljama (npr. u Srbiji, Francuskoj i SAD) rutinski sprovode već od 10. nedelje trudnoće, mogu otkriti prisustvo Y hromozoma i time anticipirati pol deteta. Ta informacija često prethodi svakom neposrednom fizičkom ili društvenom kontaktu sa detetom, ali već funkcioniše kao performativni čin. I u kulturama u kojima ne postoji formalni *gender reveal*, roditelji i okolina počinju fetus da nazivaju „dečakom“ ili „devojčicom“, što će odrediti čitav niz očekivanja i obrazaca ponašanja. Pravno, prema zakonima mnogih zemalja, fetus za koji znamo samo hromozomski status dobija zagarantovana prava, koja će ostvariti u slučaju da se rodi. U Srbiji, jedno od prava koje nerođeni fetus ima jeste pravo na nasledstvo i ono je zagarantovano Ustavom.

Pri rođenju, dežurni lekar u porodilištu utvrđuje pol na osnovu spoljašnjih genitalija. Tom prilikom vrši se upis u matičnu knjigu rođenih što postaje prvi zvanični čin konstituisanja društvenog identiteta. Time novorođeno telo biva uvedeno u pravni, medicinski i kasnije obrazovni sistem u kojem pol ima određujuću ulogu. Kako u svom seminalnom delu *Sexing the Body* i kasnije kroz *Sex/Gender* pokazuje Anne Fausto-Ster-

⁴ Perlokucijski čin označava efekat ili posledicu koju izgovorena rečenica ima na slušaoca, odnosno kako govor utiče na njihovu reakciju, uključujući ubeđivanje, zastrašivanje, motivaciju ili izazivanje emocija. Austin, J. L. (1975). *How to Do Things with Words*. 2nd ed., edited by J. O. Urmson and Marina Sbisa, Harvard University Press.

ling, taj inicijalni upis pokreće nov konstrukt pol/rod⁵ jer se na ono što je biološko determinisanje pola pri rođenju nadovezuje čitav niz socijalnih i kulturnih performativa.

U detinjstvu, porodica je autoritet koji vrši izbor boja odeće i vrste igračaka u prvim danima a potom i izbor fizičke aktivnosti i načina treniranja mišića, ravnoteže, socijalizacije i koordinacije, što dugoročno oblikuje i motoričke sposobnosti. Osobe socijalizovane kao muški rod se češće i intenzivnije podstiču na sportove s kontaktom i snagom, dok su za ženski rod rezervisane aktivnosti koje traže gracioznost i kontrolu tela.

U adolescenciji i sportskom sistemu, te razlike se institucionalno učvršćuju kroz polno-rodni režim i razdvojene kategorije takmičenja. Kada osoba koja se bavi sportom uđe u profesionalne okvire, biopolitički autoritet prelazi na sportske medicinske komisije: svaka od njih ima sopstveni režim istine o telu.

BIOPOLITIKA POLA/RODA I FARMAKOPOLITIKA

Pol i rod su ideološki proizvodi unutar istorije, a ne same naučne činjenice iako se zasnivaju na njima. Kako bi ovo bolje objasnili vratićemo se na period epidemije Covida i primer kada je svaka država u odnosu na svoje političko-ideološka stanovišta donosila setove regulativnih mera. Virus je uvek imao jednu istu morfologiju koju je nauka dan za danom sve više i preciznije opisivala, ali način na koji su donete odluke koje regulišu živote ljudi ne zavise neposredno samo od prirodnih karakteristika virusa. Jana Bačević, sociološkinja sa Univerziteta u Kembridžu, objasnila je tom prilikom da iako naučnici pružaju savete, političari su ti koji donose

⁵ Anne Fausto-Sterling u svom delu *Sex/Gender: Biology in a Social World* (2012) detaljno razmatra kako su pol i rod nerazdvojno povezani i oblikovani kroz biološke, društvene i kulturne faktore tokom života pojedinca. Ona koristi termin pol/rod (sex/gender) kako bi ukazala na dinamičnu interakciju između ovih aspekata, naglašavajući da nisu odvojeni entiteti već međusobno povezani procesi.

odluke, te stoga politika snosi odgovornost.⁶ Ona je naglasila da je važno razlikovati koncepte i domene odgovornosti nauke i politike, jer političari često koriste naučne savete kako bi opravdali svoje odluke, dok istovremeno izbegavaju odgovornost. Fraze poput “slediti nauku” ne mogu biti opravdanje za političke odluke, jer se ne može zanemariti da naučni podaci nisu apsolutni, a da je sama nauka stalno polje dokazivanja, diskusije i postavljanja/dokazivanja/opovrgavanja novih hipoteza.

NAUKA O POLU

Od Aristotela i Galena do savremenih klasifikacija, pol je uvek bio biopolitička tema, mesto gde se naučno znanje i društvena moć prepliću. Iako je ljudsko telo faktualno ostalo gotovo nepromenjeno od antičkog doba do danas, ono što se smatra polom, definicija pola i broj polova menjali su se kroz istoriju. Ne postoje inherentne odlike po kojima bismo znali da li postoji jedan, dva ili više polova. Fiziološke i anatomske karakteristike koje su postojale u doba jednogpolnog modela i dalje postoje u vreme dvopolnog modela. Naučnici su kroz vekove proučavali anatomiju ženskih i muških tela, vršili vivisekciju i autopsiju, i zapažali razlike, ali su te razlike interpretirali kroz kulturne, društvene i naučne paradigme svog vremena.⁷

Pre nego što je današnji, dvopolni model postao dominantan, evropska medicina i filozofija gledale su ljudski pol kroz prizmu jednog pola. Prema tom modelu, muškarci i žene su varijante iste osnovne forme: žensko telo smatrano je unutrašnjom verzijom muškog, pa je vagina viđena kao “unutrašnji penis”, a jajnici kao “unutrašnji testisi”.⁸ Razlike između polova nisu imale ontološki karakter, već su više odražavale društvene i

⁶ Baćević, Jana. (2020). There's No Such Thing as 'Just Following the Science.' The Guardian, 28 Apr. 2020, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/28/theres-no-such-thing-just-following-the-science-coronavirus-advice-political> Accessed 18 Oct. 2025.

⁷ Laqueur, Thomas (1994). Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud. Harvard University Press.

⁸ Ibid.

kulturne uloge koje su muškarci i žene igrali u zajednici.⁹

Pod uticajem prosvetiteljskih ideja i napretka u biologiji tokom 18. i 19. veka, razvija se dvopolni model, u kojem se muški i ženski organizam vide kao dva suprotstavljena i komplementarna sistema. Novi medicinski diskurs insistirao je na fizičkoj i psihološkoj suprotnosti polova, što je postalo osnova za društvene norme i rodnu regulaciju.¹⁰ Dena Goodman istražuje kako su tokom prosvetiteljskog perioda razlike između polova postale ključne za društvene i političke strukture. Ona analizira kako su filozofi tog vremena, poput Voltera i D'Alemberta, koristili koncept razlike da opravdaju rodne uloge i društvene norme, što je dodatno učvrstilo dvopolni model.¹¹ Schiebinger istražuje kako je tokom 18. veka anatomija razlike između polova postala temelj za izgradnju odnosa između polova, što je uključivalo i društvene norme koje su oblikovale uloge muškaraca i žena.

Anne Fausto-Sterling, u svom humorističnom eseju,¹² kritikuje rigidnost dvopolnog sistema i predlaže pet polova kao ilustraciju fluidnosti i kompleksnosti ljudske seksualnosti: muški, ženski, herm, merm i ferm (osobe sa različito distriburanim primarnim i sekundarnim karakteristikama oba pola¹³). Iako je šala, njen model efektivno ukazuje na ograničenja dvopolnog pristupa i otvara prostor za diskusiju o višepolnim modelima i nebinarnim identitetima. Ta koncepcija ne samo da razbija binarnost, već i pokazuje da „priroda“ nikada nije bila neutralna.

⁹ Fletcher, Anthony (1995). *Gender, Sex, and Subordination in England, 1500–1800*. Yale University Press; Goodman, Dena (2001). *The Republic of Letters: A Cultural History of the French Enlightenment*. Cornell University Press.

¹⁰ Harvey, Karen (2002). *Reading Sex in the Eighteenth Century: Bodies and Gender in English Erotic Culture*. Cambridge University Press; Laqueur, Thomas (1994). *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press.

¹¹ Goodman, Dena (2001). *The Republic of Letters: A Cultural History of the French Enlightenment*. Cornell University Press.

¹² Fausto-Sterling, Anne (1993). How Many Sexes Are There? *New York Times*, 12 March 1993, p. A19. <https://www.nytimes.com/1993/03/12/opinion/how-many-sexes-are-there.html>

¹³ Fausto-Sterling, Anne (2000). "The Five Sexes, Revisited." *The Sciences*, vol. 40, no. 4, pp. 18–23.

SAVREMENO DEFINISANJE BROJA POLOVA

Danas se broj polova najčešće definiše u binarnom sistemu u kome postoje muški i ženski pol. Ovaj sistem je zasnovan na kombinaciji bioloških, genetskih i anatomske-fizioloških karakteristika. Muški pol se obično određuje prisustvom XY hromozoma, penisa i testisa, dok se ženski pol određuje prisustvom XX hromozoma, vagine i jajnika. Međutim, savremena biologija i medicinska praksa prepoznaju postojanje interseksualnih osoba, čije karakteristike ne odgovaraju striktno ovim binarnim kategorijama.¹⁴

Pored bioloških kriterijuma, definicija pola danas uključuje i socijalni i pravni aspekt, odnosno pol koji se priznaje prema rodnom identitetu i dokumentaciji. Zbog toga neki savremeni sistemi, uključujući međunarodne zdravstvene i pravne standarde, priznaju više od dva pola, najčešće kao dodatne kategorije "interseks" ili "neodređeno". U ovom kontekstu, postojanje trans osoba postavlja dodatno pitanje: iako njihov rodni identitet može biti pravno priznat, biološki kriterijumi ne moraju odgovarati njihovom identitetu, što stvara razlike između pravnog i medicinskog/biološkog priznanja pola. Ovaj pristup pokušava da reflektuje kompleksnost ljudskog tela i identiteta, zadržavajući binarni model kao dominantnu kategoriju u većini pravnih i društvenih institucija, dok se istovremeno otvara prostor za pluralizam polova.¹⁵

Prikazana evolucija od jednog ka dvopolnom modelu, uz kritički humor petopolnog pokazuje kako su nauka, društvo i religija (posebno hrišćanski diskurs koji je afirmisao jasnu podelu muškaraca i žena) oblikovali naše poimanje pola, što danas utiče i na odbranu "dva pola" u pravnim i političkim kontekstima. Ali nisu jedino način biološki, naučni ili medicinski način određivanja i broj polova u društvu jedine promenjive. Pravna kategorije pola, roda i pola/roda su još nestabilnije. Posebno kada se govori o sportu.

¹⁴ Fausto-Sterling, Anne (2000). *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. Basic Books.

¹⁵ Ibid; Laqueur, Thomas (1994). *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press.

TRANS TELO U SPORTU

Žensko telo istorijski je u medicini tretirano kao aberacija muškog. Teorija fluida¹⁶ i Aristotelova razlika između muške i ženske životinje¹⁷ ilustruju istorijski diskontinuitet poimanja diferencijacije ženskog i muškog tela u medicini i srodnim disciplinama. Renesansni model idealnog čoveka baziran je na telu odraslog, belog muškarca, dok je žensko telo ignorisano u naučnim prikazima. Feministička kritika humanizma (Irigaray, Harsock, hooks, Ware) ukazuje da je humanistički univerzalni subjekt medicine uvek muški, zdrav i beli. Ideja univerzalnog tela bila je utemeljena na isključenju ogromnog broja slučajeva koji odstupaju od te norme.¹⁸

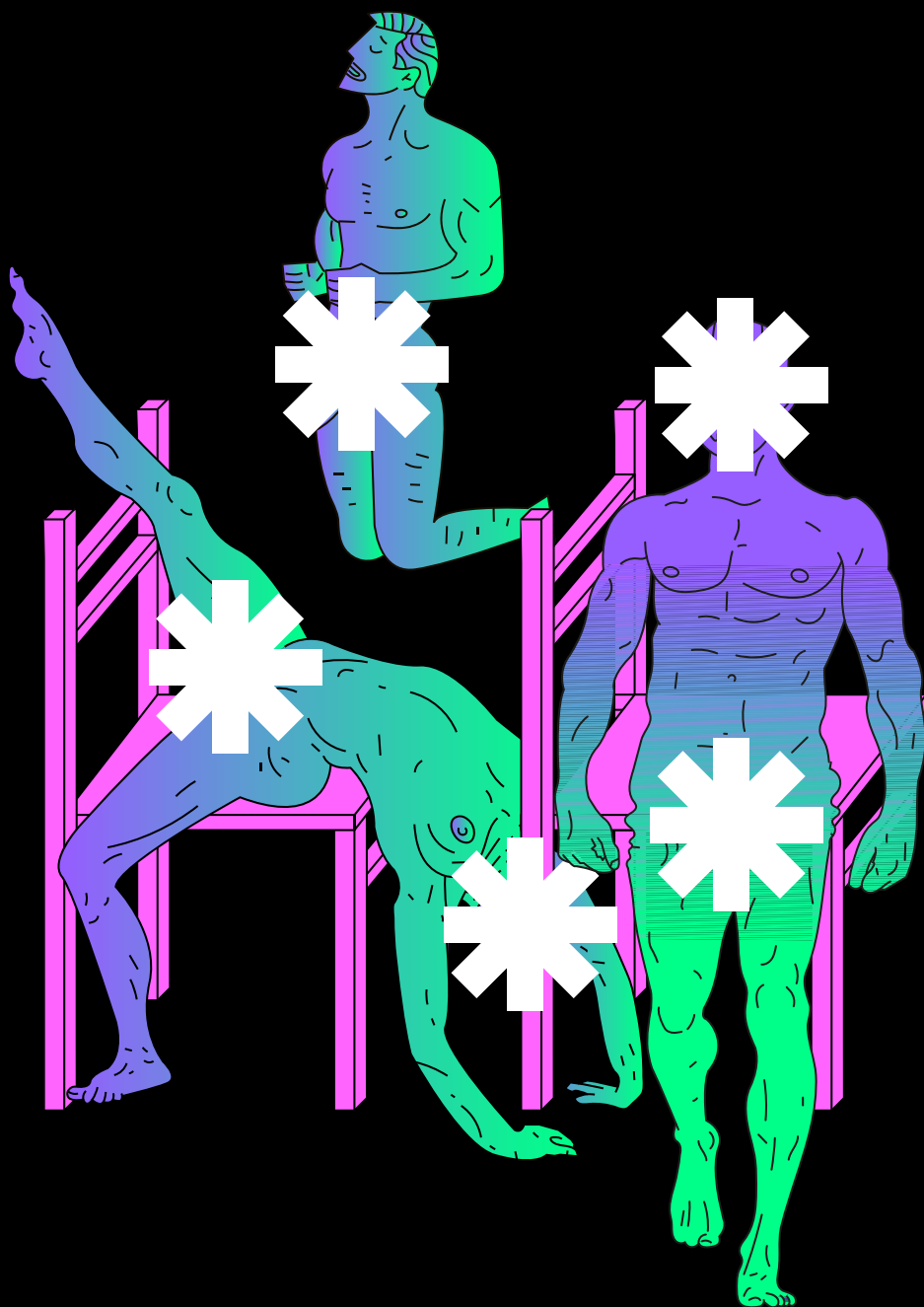
Trans telo, u tom smislu, nije izuzetak već simptom: ono otkriva kako funkcioniše mehanizam normalizacije. Ako posmatramo istorijski, primetićemo da se i žensko telo "pojavljuje" u istoriji iako je oduvek bilo prisutno. Ovo *pojavljivanje* odnosi se na performativnost ženskog postojanja onda kada je društveni dogovor ondnosno autoritet nad znanjem kako ga naziva Foucault dopustio da u političkom smislu *vidimo ono što vidimo*. Na isti način se može govoriti o "pojavljivanju" trans tela. Delo Donne Haraway i Rosi Braidotti ne zaustavlja se na dijapazonu ljudskih tela, već proširuje diskusiju o telu na transhumanizam, hibridne oblike života i ekofeminizam.

Sa druge strane, kada govorimo o diferencijaciji tela, Paul B. Preciado ističe modifikacije unutar *farmakopornografske ere*, vremena u kojem se farmaceutska i pornografska industrija spajaju u zajedničku ekonomiju

¹⁶ Prema humoralnom modelu medicine, koji je dominirao u Evropi od antičkog perioda do ranog 19. veka. Ljudsko telo se sastojalo od četiri telesne tečnosti ili humora: krv, sluz, žuč i crna žuč. Svaka tečnost imala je karakterističnu osobinu: vruće, hladno, suvo, vlažno. Zdravlje i temperament zavisili su od ravnoteže ovih tečnosti. Žensko telo viđeno kao "unutrašnja verzija muškog", muškarci su smatrani toplijim i suvljijim, žene hladnijim i vlažnijim. (Laquer i dr.).

¹⁷ Aristotelovo limitirano viđenje polne opozicije objašnjava Laquer: 'muškom životinjom smatramo onu koja stvara u drugoj; ženskom, onu koja stvara u sebi.'" Laqueur, Thomas (1994). *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press, 30.

¹⁸ Braidotti, Rosi (2013). *The Posthuman*. Polity Press.

tela i želje. Iako se primarno ne bavi telom u sportu, današnji sport je neodvojiv od koncepta farmakopornografije. Farmacija upravlja hormonima, a pornografija reprezentacijom poželjnog tela; obe zajedno oblikuju način na koji telo zamišljamo i živimo. U tom kontekstu, trans telo, više nego bilo koje drugo telo, postaje laboratorija savremenog biopolitičkog poretka, ono je istovremeno objekt ekstremne regulacije i subjekt otpora.

Trans osobe u sportu suočavaju se sa biopolitičkim regulacijama koje automatski marginalizuju njihov život i aktivnosti ako se ne prilagode očekivanjima sistema. Regulacije funkcionišu tako što se određeni sloj društva uz nacionalne ili nadnacionalne odluke ilegalizuje i automatski pomera u prestupničku sferu, zajedno sa onima koji su prestupnici svojim izborom, bilo da su ilegalno prelazili granicu ili koristili zabranjene supstance za poboljšanje performansi.

Jedan od najpoznatijih primera takvih biopolitičkih regulacija u sportu je slučaj María José Martínez-Patiño¹⁹. Od 1968. do 2000. godine, žene sportistkinje morale su da prolaze genetsko testiranje kako bi dokazale svoj pol pre nego što su mogle da učestvuju u takmičenjima. Martínez-Patiño, talentovana španska atletičarka, prošla je prvobitni test i dobila "Certificate of Femininity".²⁰ Međutim, kasnije je otkriveno da ima XY hromosome zbog androgenske insenzitivnosti, što znači da njeno telo ne reaguje na testosteron i da nije imalo muške karakteristike pri razvoju. Zbog ovoga je bila primorana da se povuče sa takmičenja, njeni rezultati su izbrisani iz nacionalnih rekorda, stipendija je ukinuta, a priča je javno razotkrivena.

Ovaj slučaj ilustruje kako biopolitičke norme oblikuju telo i polne kategorije u sportu, arbitrarno i često neetički. Institucije nastoje da kontrolišu ono što se smatra "pravičnim" telom za takmičenje. Isto tako, primer Martínez-Patiño pokazuje i patološke posledice regulacija, koje ne samo da narušavaju sportske karijere, već i psihološko stanje i društveni život pojedinki. Martínez-Patiño je, uprkos tome, uspela da ospori

¹⁹ Martínez-Patiño, María José (2005). Personal Account: A Woman Tried and Tested. *The Lancet* 366 (S1): S38.

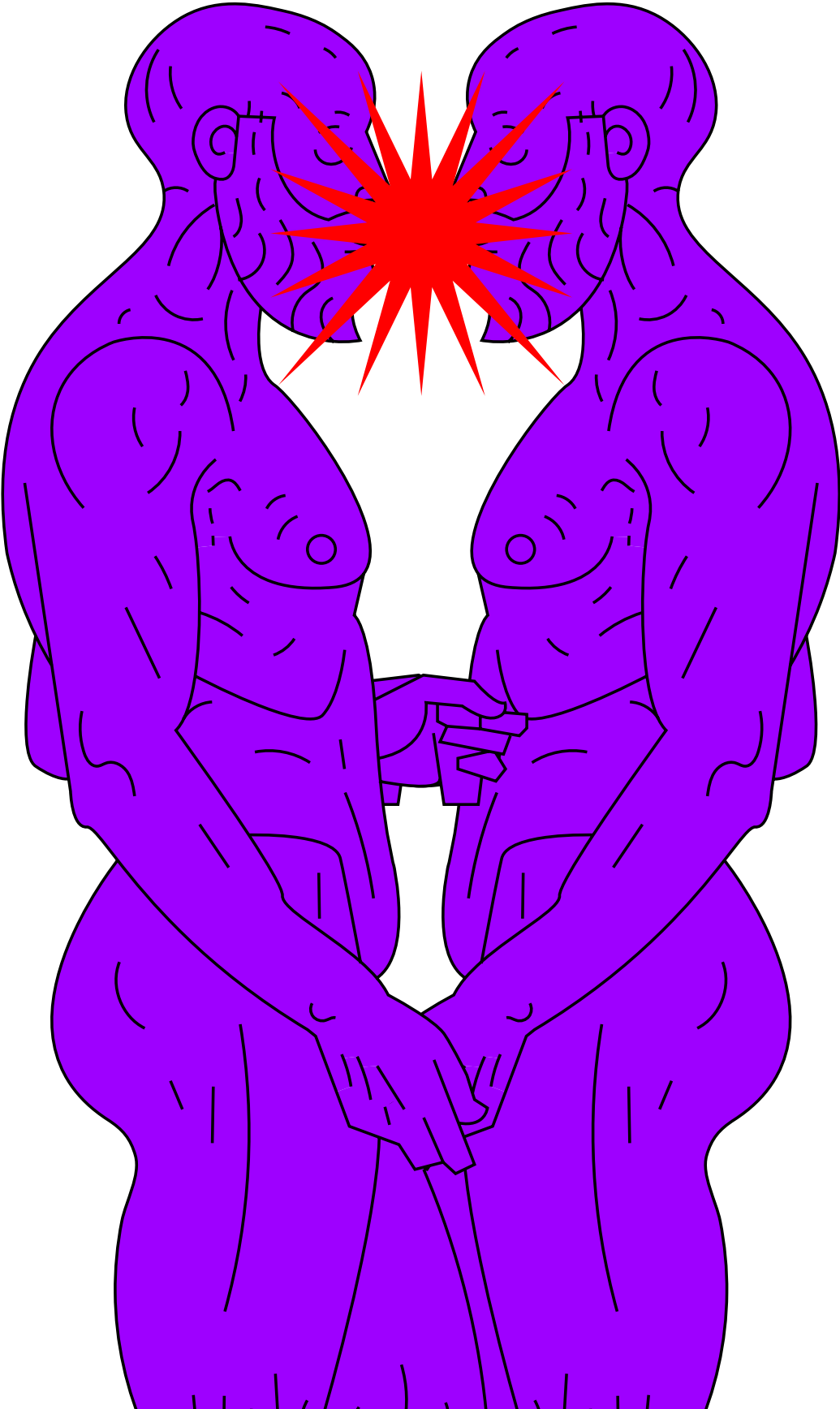
²⁰ Ibid.

regulative i aktivno utiče na promene, što je kasnije dovelo do ukidanja standardnog hromozomskog testiranja žena u atletici.

POLITIKA, RAT I NOVI PRELOM U DEFINISANJU RODA I POLA U SPORTU

Nakon početka rata u Ukrajini 2022. godine, Rusija je suspendovana od strane IOC-a zbog kršenja Olimpijske povelje kroz inkorporaciju sportskih tela iz okupiranih ukrajinskih regija. Ova vrsta odlučnog političkog odgovora pokazuje da sport, pored bioloških i rodni normi, nije imun na geopolitičke tenzije i da „pravosudna“ primena pravila sportskih organizacija može biti uslovljena širim političkim kontekstom. Ali kakve to veze ima sa telom?

Nastup bokserke Imane Khelif na Olimpijskim igrama 2024. godine u Parizu ostaje u senci zahteva za testiranjem pola koje za razliku od IOC, sprovodi International Boxing Association (IBA), organizacija sa snažnim finansijskim i političkim vezama sa Rusijom. Bazično se politički konflikt istočnog i zapadnog bloka prenosi na borbu za poziciju autoriteta za proglašenje pola u sportu. Ko je legitimni zaštitnik fer karaktera sporta? U međuvremenu, slučaj Imane Khelif, olimpijske šampionke iz Alžira, postao je najnoviji flashpoint u raspravi o verifikaciji pola. World Boxing, međunarodna federacija osnovana 2023. godine kao odgovor na suspenziju Međunarodne boksaerske asocijacije (IBA) pod ruskim vođstvom, preuzela je nadležnost za olimpijski boks i sarađuje sa Međunarodnim olimpijskim komitetom (IOC) u pripremi Olimpijskih igara 2028. godine u Los Angelesu. Ova organizacija 2025. uvodi novu politiku pod nazivom „Sex, Age and Weight“, po kojoj sve bokserke starije od 18 godina koje žele da učestvuju u takmičenjima pod organizacijom World Boxinga moraju da prođu PCR genetski test (ili ekvivalentan medicinski test) da bi se odredio „pol pri rođenju“. Khelif je bila konkretno imenovana kao osoba koja ne može nastupiti u ženskoj kategoriji dok se test ne sprovede. Ovaj potez je izazvao veliki publicitet zbog pitanja privatnosti, stigmatizacije, ali i zato što Khelif tvrdi da je „rođena žena, odrasla kao žena“ i da nikada nije promenila rodni identitet.

BIOETIKA, ROD I POL U PRESEKU POLITIKE I SPORTA

Suspenzija Rusije iz IOC i zahtev za obaveznim testiranjem kod Khelif pokazuju da granica između pola i roda u sportu uvek iznova postaje politički sporna i polarizovana u vreme globalnih kriza. Dok su zapadno orijentisane sportske organizacije pod pritiskom da integrišu rodni identitet i zaštite prava (LGBTQI+ osoba), u isto vreme dolazi do pritiska za povratak rigoroznijim biološkim kriterijumima, testovima, genetskim analizama, posebno u sportovima tradicionalno pod velikim pritiskom javnosti (boks, atletika). Slučaj Khelif pokazuje da sport ne može da ostane neutralan teren u doba krize, pitanje pola u sportu uvek je u funkciji geopolitike, nacionalnih ideologija, diskursa ljudskih prava i pregovaranja pitanja privatnosti.

AKTUELNI REŽIMI “ISTINE” O TELU

Pregled biopolitičkih razdvajanja pojmova pol (sex) i rod (gender) u sportu može se sagledati kroz istorijski i konceptualni razvoj u nauci i društvenim studijama. Vremenska linija regulacije tela u sportu pokazuje kako su akcenti kontrole tela evoluirali od društvenih normi ka strogoj biološkoj regulaciji. Kada sagledamo ovu liniju, zapazićemo da biološka regulacija dolazi kao posledica društvenih uslova a ne inherentnih bioloških razlika među polovima.

Krajem 19. i početkom 20. veka kontrola je bila pretežno rodna, odnosno društvena. Žene su vežbale odvojeno, u posebno prilagođenoj odeći, dok im fizički zahtevni sportovi nisu bili dozvoljeni. Ograničenja su bila motivisana stidom, moralom i kulturnim očekivanjima, a ne stvarnim fiziološkim sposobnostima.

Period od 1920. do 1950. predstavlja kombinaciju rodnog društvenog i prvih bioloških testova. Olimpijske igre uvode standardizovane discipline, a ženama su dostupne samo aktivnosti koje se smatraju „prikladnim“. Dok društveni okvir i dalje oblikuje izbor sportova, prvi fiziološki kriterijumi počinju da igraju ulogu u regulaciji učešća.

U narednom periodu feminističke inicijative, poput *Title IX of the Education Amendments of 1972* u SAD, omogućavaju ženama pristup ranije „muškim“ sportovima, a akcenat se postepeno prelazi od društvenog i biološkog regulisanja. Međutim, tada telo postaje predmet i fiziološke evaluacije kroz prve ginekološke preglede i stroge inspekcije.

Od 1967. do sredine 1980-ih, fokus sa rodnog prelazi na polno odnosno biološko određivanje, sa uvođenjem Barr body testa, testova na testosteron i hromozomskih analiza, a društvene norme gube dominantnu ulogu. U periodu 1992–1996, primena genetskih testova (PCR, SRY gen) dovodi do sofisticiranije verifikacije telesnih karakteristika. Poslednji Barr body test na Olimpijadi u Atlanti 1996. označava kraj hromozomske kontrole.

U novom milenijumu, regulacija tela u sportu uključuje globalne antidoping standarde i pravne norme, a polno odnosno biološko određivanje ostaje dominantno. Paralelno, savremeni režimi „istine“ o telu pokazuju kako se koncept pola i rodnog identiteta prelama kroz više instanci autoriteta. Tokom 20. veka, Olimpijski komitet i Međunarodna atletska federacija (World Athletics) primenjivali su testove pola, od Barr-ovog testa 1968. godine do analiza nivoa testosterona u 21. veku. Savremeni propisi, kao što su World Athletics DSD Regulations (2019), ne određuju više koji je neko pol, već koji nivo hormona poseduje. Sportistkinje sa nivoom testosterona iznad 2,5 nmol/L moraju smanjiti taj nivo hormonskom terapijom da bi mogle da nastupaju u ženskoj kategoriji.

Ovim se performativno određivanje („ona ni/je žena“) zamenjuje loku-cijskim opisom („ima nivo testosterona viši od propisanog“), što u Foucaultevom smislu pokazuje prelazak moći na mikronivo biološkog upravljanja telom. Upravo tu se vidi prelamanje više instanci autoriteta – prenatalne genetike, državnog registra, medicinske ekspertize i sportskih regulativa – nad jednim telom. Svaka od njih proizvodi sopstvenu istinu, ali tek u njihovom preseku nastaje ono što možemo nazvati *biopolitičkom*

*realnošću*²¹: telo kao teren stalnog pregovaranja između biološkog, pravnog i društvenog identiteta.

Period	Režim regulacije tela / fokus	Akcent	Objašnjenje / primeri	Napomena
Kraj 19. – početak 20. veka	Odvojeni treninzi, klubovi, društvene norme	rod	Žene vežbaju odvojeno, često u prilagođenoj odeći; fizički zahtevni sportovi su zabranjeni ženama.	Naglasak na stid, moral i kulturne norme, ne fiziološke testove.
1920–1950	Olimpijske discipline i standardizacija	rod + pol	Olimpijske igre uvode striktnu disciplinu; ženama su dostupne samo „prikladne“ discipline.	Početni akcent na biološke karakteristike, ali rod i dalje diktira šta je „prikladno“.
1960–1980	Veća uključenost i društvena preispitivanja	rod + pol	Feminističke inicijative omogućavaju ženama pristup ranije „muškim“ sportovima.	Rodni stereotipi se preispituju, ali telo i dalje podloženo fiziološkoj evaluaciji.
1967–1985	Ginekološki pregledi, hormonski i hromozomski testovi	pol	IAAF i IOC uvode Barr body test, testove na testosteron i hormone, koje proveravaju žene u atletici.	Fokus se seli sa društvenih normi na biološke kriterijume.
1992–1996	Genetski testovi (PCR, SRY gen)	pol	Sprovođenje testova na SRY gen kod žena; poslednji Barr body test na Olimpijadi u Atlanti.	Biološka kontrola postaje tehnološki sofisticirana.
1999–danas	Doping i pravna regulacija	pol	WADA uvodi globalne antidoping standarde; pravne norme uključuju hormonske i genetske kriterijume.	Telo je predmet i medicinske i pravne regulacije; inkluzivnost trans sportista kontroverzna.

²¹ Za kapitalističko društvo, biopolitika je bila najvažnija, biologija, somatika, telesno. Telo je biopolitička stvarnost; medicina je biopolitička strategija. Pour la société capitaliste, c'est le bio-politique qui importait avant tout, la biologique, le somatique, le corporel. Le corps est une réalité bio-politique; la médecine est une stratégie bio-politique (Foucault, Michel (1994). Dits et écrits, 1954–1988. Vol. 3: 1976–1979. Gallimard).

ZAKLJUČAK: ETIKA, OTPOR I ODGOVORNOST

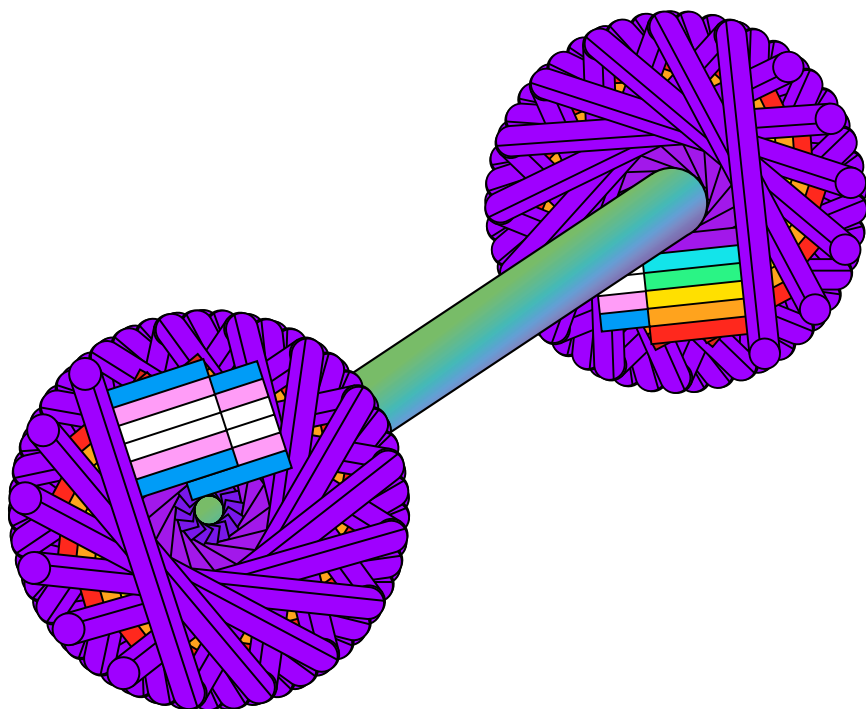
Nataša Lenard ukazuje na ograničenja otpora unutar liberalnih koncepcija ljudskih prava. U eseju *Know Your Rights* kritikuje ograničenja liberalne koncepcije ljudskih prava, ističući da se prava često priznaju samo u okvirima koje država smatra prihvatljivim. Takav pristup atomizuje otpor, fokusirajući se na proceduralna ili formalna prava, dok se zanemaruju dublje strukturalne nepravde. Ovo je posebno relevantno za trans sportiste i druge subjekte čija su tela regulisana biopolitičkim normama, jer pokazuje da efektivan otpor zahteva delovanje koje nije ograničeno formalnim pravima, već se usmerava na stvarno preispitivanje i redefinisane tih prava i normi koje stoje iza njih odnosno biomoći koje kontrolišu na neposredan način kontrolišu telo.

Na sreću ili nažalost, osnovna mesta promišljanja biopolitike danas, u post-Covid eri nisu teorijske učionice već masovni mediji i društvene mreže. Analiza rodnog zdravlja, farmakopolitike, načina na koji globalni trendovi prelamaju na telima kao i debata o trans telu u sportu deo su mainstream debata. U uslovima uvodno pomenute problematike o tačnoj meri odnosa nauke i politike nažalost životi marginalizovanih grupa oblikovani arbitrarnim pravilima i društvenim normama plaćaju najveću cenu. Stoga je možda jedan od puteva otpora i rekonstrukcije javnog diskursa o temi trans tela u sportu, veći upliv svesti o arbitrarnosti osnovnih pojmova koji se prečesto smatraju samorazumljivim.

Da bi se otpor artikulisao, potrebno je ponovno uspostaviti subjekt, kroz materijalno izgrađen osećaj odgovornosti prema društvu.²² Konstrukcija i interpelacija subjektiviteta na relaciji individua – kolektiv, za Foucaulta je osnova biomoći ali to je ambiciozan zahtev imajući u vidu da je rad na sopstvenoj regulaciji životnih praksi često nevidljiv, neregulisan ili/i ilegalan. Međutim, u kontekstu trans osoba ilegalne aktivnosti najčešće nisu svesni otpor prema sistemu, već rezultat izostanka institucionalne

²² Braidotti, Rosi. (2005). *Affirming the Affirmative: On Nomadic Affectivity*. *Rhizomes*, no. 11/12. <https://rhizomes.net/issue11/braidotti.html>. Accessed 18 Oct. 2025.

podrške. Njihov je nusprodukt ipak stvaranje naboja i preispitivanje permeabilnosti granice između političkog i privatnog. Izazivanjem postojećeg poretka otvaraj se prostor za nove oblike političkog subjektiviteta.²³ Pitanje političke artikulacije svesti o nepripadanju unutar postojećih, neadekvatnih kategorija i aktivna borba za izlazak iz podređenosti komodifikaciji sopstvenih različitosti²⁴ za sada nas još uvek dele od procesa političke subjektivacije.

²³ Rancière, Jacques (2004). *The Politics of Aesthetics*. Bloomsbury Academic.

²⁴ Braidotti, Rosi. (2005).

DA SUMIRAMO

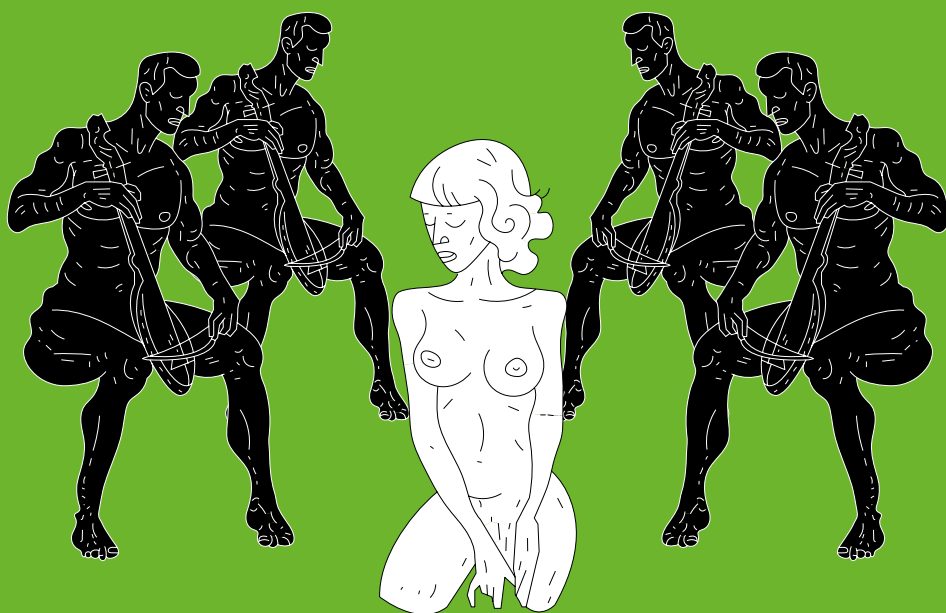
1. Biopolitika se odnosi na društvene i državne mehanizme kontrole nad životima ljudi, a samim tim i tijela. Od samog začeća ljudi bivaju predmet ove vrste kontrole kroz medicinske, pravne i društvene regulative. Ovo je posebno značajno kada razmišljamo o pravima i ograničenjima koja se odnose na žene u sportu.

2. Pol i rod se danas shvataju kao društveni konstrukti koji se oslanjaju na biološke, genetske i anatomske karakteristike, ali su istovremeno i rezultat istorijskih promjena. Posmatranje pola kroz "univerzalno" muško i žensko tijelo zahtijeva isključivanje ogromnog broja onih ljudi koji na različite načine odstupaju od prosjeka. Jedna od grupa ljudi koja je posebno pogođena ovakvim posmatranjem su trans osobe kojima se često oduzima ne samo pravo na bavljenje sportom već i osnovna prava koja omogućavaju dostojanstven život.

3. Pol i rod su društveni i ideološki konstrukti a ne naučne činjenice (iako se na tome često insistira). Dobar primjer kroz koji ovo možemo bolje razumjeti je period pandemije Covida. Iako je virus imao istu biološku strukturu svuda, svaka država je donosila različite mjere, u skladu sa sopstvenim političkim i ideološkim stavovima.

4. Istorijski razvoj sportskih pravila upućuje na činjenicu da se percepcija roda i pola mijenjala, da je nekad više odražavala društvene norme, a da se danas pokušava sve jače vezati uz “stroge biološke kategorije” iako stvarne biološke kategorije i sama raznovrsnost ljudskih tijela ne podržavaju takvo strogo odvajanje “muških” od “ženskih” tijela.

5. Savremeni režimi regulacije pola u sportu pokazuju kompleksnu mrežu moći, nauke i politike gdje se pravo na takmičenje često prelama kroz norme koje nijesu samo biološke, već i duboko političke i društvene.

Zašto je na postjugoslovenskom Balkanu važno pitanje trans osoba u sportu

Međunarodni i neokolonijalni karakter antirodnog pokreta

U SPORTU NAJMANJE O SPORTU

Sport i fizička aktivnost predstavljaju neodvojivi dio velikog broja ljudi različitih kultura. Unutar postjugoslovenskog prostora Balkana¹, tokom socijalističkog samoupravljanja Jugoslavije, sport je definisan kao *fizička kultura*, duboko uronjena u nacionalni i kulturni habitus regiona. Upravo zato je sport tokom perioda socijalističkog upravljanja bio definisan kao *fiskultura*, spajajući mase u organizovanu fizičku aktivnost tokom koje se slavila sportska izvrsnost.² Međutim, kako kaže Ozren Pupovac, zaustavljena između negacije i anticipacije, postsocijalistička društva su početak bez kraja.³ U tom smislu, sport je u našim zemljama,

¹ Kao i u prethodnom broju Kuvarice, koristimo ovaj pojam radije nego odrednicu Zapadni Balkan, koji smatramo više birokratskim i u neku ruku čak i kolonizatorskim. S druge strane, postjugoslovenski u sebi sadrži referisanje na period nakon SFRJ, tj. period tokom kojeg dolazi do konzervativnog kontraudara, ili kontrarevolucije, sprovedene na najbrutaliji način kroz ratove devedesetih.

² Mijatov, N. S. (2019). Sport as an instrument of socialism: The Yugoslav experience [PhD Thesis]. University of Belgrade, Faculty of Philosophy.

³ Pupovac, O. (2010, maj 12). Present perfect, or the time of post-socialism. Eurozine. <https://www.eurozine.com/present-perfect-or-the-time-of-post-socialism/>

prema analizama eksperata u oblasti sporta, takođe oblikovan procesom tranzicije, nacionalizma, privatizacije i (evropske) integracije.⁴ Ova integracija se još uvijek nije desila, legitimno je postaviti pitanje i da li će, kao i da li je potrebna, ali ono što se jeste desilo je potpuna privatizacija skoro pa svih društvenih aspekata života unutar regiona, nacionalizam sa pogubnim posljedicama, te jačanje autokratskih režima podržanih od strane svih imperijalnih sila aktivnih na ovom prostoru, što se odrazilo na najranjivije društvene grupe, koje su zloupotrijebljene za političke agende čak i u sportu.

Sport je kombinacija više aspekata – vježbanja, igre, katarze i više od toga – koje nijesu vezane ni za jedan određen politički brend ili sistem vrijednosti. Političko značenje sporta stvara se načinom na koji se vježba i društvenim mjestom koje zauzima. Međutim, to nas izaziva da sport shvatimo ozbiljno i stvorimo okolnosti koje iz njega izvlače ono najbolje, a ne najgore.⁵ Uprkos tome, istorija isključivanja mnogih zajednica iz sporta, ali i zloupotrebe sporta u političke svrhe, duga je. Prve moderne Olimpijske igre održane su 1896. godine i na njima se nije takmičila nijedna žena, već su bile uključene tek 1900. godine. Baron Pierre de Coubertin, njihov osnivač, smatrao je da bi uključivanje žena bilo „nepraktično, nezanimljivo, neestetski i netačno“.⁶ Prvi Afro-amerikanac koji je osvojio medalju na Olimpijskim igrama, bio je George Coleman, 1904. godine, a istorija rasne segregacije i zabrana, kao i rodne, unutar sporta, takođe je obimna. O različitim zabranama učestvovanja u različitim sportskim disciplinama pisalo se već mnogo, a biće analizirano i u nastavku Kuvarice. Ono što je zajedničko svim racionalizacijama isključivanja iz sporta je instrumentalizacija biološkog esencijalizma u te svrhe, bilo da se radilo o fizičkom izgledu (u pogledu mišićne mase i skeleta), hromozomima ili testosteronu. Primjera radi, veće uključjenje

⁴ Begović, M. (2024). *Sports Policy and Politics in the Western Balkans* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003246992>

⁵ Kuhn, G. (2015). *Playing as if the world mattered: An illustrated history of activism in sports*. PM Press.

⁶ Women in Sport, NAT'L LIBRARY OF AUSTRALIA, <https://www.nla.gov.au/digital-classroom/year-7/sport-and-australian-culture/women-sport> [https://perma.cc/EgJT-YGYg].

žena u takmičarske sportove, dovelo je i do većeg osvajanja medalja na konkretno Olimpijskim igrama. 1960ih godina, uvodi se testiranje na pol isključivo za sportistkinje, koje je 1966. sprovedeno i prvi put nad poljskom atletičarkom Klobukowskom u procesu koji se nazivao “parada golotinje”, a koji je uključivao invazivne preglede genitalija radi utvrđivanja ženskog pola. Ništa drugačije nije danas, kada su u pitanju transrodne osobe čije je učestvovanje u sportu postalo jedna od najdebatovanijih tema današnjice.

Međutim, kada se uzme u obzir stanje sporta na postjugoslovenskom Balkanu, (ne)ulaganje u sportiste:kinje, njihove uslove rada, dugogodišnje nacionalne fantazme i bitke koje se hrane sportom, klijentelizam i monopol koji veliki kapital i organizovani kriminal imaju nad sportom, a na koncu i potpuni izostanak vidljivih profesionalnih trans sportista:kinja na ovom području, legitimno je postaviti pitanje - **zašto je pitanje trans osoba u sportu uopšte toliko zastupljeno u javnom diskursu postjugoslovenskog Balkana?** Da bi se odgovorilo na ovo pitanje, potrebno je adresirati jednu od najuspješnijih strategija onoga što je poznato kao *antirodni pokret* - činjenicu da su narativi plasirani od strane ovog pokreta više poznati javnosti od samog pokreta, kojim se u našoj regiji uglavnom u analizama i djelovanju bave feministkinje i feministi iz akademskih i aktivističkih krugova.

STVARANJE NOVOG SVJETSKOG AUTORITARNOG PORETKA

Podsećanja radi, okvir analize antirodnog pokreta koji koristimo u Kuvarici, oslanja se na zaključke iz široko postavljenog internacionalnog projekta *Countering Backlash: Reclaiming Gender Justice* (Suprotstavljanje kontraudaru: Povratak rodnoj pravdi sa engleskog), koji se sprovodio od oktobra 2019. do septembra 2025. godine.⁷ Globalni antirodni pokret toliko je narastao da i pored svih regionalnih razlika sada već postaje jasno kako desničarska kontrainternacionala dopire u sve krajeve svijeta. Otuda je za ovaj okvir važna sintagma *countering backlash*, koja se odnosi na konzervativni udar na rodnu ravnopravnost u prvom periodu predvođenim od strane Vatikana kao odgovor na dvije konferencije Ujedinjenih nacija (UN) o Populaciji i razvoju u Kairu 1994. i Pekinšku konferenciju o ženama održanoj 1995. godine. Od tada su desni akteri predvođeni religijskim vođama, političkim populistima, konzervativnim medijima i intelektualcima, vrijedno radili kako bi usporili, ili ukinuli bilo koji pomak u pravcu veće rodne ravnopravnosti. Na njihovoj meti su se našla reproduktivna prava, tjelesna sloboda žena, prava LGBTIQ+ zajednica. Naravno, treba uzeti u obzir regionalne tokove. Tako bi se za naš postjugoslovenski⁸ region moglo argumentovati kako konzervativni kontraudar dolazi uz ratna razaranja, da bi se potom transformisao kroz period tzv. neoliberalne tranzicije.⁹

⁷ Tokom šest godina ovaj projekat, čiji je „domaćin“ Institute of development studies (IDS) (Institut razvojnih studija) pri Univerzitetu Saseks u Brajtonu (Engleska), razvija saradnju između istraživačkih centara i organizacija iz šest partnerskih zemalja: Brazila, Bangladeša, Indije, Kenije, Libana i Ugande, uključujući i četiri kratkotrajna partnerstva sa partnerima iz Indije, Pakistana, Srbije i Turske. Izabrale: i smo ovaj okvir jer uzima u obzir različite globalne kontekste, na taj način decentralizujući pristupe antirodnim tendencijama. U tom jer i naš region posmatramo u kontekstu tih širih premrežavanja.

⁸ Koristimo ovaj pojam radije nego odrednicu Zapadni Balkan, koji smatramo više birokratskim i u neku ruku čak i kolonizatorskim. S druge strane, postjugoslovenski u sebi sadrži referisanje na period nakon SFRJ, tj. period tokom kojeg dolazi do konzervativnog kontraudara, ili kontrarevolucije, sprovedene na najbrutaliji način kroz ratove devedesetih.

⁹ Bobičić, N., i Ulićević, J. Dž. (2024). Antirodni narativi u Crnoj Gori – Demokratskim metodama protiv roda i demokratije. in A. Milanović, M. Jovanović i J. Dž. Ulićević (ur.), *Transfeministička kuvarica*, (120-155) Trans mreža Balkan.

Danas, sve više analiza pokazuje da je antirodni pokret, ne reakcionarni otpor napretku ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, već jedan od nosećih stubova širokog *antidemokratskog pokreta*, koji za cilj ima uspostavljanje *novog svjetskog poretka*. Ovaj novi poredak se odlikuje jasnom hijerarhijom, u kojoj dominira veliki kapital, vođen oportunističkim savezom političkih autoritarnih i patrijarhalnih vođa, te tehnolordova i desničarskih filozofa, koji oportuno sarađuju istovremeno se takmičeći za nadmoć u tom poretku. Da bi se shvatila pozadina ovog pokreta, potrebno je razumjeti i krajnji cilj stvaranja novog poretka kojem teže – svijet u kojem ne postoji više demokratija u bilo kojem obliku, kao ni njene institucije.¹⁰ Širina ovog pokreta manifestuje se najviše kroz raznolikost strategija koje targetiraju kao glavne mete ovog pokreta: pravo na abortus i pravo na samoodređenje jer omogućavaju pravo na tjelesnu autonomiju, pravo na slobodu kretanja i napuštanje nenastanjivih područja u potrazi za boljim životom, jer izazivaju (neo)kolonijalni karakter međunarodnog poretka, pravo na obrazovanje koje uključuje razvoj kritičke misli, razumijevanje opresija i prihvatanje različitosti društva. Upravo iz ovih razloga, na meti političkih strategija ovih aktera su najviše žene, LGBTIQ osobe sa posebnim fokusom na trans osobe u posljednjih nekoliko godina, te migranti:kinje. Čak štaviše, može se tvrditi da su LGBTIQ ljudska prava postala jedno od glavnih bojnih polja između demokratskih i antidemokratskih snaga na globalnoj sceni.¹¹ Zašto je tako i kako je tema trans sportista:kinja postala najdebatovanija tema na kojoj desnica najviše profitira?

TRANS OSOBE U SPORTU – MEKA TAČKA TRBUHA DEMOKRATIJE

Judith Butler u svojoj novoj knjizi “Ko se boji roda” kaže: “Da bi rod bio identifikovan kao prijetnja cjelokupnom životu, civilizaciji, društvu, misli i svemu sličnome, mora da sakupi širok spektar strahova i anksio-

¹⁰ Alexander Avila: The Tech Billionaire to Fascist Pipeline: <https://www.youtube.com/watch?v=olhugUhFGL4>

¹¹ Centre for Feminist Foreign Policy (2024) Strongmen and Violence: Interlinkages of anti-feminism and anti-democratic developments. Centre for Feminist Foreign Policy, Berlin.

znosti – bez obzira koliko kontradiktornih – spakuje ih u jedan paket i sumira u jedno ime.” U vezi sa fizičkom aktivnošću vezanom za sport, pregledali smo više istraživanja koja analiziraju participaciju trans osoba u sportu. Primjera radi, istraživanje iz 2016. godine koje je sproveo sistemsku analizu 8 istraživanja o ovoj temi, kao i 31 sportsku politiku, utvrdilo je da je nedostatak inkluzivnog i ugodnog/sigurnog okruženja glavna prepreka učešću transrodnih osoba u sportu. Ovaj pregled je takođe otkrio da transrodne osobe imaju uglavnom negativna iskustva u takmičarskim sportovima zbog ograničenja koja im je nametnula sportska politika. Zaključeno je da većina pregledanih politika o takmičarskim sportovima za transrodne osobe nije bila zasnovana na dokazima.¹² Akademija primjećuje da su studije o uticaju testosterona na atletiku bile bazirane na ozbiljnim metodološkim nedostacima ili su pokazale da su grupe s nižim nivoima testosterona postigle bolje rezultate u sportskim događajima.¹³ Grupe koje su pregledale podatke Međunarodne atletske federacije (IFF) nijesu pronašle trenutne dokaze o uzročnoj vezi između testosterona i sportskih sposobnosti.¹⁴ Još uvijek se raspravlja o tome da li razlike u nivou testosterona među polovima utiču na fizičke performanse ili su drugi faktori, poput društvenih razlika, odgovorniji za razlike u performansama.¹⁵ Ova konstatacija je od posebnog značaja kad se uzme u obzir da se diskusije o trans ljudima u sportu ne vode oko učešća trans ljudi u rekreativnim sportskim aktivnostima, već u kompetitivnom sportu u kojem se takmiče vanserijski uspješni: e sportisti:kinje. U okviru ovih debata skoro pa uvijek izostaje diskusija o fer uslovima koji omogućavaju fer takmičenje, posebno kad se uzme u obzir klasni karakter sporta, odnosno činjenica da je za takmičenje na najvišem nivou potrebno uložiti značajna materijalna, ali i nematerijalna sredstva kako bi oso-

¹² Jones, B. A., Arcelus, J., Bouman, W. P., & Haycraft, E. (2017). Sport and Transgender People: A Systematic Review of the Literature Relating to Sport Participation and Competitive Sport Policies. *Sports medicine* (Auckland, N.Z.), 47(4), 701–716. <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0621-y>.

¹³ Rebecca M. Jordan-Young & Katrina Karkazis, 4 Myths about Testosterone, *SCI. A M.* (June 18, 2019), <https://blogs.scientificamerican.com/observations/4-myths-about-testosterone/>.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

ba imala uslove da trenira na način koji će joj omogućiti da odnese medalju onda kada njanse odlučuju - što je u profesionalnom sportu uvijek slučaj. Antirodni akteri koji zloupotrebljavaju pitanje trans osoba svode strateški ovu debatu na biološke razlike, teren zadojen rodnim predra-sudama i neznanjem o biološkim funkcijama tijela, radeći ono u čemu su najuspješniji - stvarajući paniku, digresirajući sa suštine i samim tim kreirajući efikasnog paravana za svoje profilerske poslove. Koliko je debata nepravedna, najbolje pokazuje primjer Majkla Felpsa, bivšeg američkog plivača, koji je najnagrađivaniji takmičar Olimpijskih igara, osvojivši ukupno 28 medalja. Felps ima natprosečno duge ruke, duple zglobove u rukama i koljenima koje mu omogućavaju hipermobilnost, te proizvodi značajno manje mliječne kiseline što mu omogućava znatno sporije umaranje od ostatka takmičara u plivačkoj kategoriji. Felpsu nikad nije bilo zabranjeno takmičenje, nikad nije bila problematizovana njegova biološka prednost, već naprotiv, hvaljena kao "savršeno tijelo za plivanje", te je poznat pod nadimkom "letjeća riba".¹⁶

Indikativno je takođe, da su anti-trans političke kampanje pokrenute u Sjedinjenim Američkim Državama. U proljeće 2020. godine, Idaho je postao prva država u Sjedinjenim Američkim Državama koja je zabranila transrodnim djevojkama i ženama učešće u ženskim sportovima. Dvije godine kasnije, petnaest država je donijelo slične zakone. Za Time magazin, konzervativna: i političar: ka koja radi na pitanjima iz Poglavlja IX Ustava, a koja je tražila da ostane anonimna kako bi otvoreno govorila o porastu broja zakonodavnih propisa, kaže da ovo pitanje djeluje kao "neka vrsta droge koja uvodi ljude u širu debatu o rodu i ko se može nazivati ženom".¹⁷ U istom članku Terry Schilling, predsjednik konzervativne grupe za zagovaranje American Principles Project (APP) kaže: „Ono što ovo pitanje trans sporta čini drugačijim i politički tako eksplozivnim... jeste to što su političari spremni da o tome razgovaraju“. APP je potrošio preko 5 miliona dolara na izborima 2020. godine, zajedno sa svojim pridruženim super PAC-om, na reklame u kojima se, između ostalog,

¹⁶ Why Michael Phelps has the perfect body for swimming. (2020, May 14). Biography. <https://www.biography.com/athletes/michael-phelp-perfect-body-swimming>

¹⁷ Carlisle, M. (n.d.). Inside the Right-Wing Movement to Ban Trans Youth From Sports. TIME. <https://time.com/6176799/trans-sports-bans-conservative-movement/>

tvrdi da podrška Demokrata trans sportistima:kinjama predstavlja prijetnju ženskom sportu. Da je pitanje trans osoba u sportu meki trbuh demokratije, pokazuje i istraživanje, da u dvije godine od zabrane sporta u Idaho, konzervativni državni zakonodavci su uveli niz zakona usmjerenih na LGBTQ mlade, a samo u 2022. godini podneseno je otprilike 240 zakona protiv LGBTQ osoba, od kojih je otprilike polovina posebno usmjerena na transrodne osobe.¹⁸ Da je ovo pitanje značajno doprinijelo uspjehu Republikanske partije, te ponovnom usponu na predsjedničko mjesto Donalda Trampa, 2024. godine, govori i činjenica da je upravo pitanje učešća trans osoba u sportu bilo jedno od ključnih u njegovoj predsjedničkoj kampanji. Međutim, naravno, instrumentalizacija ove teme za svrhe profita desničara nije počela s potonjom predsjedničkom kampanjom u SAD-u.

Zloupotreba pitanja trans osoba u sportu, i uopšte trans tema, započela je nakon 2015. godine, kada je Vrhovni sud SAD-a osigurao pravo na brak istopolnim partnerima, čime je ovo pitanje tada, naizgled, zatvoreno¹⁹. Odmah nakon toga pokrenuto je pitanje trans osoba i toaleta, kojim se dizala panika da će žene biti silovane od strane transrodnih žena u ženskim kupatilima. Međutim, nakon što je Ševerna Karolina uvela zabranu korišćenja toaleta trans osobama u skladu s njihovim rodnim identitetom, ovo pitanje je doživjelo debakl, jer su kompanije masovno bojkotovale ovu američku državu, što je koštalo ukupno 3,76 milijardi

¹⁸ Nearly 240 anti-LGBTQ bills filed in 2022 so far, most of them targeting trans people. (2022, March 22). NBC News. <https://www.nbcnews.com/nbc-out/out-politics-and-policy/nearly-240-anti-lgbtq-bills-filed-2022-far-targeting-trans-people-r-cna20418>

¹⁹ Danas vidimo da su sve jači pritisci za ponovno otvaranje ovog pitanja, nakon što je teren pripremljen upravo kroz napad na ljudska prava trans osoba. Videti npr: Alfonseca, K. (2025, March 3). Some Republican lawmakers increase calls against gay-marriage SCOTUS ruling. ABC News. <https://abcnews.go.com/Politics/republican-lawmakers-increase-calls-gay-marriage-scotus-ruling/story?id=119395181> (abcnews.go.com) ili Wehle, K. (2025, September 22). Same-sex marriage might be unsafe. Politico Magazine. Dostupno na: <https://www.politico.com/news/magazine/2025/09/22/same-sex-marriage-might-be-unsafe-00568474> <https://www.politico.com/news/magazine/2025/09/22/same-sex-marriage-might-be-unsafe-00568474>

dolara²⁰. Dodatno, republikanski guverner države Pat McCrory izgubio je na izborima za reizbor u novembru te godine. Stoga, ubrzo je pitanje trans ljudi i pristupa toaletima definitivno počelo biti posmatrano kao gubitničko pitanje, pa je samim tim i prestao fokus na isto u političkim kampanjama. Međutim, nakon izbora Trampa za predsjednika, napad na zakone i politike koji štite trans osobe se intenzivirao. Kako Time u svom istraživačkom članku piše, tek 2018. godine, dvije crne trans devojke Andraya Yearwood i Terry Miller osvojile su titule srednjoškolskog prvenstva države Connecticut u atletici, što su mediji odmah pretvorili u medijski kaos, nakon čega je Idaho i uveo zabranu takmičenja trans sportistima:kinjama. Do 2019. godine, ovo pitanje je postalo političko bojno polje, ili kako ga Centar za feminističke politike zove “meko mjesto” za davanje koncesija antidemokratskim snagama. Konzervativni političari uključujući Donalda Trumpa Jr., počeli su intenzivno da tvituju o transrodnim sportistima:kinjama. Te godine, super PAC, pridruženi APP-u, potrošio je oko 600.000 dolara na oglase u utrci za guvernera Kentuckyja, tvrdeći da je demokratski kandidat Andy Beshear prijetnja ženskom sportu. American Principles Project je sklopio ugovor s firmom za nauku o podacima Evolving Strategies kako bi pratio uticaj njihovih poruka, a procjenjuje se da je 25.000 glasača privučeno Republikanskoj stranci njihovim oglašavanjem. APP je počeo više trošiti na ovo pitanje, uloživši preko 5 miliona dolara zajedno sa svojim super PAC partnerom na oglasima u Pennsylvaniji, Wisconsinu, Michiganu i Georgiji.²¹ Ove kampanje su podizale paniku o ugroženosti ženskog sporta od strane Demokrata koji podržavaju učešće trans osoba u sportu.

Do kraja 2020. godine, na zakonodavnim šednicama u SAD-u podneseno je najmanje 20 zahtjeva za zabranu učešća trans osoba u sportu. Samo u 2024. godini, državni zakonodavci su širom zemlje predstavili više od 600 anti-trans zakona, od čega 48 zakona kojima se transrodnim ženama zabranjuje učešće u obrazovnim sportskim programima. 2023. godi-

²⁰ The Associated Press. (2017, March 27). “Bathroom bill” to cost North Carolina \$3.76 billion. CNBC. <https://www.cnbc.com/2017/03/27/bathroom-bill-to-cost-north-carolina-376-billion.html>

²¹ Carlisle, M. (n.d.). Inside the Right-Wing Movement to Ban Trans Youth From Sports. TIME. <https://time.com/6176799/trans-sports-bans-conservative-movement/>

ne, Predstavnički dom, kojim dominiraju Republikanci, usvojio je *Zakon o zaštiti žena i djevojčica u sportu* iz 2023. godine, kojim bi se transrodnim sportistkinjama zabranilo učešće u sportskim programima za žene i djevojčice u školama i obrazovnim institucijama koje finansira Savezna vlada. Za razliku od pitanja toaleta, ovo pitanje se pokazalo značajno efikasnijim, te je primijećen mnogo veći muk Demokrata u SAD-u, ali i biznisa. A da su za svrhe obavljanja prljavih poslova antidemokratskih snaga upregnuti svi akteri, govori i činjenica da novac za kampanju na ovu temu ulažu desničarski think tankovi poput Policy Exchange, koji istovremeno rade kampanje protiv navodnih „ljevičarskih“ stavova na kampusima američkih univerziteta, protiv sudskog nadzora nad vladom, za napuštanje Evropskog suda za ljudska prava, dok su takođe pomagali u izradi zakona kojima se ograničava pravo aktivista za klimatske promjene na proteste, primajući finansiranje od kompanija za fosilna goriva.²² Upravo ovaj think tank je pokrenuo kampanju u Ujedinjenom kraljevstvu da se ukine javno finansiranje svih nacionalnih upravljačkih tijela koja omogućavaju učešće trans žena u sportu.²³

Da je ovo pitanje postalo debatovano i u progresivnim krugovima, svjedočimo svakodnevno i na samoj ljevici, na kojoj često čujemo da postoji podrška trans osobama u svim segmentima, osim u sportu. Cilj koji su antidemokratski i antirodni pokreti htjeli da postignu traženjem adekvatnog pitanja koje je dovoljno potentno da uzrokuje zaglušujuću debatu u kojoj se uprkos postojanju snažnih argumenata zasnovanih na nauci i empirijskim podacima, diskutuje na polju emocija - strahova i anksioznosti - postignut je. Strategija je bazirana na istraživanjima i iskustvu desničarskih političkih aktera. Institut za istraživanje javnih religija (PRRI) i Institut Brookings otkrili su da „80% Republikanaca

²² Horton, H. (2022, June 15). Thinktank that briefed against XR given \$30k by ExxonMobil in 2017. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2022/jun/15/thinktank-that-briefed-against-xr-given-30k-by-exxon-mobil-in-2017>

²³ MacInnes, P. (2023, December 29). Ministers urged to enforce female-only categories in UK grassroots sport. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/sport/2023/dec/29/rightwing-thinktank-female-only-categories-uk-grassroots-sport>

smatra da je Amerika u opasnosti da izgubi svoju kulturu i identitet“.²⁴ Naravno, debata se nije zadržala samo u okvirima Sjedinjenih Američkih Država, već zahvaljujući njihovom hegemonskom položaju, ali i strategiji izvoza svojih antidemokratskih politika u zemlje periferije, te druge imperijalističke zemlje, zahvatila je cijeli svijet. U tom poduhvatu, nije izuzetak ni postjugoslovenski Balkan.

PERIFERIJE – TESTNA PODRUČJA I UVOZNICI IMPERIJALNIH PROIZVODA

Zahvaljujući velikom broju istraživača:ica, teoretičara:ki i aktivista:kinja, danas sa sigurnošću možemo da kažemo da imamo obiman materijal koji pokazuje kako je heteronormativni binarni model roda nametnut Globalnom jugu od strane kolonijalnih sila. Ovo znanje je bazirano na analizi nasljeđa ropstva i kolonijalizma, sprovođenju dehumanizujućih hirurških i drugih medikalizujućih praksi određivanja i korigovanja pola pod maskom “napretka nauke”, ali i prilagođavanja nebijelih tijela, “bijelom idealu”. Da ove prakse nijesu samo pitanje prošlosti, pokazuje i činjenica da je antirodni pokret izvožen ne samo u zemlje Juga i periferije koje imaju (neo)kolonijalno iskustvo, već i u druge imperijalističke zemlje, koje su zatim sprovodile svoje imperijalne i neokolonijalne agende u regije od interesa.

U svijetu koji je zapadno orijentisan, ili bar pod patronažom Zapada, Rusija pod vođstvom Vladimira Putina koristi se kao primjer patrijarhalnih zakona i sprovođenja moskovskog priručnika za destabilizaciju zemalja na koje Kremlj polaže pravo. Ovo nije bez razloga. Rod kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti, definisana je i u Strategiji nacionalne sigurnosti Rusije, još 2015. godine, označena kao zapadni uticaj koji prijeti jedinstvu i du-

²⁴ Jones, R. P., Jackson, N., Orcés, D., Huff, I., Holcomb, T., Carnegie Corporation of New York, Wilbur and Hilda Glenn Family Foundation, Unitarian Universalist Veatch Program at Shelter Rock, Sean Sands, Tim Duffy, Lauren Leibowitz, & Kivvit. (2021). FINDINGS FROM THE 2021 AMERICAN VALUES SURVEY. In FINDINGS FROM THE 2021 AMERICAN VALUES SURVEY. <https://www.prri.org/wp-content/uploads/2021/10/PRRI-Oct-2021-AVS.pdf>

hovnom identitetu ruske nacije. U svom govoru 24. februara 2022. godine, ruski predsjednik Vladimir Putin opravdao je rat u Ukrajini borbom protiv pokušaja Zapada da uništi ruske „tradicionalne vrijednosti“, između ostalog. U ovom narativu, đe Zapad nastoji nametnuti vrijednosti koje su u suprotnosti s „ljudskom prirodom“, devalvacija i oduzimanje prava glasa žena i LGBTQI osoba igraju centralnu ulogu: služe kao opravdanje za autoritarne politike iznutra i za agresivne ratove izvana.²⁵ Međutim, što se nekad previđa, jeste da su upravo antirodni aktivisti iz SAD-a, dolazili u Rusiju prije nego što je Putin počeo intenzivno da koristi antirodnu propagandu za svoje ciljeve. Evanđelistički pastor Scott Lively, porijeklom iz Massachusettsa, aktivno je radio turneje 2009. godine, po Ugandi pripremajući teren za uvođenje „anti-gej“ zakona, po kojem LGBTQI ljudi su inicijalno bili u riziku od smrtne kazne zbog svojih identiteta, a kasnije kada je potvrđen zakon i kriminalizovani kvir identiteti, i od dugotrajnih zatvorskih kazni. Isti čovjek je turneju radio u Rusiji u periodu 2006-2009. godine, u barem 50 ruskih gradova, te je preuzimao zasluge za „anti-gej propaganda zakon“, koji je Putin donio 2013. godine.²⁶

Wikileaks „Intolerance network“ je identifikovala cijeli niz umreženih aktera organizacije CitizenGo, sa djelovanjem u Rusiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Španiji, Italiji, Čileu, Meksiku, Brazilu i SAD-u. CitizenGo osnovao je Ignacio Arsuaga, kako bi globalizovao antirodnu agendu, te ujedno je i predstavnik World Congress of Families. Njegova ključna veza s ruskim oligarsima je Aleksej Komov, koji je bio član upravnog odbora ove organizacije i vodeći je aktivista protiv abortusa i prava LGBTQ+ osoba u Rusiji.²⁷ Ruski oligarsi su umiješali prste i u Olimpijske igre prošle godine, kada je Međunarodna boksterska asocijacija (IBA) proširila dezinforme,

²⁵ Bias, L. (2022) 'The International of Antifeminists'. Engenderings (blog). London School of Economics and Political Science. 24 February 2023. Available at: <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2023/02/24/4808/>

²⁶ Report: Scott Lively and the export of Hate. (2024, May 30). HRC. <https://www.hrc.org/resources/report-scott-lively-and-the-exportation-of-hate>

²⁷ Jackson, J., McIntyre, N., Khan, M., Roussi, A., & Kove-Seyram, S. (2025, May 21). Unholy alliance: the far-right religious network attacking reproductive and LGBTQ+ rights. TBIJ. <https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2022-09-25/unholy-alliance-the-far-right-religious-network-attacking-reproductive-and-lgbtq-rights>

maciju da je bokserka Imane Khalef muškarac.²⁸ Za ovu organizaciju je takođe poznato da ima veze sa Kremljom i Putinom.²⁹

Kada se uzme u obzir posebna ranjivost država sa kolonijalnom i neo-kolonijalnom prošlošću, koje i danas žive jaku zavisnost od imperijalnih sila i međunarodnih finansijskih institucija, jasno je zašto akteri koji koriste napade na rod i instrumentalizuju rod kao oružje, pod maskom odbrane od imperijalizama, zapravo rade za svrhe imperijalnih sila. U našoj regiji, balkanski desničari, naročito oni iz Srbije i Hrvatske, koriste okupljanja pomenutih organizacija da razvijaju svoje strategije za ovaj region.³⁰ Ove dvije zemlje predstavljaju regionalne hegemoni, koji istovremeno simultano izvoze antirodne narative, prakse i infrastrukturu u zemlje regije. U Beogradu je 2023. godine bio i svjetski samit pro-life organizacija, dok je u Zagrebu 2024. godine organizovana konferencija jedne od najvećih svjetskih antirodnih organizacija Agenda Europe (promijenjenog imena u Vision Network).³¹

Sama činjenica da su se dva velika okupljanja svjetskih antirodnih organizacija desila u roku od dvije godine u ovoj regiji, uz znanje da se u ovom regionu prelamaju različiti imperijalni interesi, ukazuje na pozadinu instrumentalizacije tema roda, a naročito pitanja koja se tiču trans osoba. Kada se uzme u obzir da cijela regija nema još uvijek nijednu transrodnu osobu aktivnu u oblasti profesionalnog sporta, te pojačani

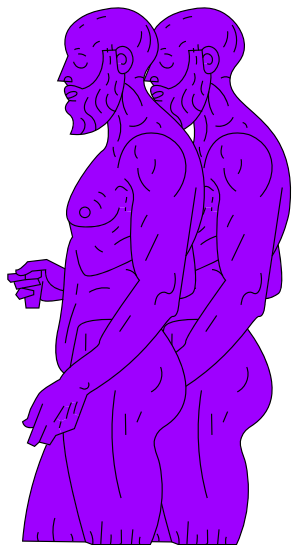
²⁸ Ruddock, D. (2024, August 9). Russia, disinformation and two Olympic boxers. Index on Censorship. <https://www.indexoncensorship.org/2024/08/russia-disinformation-and-two-olympic-boxers/>

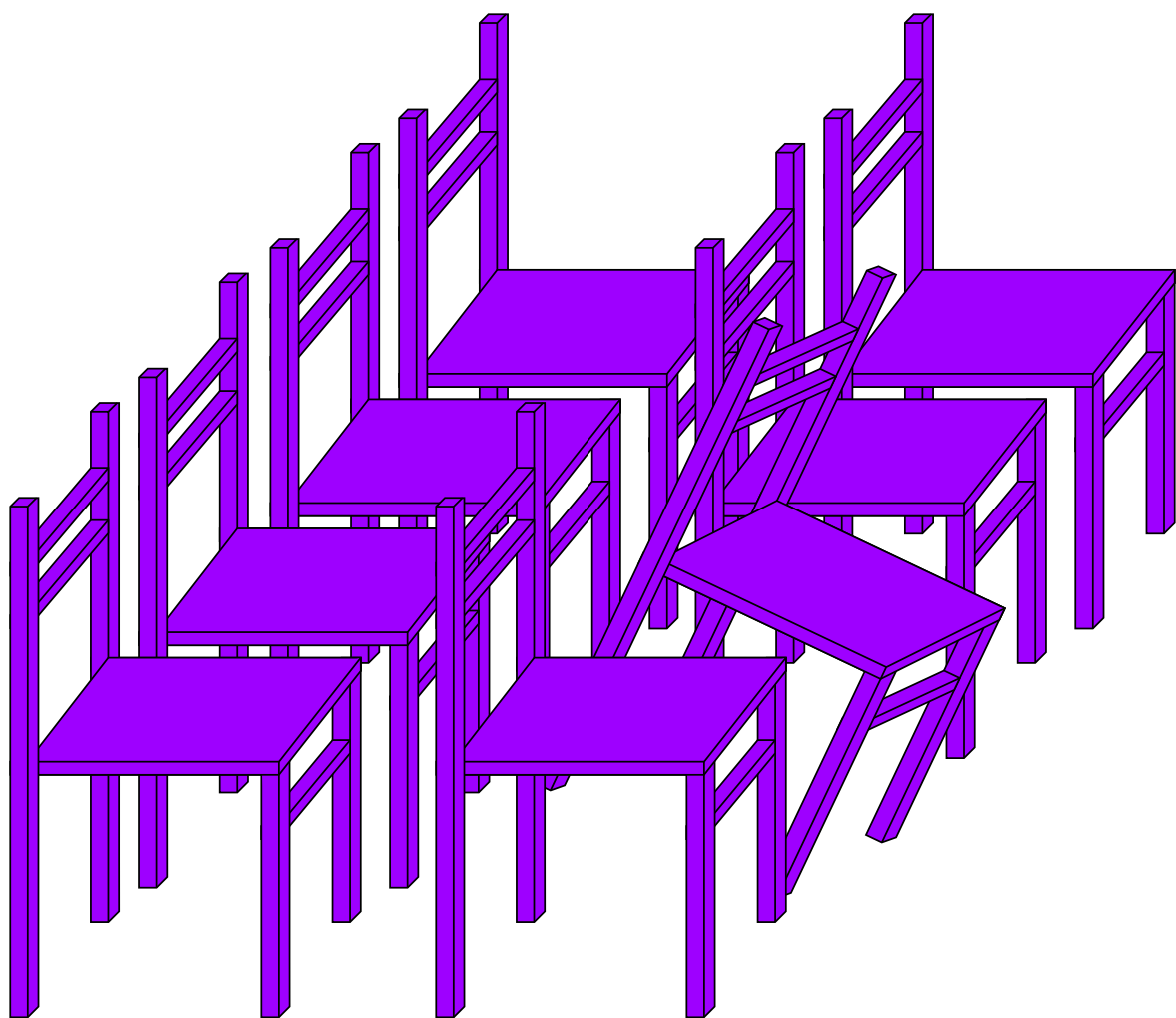
²⁹ What is the IBA? Governing body behind Olympic boxing storm has Russian ties, troubled history. (2024, August 4). PBS News. <https://www.pbs.org/newshour/world/what-is-the-iba-governing-body-behind-olympic-boxing-storm-has-russian-ties-troubled-history#:~:text=Kremljev%20introduced%20Russian%20state%2Dcontrolled,took%20over%20in%20late%202020.>

³⁰ BIRN, Madalin Necsutu. "Balkan Conservatives Unite at Family Congress in Moldova." Balkan Insight, 17 Sept. 2018, balkaninsight.com/2018/09/17/conservative-balkans-leaders-cheered-for-family-values-in-moldova-09-15-2018-1/. Accessed 22 July 2025.

³¹ Šimičević, H. (2024, March 23). Istina o Agendi – Portal Novosti. Retrieved July 22, 2025, from Portal Novosti website: <https://www.portalnovosti.com/istina-o-agendi/>

napadi na ljudska prava žena i trans osoba posljednjih godina u regionu, dodatno se postavlja pitanje stvarne agende iza introdukcije ove zapaljive teme u postjugoslovenski region. Kako podaci pokazuju kroz različita istraživanja, više puta je dokazana međunarodna povezanost aktera koji napadaju rodnu ravnopravnost, njihov politički i ekonomski interes kroz napad na različita pitanja koja se tiču društvene pravde, te jasan izbor ovih tema temeljen na istraživanjima koja pokazuju koje teme donose maksimizaciju profita. Ono što je jasno, jeste da pitanje trans osoba u sportu, dominantno, niti je zapravo pitanje trans osoba, niti sporta.

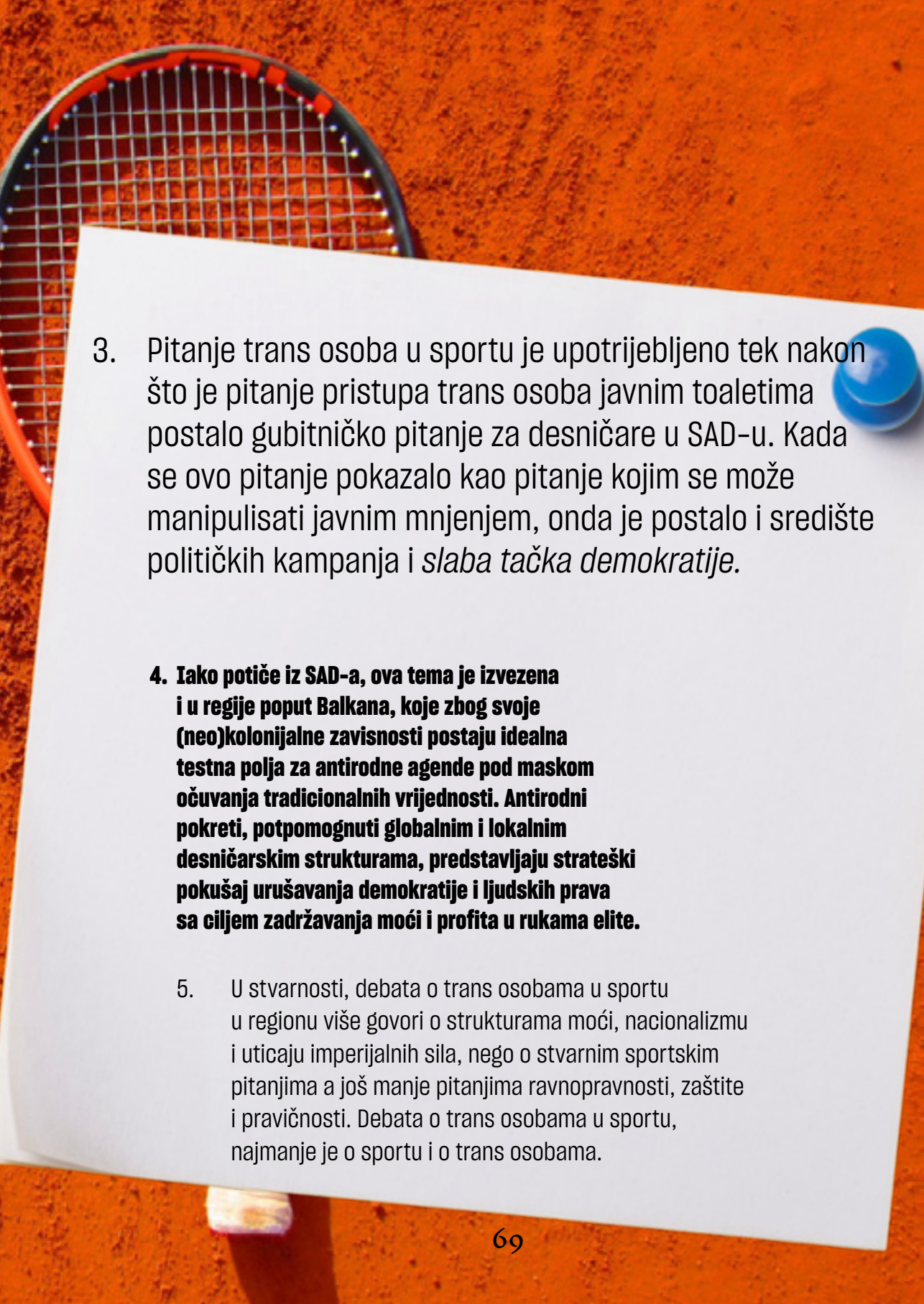

JOŠ JEDNOM

- 1. Pitanje trans osoba u sportu na postjugoslovenskom Balkanu ne proističe iz realnog prisustva trans sportista/kinja, već je postalo političko oružje u službi šire antirodne i antidemokratske agende koja je finansirana od strane velikih sila koje se takmiče za uticaj u regionu.**
2. Sport je istorijski bio zloupotrebljavan za isključivanje marginalizovanih grupa, a savremeni antirodni narativi, bazirani na biološkom esencijalizmu i fokusirani na emotivno nabijeno pitanje trans sportista/kinja, koriste se za širenje panike i legitimizaciju represivnih politika. Zato na ovom primjeru jasno vidimo stanje demokratije danas.

3. Pitanje trans osoba u sportu je upotrijebljeno tek nakon što je pitanje pristupa trans osoba javnim toaletima postalo gubitničko pitanje za desničare u SAD-u. Kada se ovo pitanje pokazalo kao pitanje kojim se može manipulirati javnim mnijenjem, onda je postalo i središte političkih kampanja i *slaba tačka demokratije*.

4. Iako potiče iz SAD-a, ova tema je izvezena i u regije poput Balkana, koje zbog svoje (neo)kolonijalne zavisnosti postaju idealna testna polja za antirodne agende pod maskom očuvanja tradicionalnih vrijednosti. Antirodni pokreti, potpomognuti globalnim i lokalnim desničarskim strukturama, predstavljaju strateški pokušaj urušavanja demokratije i ljudskih prava sa ciljem zadržavanja moći i profita u rukama elite.

5. U stvarnosti, debata o trans osobama u sportu u regionu više govori o strukturama moći, nacionalizmu i uticaju imperijalnih sila, nego o stvarnim sportskim pitanjima a još manje pitanjima ravnopravnosti, zaštite i pravičnosti. Debata o trans osobama u sportu, najmanje je o sportu i o trans osobama.

Transfeministička analiza medijskih tekstova o nevoljama sa rodom u sportu

U korpus istraživanja medijskih tekstova koje je pred vama ušlo je ukupno 278 tekstualnih jedinica, objavljenih u periodu od 2018. do 2025. godine na onlajn portalima u Bosni i Hercegovini (Klix.ba, Dnevni Avaz i Nezavisne novine), Crnoj Gori (Vijesti, CdM i Pobjeda), Hrvatskoj (24sata, Index.hr i Večernji list), Severnoj Makedoniji (Sloboden Pečat, Lokalno.mk i Plusinfo.mk) i Srbiji (Informer, Kurir i Telegraf). Građa je manuelpno kodirana, čime smo dobili mogućnost dubinske analize sadržaja, jer smo svaku jedinicu pažljivo pročitalei uočavajući ključne teme koje se iznova ponavljaju. Ovi mediji predstavljaju značajan segment javne sfere i imaju izražen uticaj na oblikovanje diskursa o rodnim i seksualnim manjinama, naročito u kontekstu sporta kao polja koje se često povezuje sa „biološkim“ ili „prirodnim“ razlikama među polovima. Pored toga, izbor ovih izvora pruža komparativni uvid u regionalni kontekst, budući da mediji na ovim prostorima dele slične obrasce narativa i simboličkih referenci. Time se omogućava identifikacija zajedničkih diskurzivnih strategija koje oblikuju javni govor o transrodnosti i sportu na regionu zapadnog Balkana.

„HEJ DA SAM MUŠKO SAMO JEDAN DAN“ – SLUČAJ IMAN KELIF

„Kuda ide ovaj svet?!“ – kada novinski tekst počinje ovim rečima, verovatno bismo očekivali da je u pitanju ozbiljna međunarodna tematika, da je autor:ka redova zapitan:a nad stvarima koje se tiču opšteg dobra. Na primer, kuda ide ovaj svet kada uživo gledamo genocid u Gazi? Kuda ide ovaj svet kada su leta sve vrelija, masovne poplave i požari sve češći? Na korak smo do dovođenja stranih rudarskih kompanija koje bi prekopale našu plodnu zemlju i uz to zagadile pijaću vodu, pa kuda to idemo? Zaista, kuda to ide ovaj svet kada su cene toliko skočile da nam za svaku stvar u prodavnici treba barem duplo, ili čak nekoliko puta više novca u odnosu na period pred pandemiju kovida, a primanja jedva da su porasla? Kuda se to zaputio ovaj svet – Bezosi ovog sveta iznamljuju čitave gradove za svoja kič venčanja, a siromaštva je nikad više? Zvecka se nuklearnim bombama, neki novi fašisti se sve slobodnije okupljaju na koncertima i marširaju našim ulicama... „Ma, šta je bre ovo?!“.

Ako ste pomislili išta od toga jako ste se prevarili. Jer za tabloid *Informer*, čak i u sekciji za Sport, našlo se mesta za kompleksna internacionalna i egzistencijalna pitanja! A među njima je prioritarno bilo pitanje o učešću trans žena u sportu. Zato je jedan od naslova objavljenih u ovom *mediju¹, koji su bili posvećeni praćenju Olimpijskih igara u Parizu 2024. godine glasio „Ma, šta je bre ovo?! Muškarci će se takmičiti u ženskoj konkurenciji“ (*Informer* 30.07.2024.), a tekst počinje dubokom autorskom zapitanošću: „Kuda ide ovaj svet?! Dvojici sportista, za koje je dokazano da su biološki muškarci, dozvoljeno je da se na Olimpijskim igrama (OI) u Parizu takmiče u ženskoj konkurenciji!“. Dobro ste pročitali, najveći globalni problem leta gospodnjeg 2024. godine nisu bili ratovi, glad, inflacije i ekološka katastrofa, ključni problem je bilo to što

¹ Koristimo reč *medij*, ne u njenom danas najčešćem značenju koje se odnosi na različite vidove novinarskog sadržaja, već u izvornom latinskom značenju medium – posrednik. Dakle, *Informer* i slične tabloide, imenujemo ne kao informativne (konkretno u ovom slučaju ne važi latinska izreka da je ime znak), nekmoli analitičke medije, već kao mesta posredovanja između realnosti i mašte, mesta za fabrikaciju laži vladajućih kapitalističkih elita na jugoistočnoj periferiji Evrope.

je Međunarodni olimpijski komitet (MOK) dozvolio muškarcima da se takmiče u ženskoj kategoriji! Dakle, svetska bruka i nečuvena nepravda za ženski pol!!!

Gotovo da nema osobe kojoj tokom prošlog leta nisu izlazile slične vesti tokom OI. Bilo da vas sport zanima, ili uopšte ne, bilo je dovoljno samo da imate pristup internetu i do vas je došla „informacija“ da je neki „muški“ bokser iz Tunisa prebio talijansku bokserku toliko jako da je ona morala predati meč. Između dumsbrolovanja reda slika sa odmora, pa reda slika iz bombardovanih gradova, par venčanja, i par potopljenih migrantskih brodova u Mediteranu, kad je izašla vest da muškarac bije ženu i to sa blagoslovom MOKa pred očima celog sveta, crvena linija za mnoge je bila povučena. Bila je to kap koja je prelila već do vrha punu čašu.

Kako to i biva sa sličnim *medijskim* sadržajima nastupila je panika na društvenim mrežama. Panika praćena zgražavanjem, osuđivanjem, posprdnim mimovima. Žrtveni jarc i koze ponovo su bile TIRV zajednice – optuženi: e da ne poštuju žene, da uzimaju njihov prostor, da su nasilni: i. Saveznici: e su takođe prošli kao bosci po trnju – jer kako sad mogu da brane pravo na rodno samoodređenje kada vide da su ugrožena ženska prava... I tako dalje, i tako dalje. Sloj na sloj transfobije u slučaju tunižanke Iman Kelif kombinovao se i sa rasizmom. Usred rata Izraela i Palestine na najvećoj svetskoj pozornici sporta jedna Arapkinja usudila se da „pretuče“ Italijanku. Ma idi bre, gde ima to da je Arapkinja bolja od Evropljanke. To je 100% neka prevara!

Posle dva, tri dana računano standardnim vremenom, ili prevedeno u medijski sadržaj, milijarde besnih i zabrinutih postova, stotine miliona vrlo žustrih onlajn debata kasnije, konačno je od strane kredibilnih medija probijena barijera lažnih vesti – Iman je cis žena. Možda izgleda „muškobašnjasto“, „nestandardno“, možda se ne uklapa u sliku i priliku belaike, ameriike domaiice iz pedesetih godina prošlog veka, ali nije trans žena. Kada je mleko već prosuto, kada je još jedna medijska hajka prešla preko leđa TIRV zajednica širom sveta, malo je utehe bilo u popravljanju štete i smirivanju strasti. Barem je Iman dobila priliku da nastavi takmičenje, da na kraju priče sopstvenim trudom i izuzetnom

veštinom osvoji najsjajnije odličje na najvećem globalnom sportskom događaju. Cena koju je uz to platila bila je ogromna. Ako išta, upravo zbog takve medijske hajke Iman je imala otežane uslove u odnosu na druge takmičarke, a ne lakše, kako je to isprva komunicirano kada je predstavljena kao „biološki“ snažniji „muškarac“.

Zato, vratimo se ipak nekoliko koraka unazad, smanjimo znake interpunkcije i emotivno nabijen pristup informacijama koje plasiraju savremeni mediji. Onda će nam se možda neke stvari malo logičnije posložiti. Važno je da prepoznamo mehanizme koje tabloidi i desna propagandna mašina uhodano i standardno koriste kako na međunarodnom, tako i na lokalnim nivoima. Juče je to bila Iman, sutra može biti bilo koja druga osoba ili tema.

Već na primeru pomenutog medijskog teksta izdvaja se nekoliko čestih tekstualnih zamki. Prvo, već naslovom se uvodi **emocija** zbunjenosti i iritirane zapitanosti, koja se potom ponavlja i prvom rečenicom. Čim se tako postave stvari, informacija iz teksta se percipira kao nešto što je u najmanju ruku čudno, čak „nenormalno“ i protiv „zdravog razuma“. A mi koji čitamo smo odmah uvučeni u zajednicu iščuđavajućih ljudi. Zato nam je potreban dodatan napor kako bismo napravili kritički otklon, i što je moguće objektivnije pristupili informacijama koje potom bivaju plasirane kroz tekst. Jer ko još želi da bude protiv zdravog razuma i onoga što je opšteprihvaćeno kao standard.

Naredni, drugi korak, jeste navod kako su dvojica sportista „dokazano“ biološki muškarci. Kao dokazi navodi se podatak da su Iman Kelif iz Alžira i Lin Ju-Tin sa Tajvana u martu 203. izbačene sa Svetskog prvenstva u Nju Delhiju „zbog sumnji u njihov pol“, te kako su urađeni DNK testovi. Rezultati DNK testova potvrdili su XY hromosome, prema rečima Uмара Kremljeva predsednika Međunarodne boksterske organizacije (IBA). Kako se dalje u tekstu prenosi: „Samim tim, optuženi su da su pokušali da prevare konkurenciju, jer su glumili da su žene, kako bi se takmičili u njihovoj konkurenciji“. Od biologije do optužbi za prevaru, samo je jedan mali korak. Ipak, mnogo je duži put ako se zapitamo zašto predsednik jedne međunarodne sportske asocijacije javno objavljuje rezultate te-

stova sportista? Da li se ove dve sportistkinje podvrgavaju testovima samo zato što „ne liče na žene“, ili je u pitanju standardna procedura za sve bokser:ke, pa i za sportiste:kinje i u drugim disciplinama? Je li uzeta u obzir sva rodna kompleksnost na nivou DNK, a u skladu sa najsavremenijim znanjima u medicini, ili se koristio 20. vjekovni i koji tačno model? U krajnjem, kako funkcioniše IBA, ko su čelni ljudi i zašto oni imaju drugačije standarde od najviših međunarodnih koje ima MOK? Ali tražiti odgovore na ova pitanja, i još mnoga druga, zahteva vreme i istraživanje. Zato tabloidi mogu bez odgovornosti da objavljuju polu proverene, neproverene ili čak lažne vesti, dok proces provere svih važnih činjenica od strane kredibilnih medija ipak zahteva malo više vremena. Dok istina dođe do javnosti, ogromna šteta već biva učinjena.

Treća taktika kojom se ovaj tip tekstova služi jesu **potresna svedočenja** druge strane. U ovom slučaju daje se reč meksičkoj bokserki Brijandi Tamari, koja između ostalog, opisujući meč sa Iman kaže kako su je njeni udarci jako boleli: „...Mislim da se nikada nisam tako osećala za svojih 13 godina profesionalne karijere, ni dok sam sparingovala sa muškim kolegama. Hvala Bogu da sam taj dan živu glavu izvukla iz ringa. I drago mi je da su konačno svi shvatili o čemu je reč“. Preterano afektirana svedočenja, poput govorenja o spašavanju glave, iako profesionalni boks ima pravila i standardne zaštitne principe koji važe za sve mečeve, tu su da dodatno pojačaju utisak, da prikriju kako se iza njih krije predrasuda o tome kako se društveno čekuje da žene izgledaju. Sa druge strane, kada na primer Novak Đoković simbolički rečeno „razbije“ protivnike u poznim tridesetim godinama, ili kada mlađi mega uspešni Karlos Alkaraz bude tri koplja ispred svih ostalih tenisera, niko im ne proverava hormone i druge fizičke predispozicije, nego se dive njihovim veštinama kao najboljima od najboljih.

Demonizacija ravnopravnosti četvrti je trik koji desni mediji jako često rabe. U ovom slučaju, tekst se završava stavom sportistkinje iz druge discipline. Plivačica Nensi Hogšed Makar ističe kako muškarci imaju 162% jači udara od žena, i dodaje: “Rodna ideologija i ravnopravnost

² Nakon OI u Parizu, Svetski bokserski savez je uveo obavezno genetsko testiranje za sve takmičare:ke.

će ubiti žene". Time se tekst prigodno i završava. Konzervativni narativ pravima pristupa kao ograničenoj kategoriji, tako da je nema za sve, pa je nužno izboriti se za dio kolača. Što je u potpunosti suprotno od ideje ravnopravnosti koja treba da se odnosi na sve i bude za sve nevezano za ma čija lična ili druga identitetska svojstva. Zaključak ovakvog diskursa je takav da je (ironično) rodna ravnopravnost ključni krivac za sve. Ista rodna ravnopravnost koja štiti žene od nasilja, koja se bori za svaku ženu na svakom mestu, koja je proklamovana međunarodnim dokumentima.

Treba obratiti pažnju na **opremu teksta** koju čine naročito izabrane fotografije tako da se ističu stereotipno muške karakteristike kod Lin Ju-Tin i Iman. Vest nije potpisana punim imenom i prezimenom, već su kao „izvor“ navedeni inicijali M. Z. što ne doprinosi transparentnosti podataka, koji su samo preneti iz globalnih desničarskih medija. Takođe, **datum** objave teksta je 30. jul, odnosno dva dana pre nego što je Italijanka predala meč čime je počela globalna kampanja protiv Iman Kelif.

Dakle, mediji su prvo postavili **zamku**, u koju su se redom upecali prvo Imanina koleginica Anđela Karini (koja je u panici predala meč nakon samo 46 sekundi³), a za njom redom sportski mediji, pa preko njih i najširi auditorijum. *Mediji su **stvorili realnost** kada su proglasili Iman muškarcem, i onda je ta laž pala na plodno tle predrasuda i nekritičkog pristupa tabloidnim medijima.*

Jednu grupu tema koja se iz globalnih medija direktno prelena u analizirane regionalne medije možemo vezati uz pitanja **rodnog samoodređenja**. Novinari:ke, najčešće nepotpisani, uglavnom koriste reč pol, ili opisno pokušavaju da objasne u čemu je „nevolja s rodom“ vezana za Iman Kelif. U prvim danima izveštavanja su je često misdženderovali, koristeći muške oblike zamenica i imenice muškog roda kako bi opisali nju i njen rad. Između ostalih sintagmi česte su one koje insistiraju na biološkoj polnoj podeli poput „biološki muški pol“, „biološki muškarac“ (J.R. 02.08.2024.). Ili bi prosto doveli u pitanje da je Iman žensko opisujući je kao „bokserku čiji se pol ne zna“ (Telegraf S.L. 01.08.2024.).

³ Sledeća Imanina rivalka bila je Mađarica Ana Luka Hamori, koja je odlučila da se fokusira na boks i da zanemari pisanja medija.

Dok je priča bila u žiži interesovanja na stranicama Informera uvode se sve kompleksniji rodni nivoi, pa će se između ostalog navesti kako je za Iman „dokazano da je muškarac, ali se oseća kao žena” (Informer M.V. 01.08.2024.). U priču je uvedena Imanina porodica (Informer Lj.V. 02.08.2024), delile su se njene fotografije iz detinjstva (Telegraf V.Đ. 02.08.2024). Do trenutka finala 10. avgusta 2024. narativ je unekoliko promenjen. Vest o tome da je osvojila zlato je pozitivno naslovljena „Sjajna Alžirka uzela zlato i razrešila dilemu oko pola! -Žena sam kao i svaka druga žena. Rođena sam kao žena, živela sam kao žena, takmičila sam se kao žena i nema sumnje u to. Naravno, postoje neprijatelji uspeha. To mom uspehu daje poseban ukus zbog ovih napada”, rekla je Kelif posle pobeде. (Informer J.R. 10.08.2024.).

Njeno slavlje započeto u Parizu, nastavljeno je u Alžiru: „Muško, žensko, nije važno, nacija je oduševljena! Sjajan doček za Alžirku!” (Informer J.R. 13.08.2024.). Ali mediji se nisu povukli, ni kada se obratila advokatima i najavila tužbu protiv onih koji su plasirali lažnu vijest o njenom identitetu. Tako je Informer istog dana kada je prenet vest o tome da je Iman Kelif nova olimpijska šampionka preneo i stav britanskog influensera iz TIRV zajednice:

„Zaustavite sve! Ovo je dokaz da je Iman Kelif muško! (FOTO) - Muškarac u Alžiru može ovako da nosi samo drugog muškarca, a nikad ne bi ovako nosio ženu i dodirivao njene gole butine! Ovo je dokaz! Ne treba vam biološki test, ovo je jači dokaz da je Iman Kelif muško”, tvrdi Oli London, britanski influencer, koji je rođen kao muško, pa se potom deklasirao kao nebinarna osoba, zatim je uradio nekoliko estetskih operacija kako bi postao žena, a onda je pre godinu dana rekao da će prestati da muči svoje telo i da ga ubuduće oslovljavaju sa 'on'" (Informer V.T. 10.08.2024.).

Valja obratiti pažnju kako od svih izjava objavljenih tih dana, domaći tabloidni mediji prevode upravo onu koja može zvući „kontroveržno” jer dolazi od osobe koja je u detranziciji. Dodatno je zanimljivo primetiti kako se u priču pored biologije/prirode, uvodi i kultura, običaji/društvo kao faktor u procenjivanju nečijeg rodnog identiteta.

Kada je Pandorina kutija licitacije sa rodom Iman Kelif otvorena, mašina je dalje nastavila da se nezaustavivo vrti. Do trenutka zaključenja našeg korpusa i dalje je sporadično bilo vesti o njenim nevoljama s rodom, medijsko i birokratsko proganjanje još nije završeno. Naprotiv. U oktobru je objavljena još jedna vest sa tonom koji upućuje na skandal koji je navodno razotkrio francuski novinar Djafar Ait Oudial na osnovu navodne kopije fizičkog pregleda Iman Kelif:

„Sada je sve jasno! Alžirska bokserka je BOKSER! Definitivno ima testise i mikropenis! [...] Prema Oudiji, klinički izveštaj otkriva da je magnetna rezonanca utvrdila da bokserka nije imala matericu, već da je imala unutrašnje testise i 'mikropenis' koji podseća na uvećani klitoris. Hormozomski test je dalje potvrdio da Kelifova ima KSI kariotip, dok je hormonski test otkrio da alžirka ima nivo testosterona tipičan za muškarce. U izveštaju, doktori su takođe sugerisali i da su Kelifovi roditelji možda bili čak i krvni srodnici" (Informer V.Ž. 04.11.2024).

Ne samo da se ulazi u privatnost vrhunske sportistkinje, već se u priču uvlači i porodična istorija, čime cela priča probija još jedno dno medijske neetike i neprofesionalnosti.

Ponukana ovom pričom, međunarodna boksterska organizacija uvodi dodatna testiranja, i priča se nastavlja. Iako je Iman odlučna da i pored Trampovog napada na rod, ipak učestvuje na Olimpijadi u Los Anđelesu 2028. Kada je reč o Trampu i on je bio jedan od desničarskih figura koja je negativno prokomentarisala Imanino učešće na Ol, što su preneli i ovdašnji mediji (Index Vijesti 18.08.2024.). Pored njega u priču su se uključili i dežurni „krivci" Ilon Mask, Džej Kej Rouling (Telegraf S.P. 14.08.2024.), a iz naših krajeva neizostavni replikant globalne desnice Aleksandar Vučić: „Zamislite tu bolest i ludilo, tu bolestinu koja je počela da vlada svetom gde sad dođu muškarci, pa tuku žene i dobiju medalju. Ludilo je zavladao svetom i sve je poludelo načisto - kazao je Vučić" (Telegraf S.P. 01.08.2024.).

U analiziranoj građi još jedna tema se pokazala kao čest predmet emotivne manipulacije i zloupotrebe, tema **rodno zasnovanog nasilja**. Tako je kod nas preneto reagovanje Nenada Pagonisa, bivšeg svetskog prvaka u

kik-boksu, koji je ni dva meseca pred Ol uhapšen jer je bio nasilan prema bivšoj supruzi: „Ja u samoodbrani odgurnem ženu koja me je napala, proglase me nasilnikom, razapnu na stub srama. Ovaj prebije ženu na Olimpijadi pred svima daju mu zlatnu medalju" - napisao je Pagonis na Instagramu i podigao prašinu (Informer J.R. 02.08.2024). *Medij* Informer nalazi za shodno da prenese reakciju sportiste koji je u procesu zbog nasilja u porodice. Pored njega još nekoliko, redom muških sportista sa naših prostora, javilo se negodujući što je Ol dopustila „muškarcu" da se takmiči u ženskom sportu, između ostalih košarkaši Danilo Anđušić (Kurir Sport 02.08.2024.) i Igor Rakočević. Drugi je izašao iz okvira kritike samog ovog slučaja, i celu organizaciju Ol provukao kroz kritički konzervativni filter: „- Još jedan veliki neuspeh sa Olimpijskih igara u Parizu (nakon sramne ceremonije otvaranja i promocije tranvestita, 'drag-queens', gojaznosti umesto sporta). Ženski sport je gotov ako se ova besmislica nastavi - zaigrmeo je Rakočević" (Telegraf S.l. 31.07.2024.).

Osim pojedinačnih reakcija, u našem kontekstu organizovana je debata na Kurir televiziji u kojoj su učestvovali Stanka Pejović, generalni sekretar sportskog društva „Radnički", i Predrag Azdejković, novinar i LGBT aktivista (Kurir televizija 03.08.2024). Pred toga Sportsko društvo Srbije poslalo je počasno zlato Anđeli Karini (Telegraf S.P. 01.08.24). Nešto kasnije u martu 2025. izašla je vest o duelu Nikolie Gajić iz Srbije sa Iman Kelif. Prema sličnom obrascu kao i ranije vest je predstavljena jako naglašeno kao skandalozna: „Srpkinja preživela horor u ringu! Bokserka koju optužuju da je muško je zakucala za krevet na 10 dana... - Oporavljalasam se sedam do deset dana. Boleli su me nos, čelo i glava. Sve. Udaraka kao muškarac ... Gajićeva je zaključila da bi Kelif pobedila i u muškoj konkurenciji i da je nemoguće nositi se s njom u ringu. - rekla je Nikolina Gajić" (Informer J.J. 07.03.2025.).

Jedan od retkih autorskih tekstova u formi kolumne o ovoj temi u analiziranim *medijima* napisala je novinarka, koja je bila potpisana imenom i prezimenom Marta Petrović (što je takođe retkost). Tekst naslovljen „Prodavala sam hleb na ulici da bih se takmičila': Da li će ljudi popustiti bokserki zbog teške životne priče?" specifičan je i po tome što uvodi klasnu perspektivu. Ipak i novinarka potpada pod isti kalup kao i njene kolege:

„Sada je situacija takva - pobedila je Iman, koja ima XY hromosome i 'oseća se kao žena'. Izgubila je Anđela, koja se 'ne oseća kao', već je žena... Zbog situacije kakve nam dolaze u takmičenjima sve češće, možda je sada pravo vreme da organizatori počnu da razmišljaju o posebnim kategorijama i testovima. Naprosto, biološke činjenice ne mogu nekada da se poklone osećanjima ljudi" ([Ona.Telegraf.rs 02.08.2024.](https://ona.telegraf.rs/02.08.2024/)).

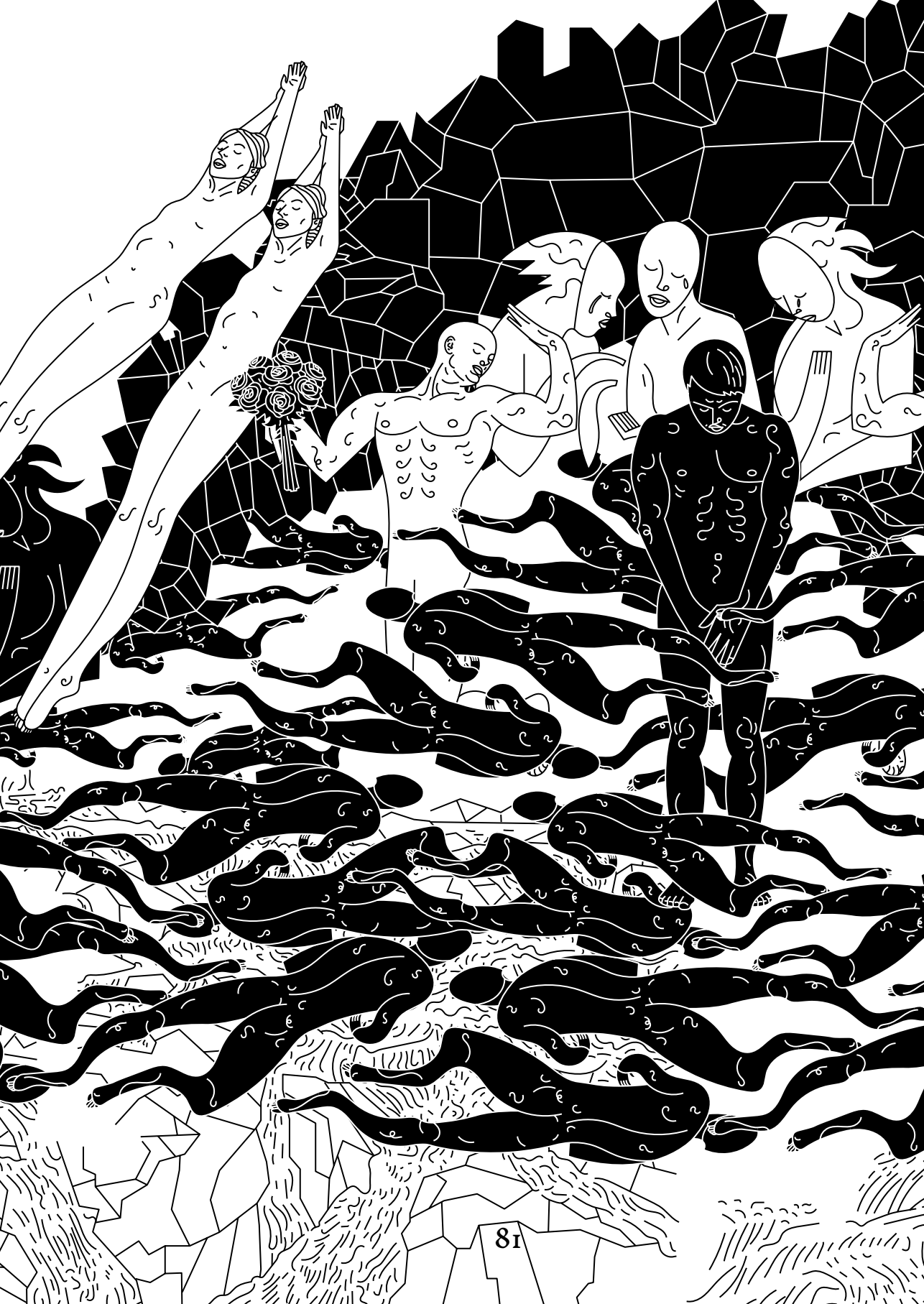
Kakve sve gene Iman ima nije poznato javnosti, šta su biološke „činjenice" bi najprije trebalo da objasne biolozi:škinje upoznati sa savremenim tokovima u nauci, a ideja da se Iman „samo oseća kao žena" netačan je opis njenog identiteta.. Kolumna je žanr koji otvara prostor autorske slobode, ali vrlo jasno pokazuje površnost ili neznanje u autorskom pristupu. Što je slučaj i sa ovim tekstom objavljenim na dan nakon što je „skandal" postao viralan. Ubrzo su se mnoge prepostavke iz teksta pokazale netačnim, pa je i sam komentar loše „ostario".

Novinari, naučnici, konzervativni političari:ke, desno orijentisani sportisti:kinje – jednom rečju **desničarski aketeri** još jednom su se udružili kako bi proganjali jednu ženu i njeno pravo na slobodni izbor profesionalnog razvoja.

PLIVANJEM DO SLOBODE – SLUČAJ LIJE TOMAS

Pitanje trans žena u sportu nije pitanje sportskih pravila, već pitanje društvenih odnosa, rodnihi normi i prava na postojanje u svim svojim složenostima. Sport je oduvek bio više od pukog takmičenja, on je prostor u kome se oblikuju i potvrđuju društveni identiteti, strukture i hijerarhije moći. Upravo zbog te simboličke uloge sporta, način na koji se trans žene prikazuju u medijima nije samo stvar percepcije, već moćan alat oblikovanja društvene stvarnosti.

Zamisli ovo: budiš se ujutru, uzimaš telefon, otvaraš portal. Naslov te lupi direkt u čelo: „Trans žena uništila sport ", „Skandal na takmičenju", „Muško se takmiči među ženama". Ne znaš ni ko, ni šta, ni gde, ali znaš

da nešto je „nenormalno“, „nepošteno“, „opasno“. Klikneš. I već si tamo gde su te hteli.

U trenutku kada se čovečanstvo suočava s egzistencijalnim pretnjama, deo medija insistira da našu pažnju ne zaslužuju klimatske promene, urušavanje javnog zdravstva ili porast ekstremne desnice, već se čini se da je jedan od najvećih gorućih problema današnjice... Lija Tomas. Da, dobro ste pročitali. Transrodna plivačica koja „ugrožava fer-plej“ u sportu. Lija Tomas postaje idealna meta: dovoljno vidljiva da bude predmet pažnje, dovoljno marginalizovana da ne može da se brani, i dovoljno „drugačija“ da se na njoj projektuju strahovi, netrpeljivost i kulturni moralizam. Ali odakle tolika histerija na našim prostorima vezano za trans žene u sportu? Da nije možda reč o predostrožnosti? Samo se ne zna kakvoj tačno, kad trans osobe globalno gube i ona osnovna prava. Pretnja, na nivou statističke greške, pokušava se gurnuti u centar najvećih nepravdi.

Da budemo iskreni, Lija Tomas nije problem sveta koji gori. U svetu koji gori, Lija Tomas nije požar. Ona je, u najboljem slučaju, dimna zavesa za mnogo dublje društvene probleme. Paravan. Mamac da ne gledamo u stvarne uzroke raspadanja sveta oko nas.

Ako se sećate, ili ako ne, na ovim prostorima se pisalo i o Laurel Hubbard. Prva trans žena na Olimpijskim igrama, dizanje tegova, Tokio 2021. A kod nas? „Bivši dizač utega postao žena i postao priča dana: To nije pošteno.“ (Večernji list, 9.4.2018. autorka Hina). „Promenio pol, ali ne i sport.“ (Kurir, 9.4.2018, autor nepoznat), „Sramota za sport.“ Transrodna dizačica utega u Tokiju šamar je poštenju u sportu“ (Index, 14.6.2021. autor nepoznat). Taj šamar, naravno, nije udaren sportu, nego samoj Laurel, preko medijskih naslova, klikbejtova i komentara, u kojima se trans identitet koristi kao povod za javni linč.

Scenarij poznat: prvo deadnejming (korišćenje starog imena), oslovljavanje u pogrešnom rodu, slika pre tranzicije, zatim šok-faktor „bila je muškarac!“, i onda panika „a sad nastupa među ženama!“ Ističu se izrazi poput „biološki muškarac“, „prednost“, „nepravda“, „ženski sport će nestati“. Ponavlja se ista rečenica kao mantra: „nije fer prema pravim ženama.“

I dok pričamo o „pravim ženama“, setimo se da mnoge od njih jedva imaju pravo da učestvuju u sportskim igrama i da im je godinama bilo zabranjivano da učestvuju u sportskim takmičenjima. Sećate se srpske ženske fudbalske reprezentacije? Ne sećate se, jer niko o njima ne piše. Ali ko uopšte određuje šta je prava žena? U ovom narativu urednik:ca, klikbejterski autor:ka, ako postoji. Ili, zašto da ne, Putin, koji kako se navodi u naslovu teksta Informera „Trandžama treba zabraniti da se takmiče! Nije im mesto u ženskom sportu“ (Informer, 25.12.2021. autor nepoznat). Laurel nije nikom uzela zlato. Nije „pregazila konkurenciju.“ Nije „dominirala.“ Ali dominirali su naslovi. Trans žene nisu ni takmičarke ni osobe, one su skandal. I sve to, već tada, postaje šablon.

SKANDAL! DISKRIMINACIJA SPORTA! Bivši muškarac OBARA rekorde u ženskoj konkurenciji! (Informer 18.2.2022., autor nepoznat), već sutradan ponovo naslov „PLIVA SA DEVOJKAMA, ALI IMA MUŠKE ORGANE! Pogledajte kako izgleda, nekada je bila muškarac!“ (Informer 19.2.2022. autor nepoznat). Isti taj obrazac samo se još više zaoštrava kada je na red došla Lija Tomas. Plivačica. Američka. Trans žena. Pobedila na univerzitetskom takmičenju. Naslovi: „Bivši muškarac obara rekorde u ženskoj konkurenciji“ „Žene protiv Lije Tomas!“ Koje žene? Sve žene? Ili izabrane one koje tabloidi guraju u kadar kad treba da se širi panika i strah? „Ženski sport će nestati“, i to zbog trans žena jer su trans žene pretnja, izuzetno opasna pretnja. I ne samo sportu, nego redu. I poretku. Onome što treba da bude jasno i čisto. Muško – žensko. Pobednik – gubitnik. Naš – njihov. Već istorijski dobro poznato.

Većina trans sportistkinja nema uslove, nema podršku, nema para. Sport, danas, nije samo talenat. Sport je luksuz. Treneri, suplementi, oprema, medicinska briga, vreme, sve to košta. A trans osobe, pogotovo one koje nisu iz srednje ili više klase, u startu nemaju ni osnovno. I kad uprkos svesmu pobede, tada im se kaže da tu ne pripadaju. A onda dolazi to čuveno „naučno“ opravdanje. I tu je glavna zamka. Jer ista ta „nauka“ koja je danas pozvana da „isključi“ trans žene iz sporta, nekada je tvrdila da su žene slabiji pol. Nauka je vekovima „dokazivala“ da žene imaju manji mozak, slabije mišiće, emocionalnu nestabilnost. Nisu smele da trče, da glasaju, da se školuju, „naučno“ opravdano. Isti model bio je primenjen na rasu:

meri se lobanja, gleda se oblik nosa, određuje se hijerarhija „vrednijih“ i „manje vrednih“.⁴ Danas? Trans osobe su na redu. Isti obrasci. Isti vokabular: „prednost“, „neprirodno“, „nepošteno“.

Govori se o tome kako trans žene „ugrožavaju žene“ a u isto vreme, žene bivaju kažnjavane kada umesto kupaćih gaća nose šorts.⁵ Žene su i dalje slabije plaćene u sportu, imaju manje medijskog prostora, manje sponzora, manje priznanja. „Štite ženski sport“, kažu, ali istim tim ženama se uskraćuje podrška svaki put kad progovore o seksizmu. Trans žene postaju zgodan izgovor da se ne menja ništa, da se sve ostavi kako jeste. I da se još jednom, kroz „brigu za žene“, zapravo udara po ženama. Znaš kako mediji kažu da „brinu o sportu“? Znaš kako „brinu o ženama“? Tako što ne znaju ni da li uopšte postoji ženski sportski tim u njihovom gradu.

Tramp, Putin, svi desni tabloidi, svi znaju da tu ima poena za skupiti. Ne zato što im je stalo do sporta, nego zato što im je stalo do kontrole. Da odlučuju ko ima pravo da postoji. Da se takmiči. Da bude žena. „Tramp oduzima pehare transrodnoj plivačici: Liberali kipte od besa“ (Informer 3.7.2025. autor Đ.M.).

Gde nas vodi politika isključivanja zasnovana na licemerju i interesima? Ka pravdi koja čuti kad žene godinama trpe diskriminaciju, ali progovara kad treba da isključi one koje ne razume? Trans žene ne postaju problem kad učestvuju. Ne postaju problem ni kad gube. Postaju „pretnja“ samo kada pobede. Samo tada su „dominantne“, „nepoštene“, „biološki nadmoćne“. „Biološka prednost“, to je nova reč za staru priču. Kad su se prvi put u sportu pojavile crne žene, govorilo se da su „zveri“, „preterano snažne“, „neženstvene.“ Kad neka žena u boksu ili fudbalu ne izgleda kao manekenka, odmah je „muškobanjasta.“ ili možda trans? Ali biti trans, e, to je „nepošteno.“ I onda čujemo: „nismo mi protiv trans osoba, samo želimo fer sport.“ Da, kao što su govorili „nismo mi protiv žena, samo mislimo da je boks opasan za njih“. I „nismo protiv crnaca, samo što ge-

⁴ https://rosalux.rs/wp-content/uploads/2022/04/06g_vodic_kroz_ideologije_2_marko_skoric_i_aleksej_kisjuhas_ako_2015.pdf

⁵ https://www.washingtonpost.com/nation/2021/07/20/norway-handball-team-fined-shorts/?utm_source=chatgpt.com

netika kaže da nisu za plivanje". Zvuči poznato? Zato što jeste. Ovo nije prvi put. Ovo je isti stari narativ, u novom pakovanju. I neće stati samo na trans ženama. Jer kad završe s njima, pronaći će novog „drugačijeg“. A kad sve to ne bude dovoljno, institucije staju na stranu transfobije. Poništavaju se rezultati. Retroaktivno. Upućuje se izvinjenje „pravim“ sportistkinjama. To je cena transfobije: kad ti oduzmu pravo na uspeh, sve pod izgovorom da te „razumeju.“

Mediji znaju da čovek neće kliknuti na naslov „Analiza sportskih pravila u kontekstu rodne politike“. Jok. Ali ako napišeš „Muškarac u ženskom bazenu!“ e, za to već staje srce. To gura prst u oko. I znaš šta? Nije ih briga da li je ta osoba trenirala 10 godina, da li poštuje sve regulative, da li su svi rezultati validni. Nije važno. Važno je da si ti kliknuo. I da si se već iznervirao. Neće mediji da pričaju o sistemu, jer sistem je apstraktan. Znaš šta je konkretno? Jedna osoba. Jedno lice. Najbolje neko ko se ne uklapa. I tu dolazi naslov „KOLAPS U AMERICI, ŽENE PROTIV LIE TOMAS! Ženski sport će nestati! Devojke su utučene jer se takmiče protiv muškaraca!“ (Informer, 19.2.2022. autor nepoznat). Jer kad ti daš licu problem, sve je jednostavno. Više se ne pitaš za pravila, kontekst, statistiku. Samo vidiš, „evo je, ona je kriva“. Taj mehanizam poznamo još iz teorije medijske reprezentacije: Stuart Hall je govorio da značenje nije nešto što postoji, već nešto što se proizvodi.⁶ A značenje „trans žene“ u sportu, kako ga proizvode naši tabloidi, nije osoba, nije sportistkinja, to je pretnja.

Još bolja kombinacija od običnog šoka je šok umotan u lažnu brigu, dok ti misliš da si na strani „pravde“. Ali to nije briga, to je manipulacija. To je taktika da te uvuku da osećaš gnev, a da ne vidiš da zapravo braniš nepravdu. I to je najefikasnije kad se koristi jezik koji glumi moral, a ustvari je čist senzacionalizam. U medijima važi (nepisano?) pravilo: Ako dovoljno puta kažeš, postaće istina. I tako svaki put kad trans osoba pobedi u nečemu, kreće ista priča: „biološka prednost“, „ugrožavanje ženskog sporta“, „neprirodno“, „skandal“. Čak i kad nije istina, to se ponavlja iznova i iznova. A kad se nešto čuje 100 puta, ljudima se više i ne

⁶ <https://hrcak.srce.hr/file/88476>

proverava. Samo klimnu glavom i kažu: „Pa dobro, valjda ima nešto u tome...sigurno je istina" To je normalizacija kroz dosadu. Umoriš ljude, i samo im ostane osećaj da su „protiv toga", a da ni ne znaju šta je „to".

Znaš kad je poslednji put neki portal napisao: „Trans sportistkinja učestvovala i nije se plasirala ni među prvih 10"? Nikad. Jer to ne prodaje. Nema skandala. Nema „pretnje". A istina je da takođe i trans osoba u sportu gube. Nisu dominantne. Nisu „nezaustavljive mašine". One su, u najvećem broju slučajeva, sportisti kao i svi drugi, samo sa mnogo više prepreka. Ali kad pobede, e, to je naslov. A kad izgube, ništa. Jer istina ne klikće toliko dobro kao obmana.

Naslov nije informacija. Naslov je linč. Pa tako u Telegrafu, Kuriru, Indexu, Informeru, 24sata, Večernjem listu imamo primere lingvističkog nasilja, upakovano u navodne „informacije". Naravno sa gotovo svim nepoznatim/anonimnim autorima:kama teksta.

Kako se navodi u jednom Kurirovom tekstu objavljenom 6.8.2023. godine od strane nepoznatog autora: Jasno je da Lija nema nikakvu konkurenciju među devojkama, a čini se da njene protivnice imaju i mnogo većih problema od toga što su poražene u bazenu. Pre svega se to odnosi na situaciju u svlačionici, gde im nije prijatno da budu pored osobe koja je rođena kao muškarac, ima muški polni organ i deklariše se kao lezbejka – privlače je žene! Baš te situacije podstakle su Rajli Gejns da čitavom svetu ispriča šta je prošla tokom koledža, kada je na takmičenjima i u svlačionici imala bliske susrete sa Tomas, koja nije marila za okolinu. „To je bila situacija kada se uzdržavate da ne pogledate. Ali, ne možete u potpunosti da ignorišete, ne možete da ne vidite takve stvari. To je kao gadna saobraćajna nesreća", rekla je Rajli, a zatim dobila pitanje o polnom organu Tomas: „To je pitanje od kojeg sam pokušavala da pobegnem. Muškarac od 193 centimetra. Možete da zamislite. Prepuštam vam, upotrebite maštu."

Jasno je prisutan model seksualizacije i demonizacije trans žena. U tekstu je prisutna seksualizacija trans tela kroz detaljno opisivanje fizičkih karakteristika (visina, genitalije), stigmatizacija i javno iznošenje

nečije seksualne orijentacije kroz naglašavanje da je trans žena lezbejka (što se koristi kao dodatni element „pretnje“), dehumanizacija kroz poređenje prisustva trans tela sa „gadnom saobraćajnom nesrećom“, i normalizacija transfobije kroz lažno saosećanje sa cis ženama koje se prikazuju kao žrtve, bez dokaza o stvarnoj opasnosti. Ne preispituju se odgovornost institucija kao na primer Nacionalna asocijacija studentskog sporta (NCAA) za obezbeđivanje adekvatne infrastrukture (kao što su privatne svlačionice), već usmerava sav pritisak i krivica, u ovom slučaju, ka trans ženi koja je u svlačionici da uradi ono što se inače u svlačionicama i radi – da se presvuče. Zar se zaboravlja da nasilje čine nasilnici, a ne ljudi određenih identiteta?

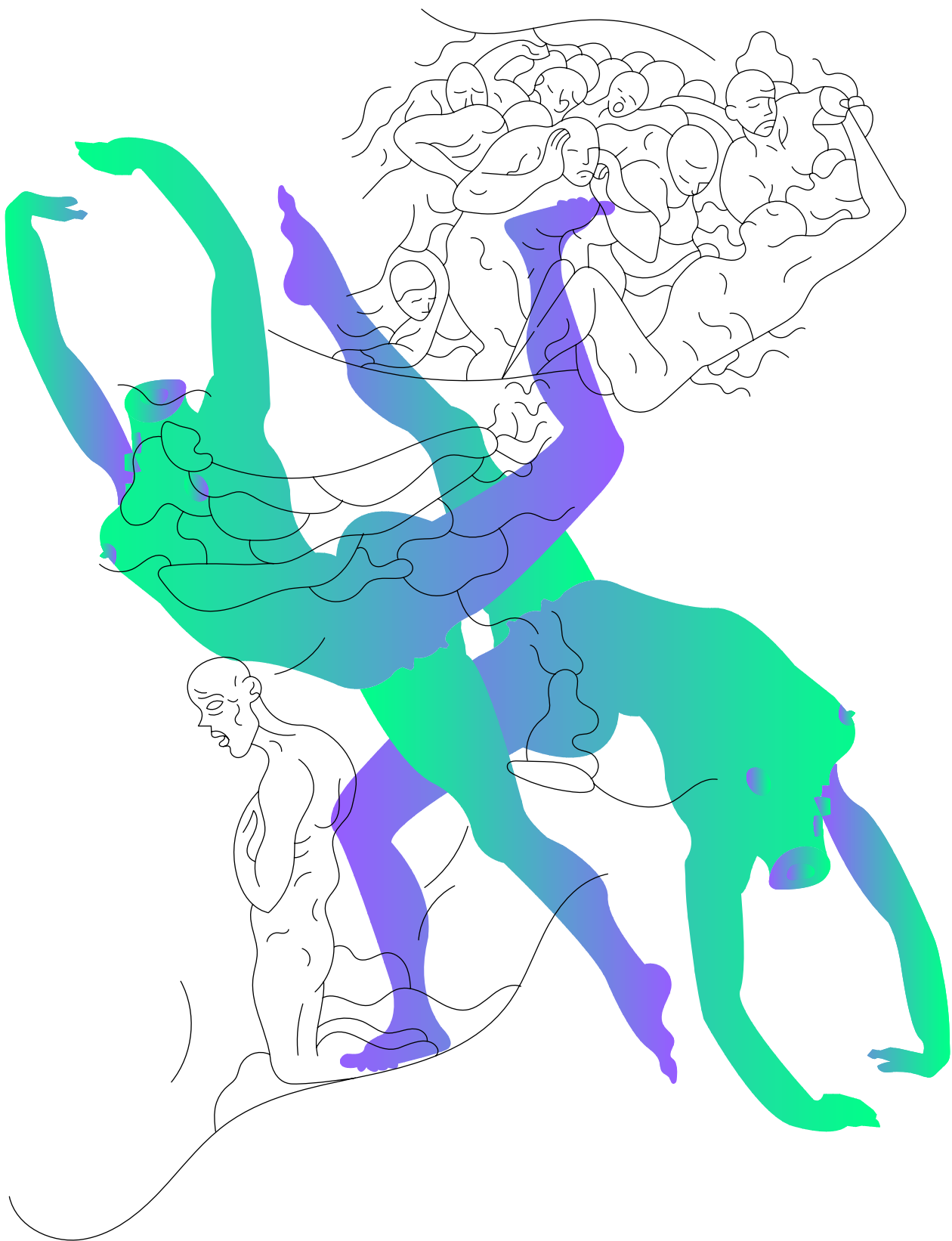
Kurir 2.6.2022. autor nepoznat, objavljuje kolumnu britanskog novinara po imenu Dan Vuton u kojoj se navodi: „Gledanje ekskluzivnog intervjua sa trans plivačicom Lijom Tomas u emisiji „Good Morning America’s“ nije bilo lako iskustvo. Naravno, moje srce se rastužilo zbog osobe koja je otvoreno priznala da je bila duboko uznemirena poslednjih godina, da su je proganjale samoubilačke misli i sve druge mentalne brige koje dolaze usled verovanja da ste rođeni u pogrešnom telu. Ali, takođe sam osetio duboko saosećanje prema sportistkinjama koje su godinama trenirale i posvetile svoj život takmičenju u bazenu, samo da bi ih onda biološki muškarac izbacio iz igre.“ [...] „Dakle, ja zaista imam mnogo saosećanja za Liju Tomas, ali ona izgleda ima vrlo malo za žene čije je sportske snove uništila. I ona svakako nije zabrinuta za svoje bivše saigračice sa Univerziteta Pensilvanija koje su se osećale neprijatno što dele svlačionicu sa nekim ko ima muške genitalije koje još uvek reaguju na žensku privlačnost.“

Ovaj tekst je školski primer manipulativnog, lažno saosećajnog narativa koji pokušava da prikrije transfobne stavove iza površinske empatije. Ova konstrukcija je klasičan primer tzv. „empatijskog zveckanja“, autor se deklarativno saoseća sa trans osobom, ali ubrzo pribegava „racionalizovanoj“ transfobiji koju pokušava da predstavi kao logičan argument o „fer-pleju“, ali u osnovi negira pravo trans osoba da se uopšte takmiče. I za kraj „genitalije koje reaguju“? seksualizuje trans telo, bez ikakvog osnova, sugerše se da je fizičko postojanje trans žene u ženskom prostoru nepristojno ili predatorsko, implicitno se povezuje trans identitet

sa seksualnim devijacijama, što je klasičan model stigmatizacije još od 20. veka. To nije briga, to je fetišizacija i patologizacija trans identiteta.

Ali, na kraju dana, ovakvi naslovi i tekstovi ne postoje da te informišu, nego da te uplaše. Da ti kažu: svet se menja, ti to ne razumeš, ali mi znamo ko je kriv. I evo ti naslov. Evo ti lice. Evo ti problem. I dok gledaš u tu jednu trans ženu koja je pobedila na nekom takmičenju, ne gledaš u to kako deca u školama nemaju kanalizaciju ni vodu, kako ljudi umiru od gladi, kako se prava žena već decenijama gaze, kako je sport postao igra za bogate. To se zove distrakcija kroz demonizaciju. Napraviš neprijatelja, pa svi zaborave ko je pravi.

U društvu koje voli binarne podele, sport je jedna od tih institucija, mesto gde se definiše šta je „normalno“ telo, ko sme da učestvuje i kako. Kada mediji koriste reči poput „biološka prednost“ i „nepoštenje“, oni ne samo da opisuju neku sportsku situaciju, već aktivno učestvuju u kontroli i isključivanju onih koji ne stanu u zadate okvire. Trans žene podrivaju ustaljenu hijerarhiju, dok su reakcije najmanje sportske, već su duboko društvene i političke. Zato ne, ovo nije priča o sportu. Ovo je priča o isključivanju. O istoriji ponavljanja istog mehanizma, prvo crnci, pa žene, pa gej osobe, i sada su na red došle trans osobe. Zato ne, Lija Thomas nije problem. Problem su naslovi koji besramno, neetički, neprofesionalno, dehumanizujuće govore o ovoj temi, društvo koje ćuti, i publika koja klima glavom bez razmišljanja. Problem je u društvu koje odbija da prihvati kompleksnost roda i identiteta, koje koristi sport kao bojno polje za svoje strahove, predrasude i želju za kontrolom. I dok se gleda u jednu sportistkinju, zanemaruje se nešto mnogo veće a to je cena transfobije u medijima i društvu koje mnoge trans osobe plate životom.

KADA PRIMIJENITI RECEPT:

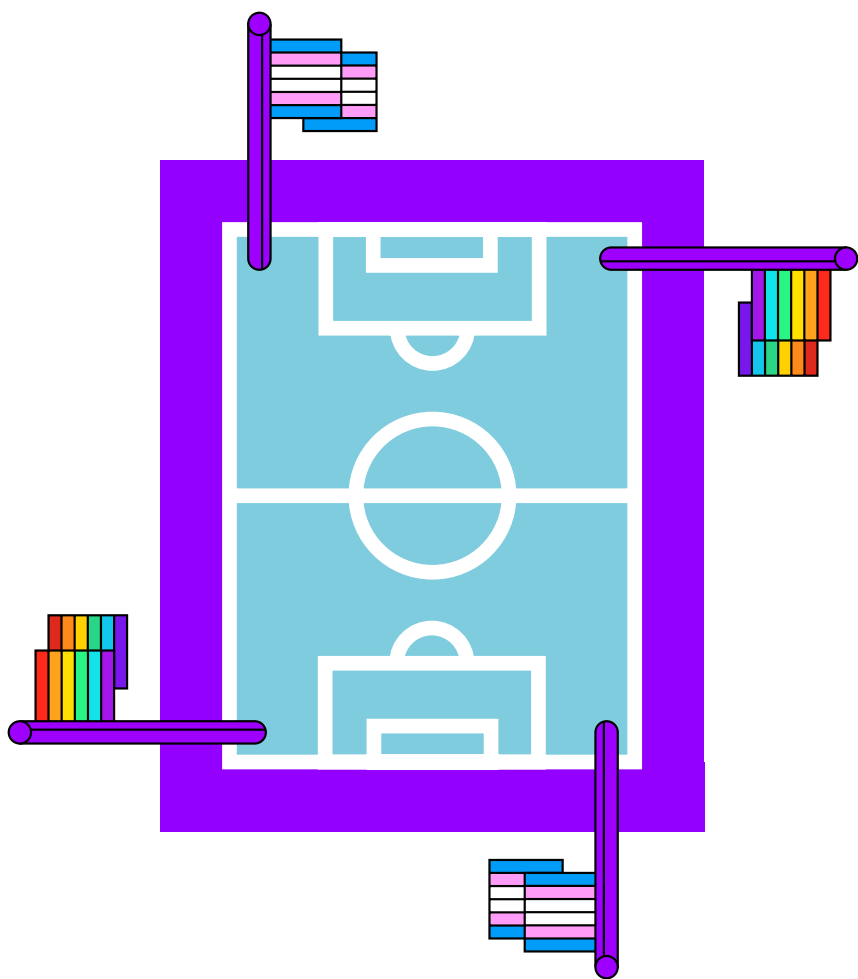
Zaključke i znanje iz ovog poglavlja najkorisnije je upotrijebiti u situacijama razgovora u kojim vaš sagovornik/ca citira ili pominje medijske naslove i tekstove kao što su oni spomenuti u poglavlju, kada imaju sličnu argumentaciju, te u bilo kojoj diskusiji o moći i ulozi koju mediji igraju u kreiranju ne samo društvenih narativa već i svakodnevnice.

KLJUČNI SASTOJCI:

Kako bismo ispravno pripremili kritičku misao u doba prezasićenosti dezinformacijama neophodno je da upamtimo da cilj mnogih medija i medijskih kuća nije puko prenošenje važnih informacija – već profit i moć koje dolaze uz čitanost i pratioce:teljke (da ne pominjemo da se onda upravo taj profit i moć mogu (zlo)upotrijebiti na razne načine za postizanje ciljeva onih koji upravljaju tim medijima).

Raspolaganje informacijama bi se trebalo obavljati odgovornošću koja garantuje istinito i dostojanstveno predstavljanje informacija ali najčešće svedočimo pretapanju informacije u oružije. Bilo da se skupljaju politički bodovi ili broj pregleda suština ostaje ista – profiteri će juriti profit. U toj jurnjavi lako se žrtvuju etika, profesionalnost i objektivnost

Ovaj tekst ilustruje lakoću sa kojom se manipuliše informacijama kada je cilj senzacionalizovati onih koji su najranjiviji zato zapamtimo neke od navedenih primjera kao dragocjeni štit istine.

Analizirani medijski sadržaj

- H. (09.04.2018.) "Bivši dizač utega postao žena i postao priča dana: To nije pošteno" Večernji list. <https://www.vecernji.hr/sport/bivsi-dizac-utega-postao-zena-gavin-hubbard-commonwealth-1238065>
- n.a. (09.04.2018.) "Promenio pol ali ne i sport: Dizač tegovao postao žena! I ponovo osvaja medalje" Kurir. <https://www.kurir.rs/sport/ostali-sportovi/3027521/video-promenio-pol-ali-ne-i-sport-dizac-tegova-postao-zena-i-ponovo-osvaja-medalje>
- n.a. (14.06.2021.) "Transrodna dizačica utega u Tokiju šamar je poštenju u sportu" IndexHR. <https://www.index.hr/sport/clanak/transrodna-dizacica-utega-u-tokiju-samar-je-postenju-u-sportu/2285613.aspx>
- S.M. (25.12.2021.) "PRAVO U CEN-TAR! Vladimir Putin: Trandžama treba zabraniti da se takmiče! Nije im mesto u ženskom sportu" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/662752/pravo-u-centar-vladimir-putin-trandzama-treba-zabraniti-da-se-takmice-nije-im-mesto-u-zenskom-sportu>
- n.a. (02.06.2022.) "TOMAS POSTAO ŽENA DA BI POBEDIO NA OLIMPIJSKIM IGRAMA! Novinar BRUTALNO iskren prema Liji: Nije fer ići protiv dama u MUŠKOM TELU!" Kurir. <https://www.kurir.rs/zabava/ludi-svet/3946203/novinar-supustio-ransrodnu-plivaciju>
- n.a. (18.02.2022.) "SKANDAL! DISKRIMINACIJA SPORTA! Bivši muškarac OBARA rekorde u ženskoj konkurenciji!" Informer. https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/678503/skandal-diskriminacija-sporta-bivsi-muskarac-obara-rekorde-u-zenskoj-konkurenciji#google_vignette
- n.a. (19.02.2022.) "„PLIVA SA DEVOJKAMA, ALI IMA MUŠKE ORGANE! Pogledajte kako izgleda, nekada je bila muškarac!" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/678558/pliva-sa-devojka-ma-ali-ima-muske-organe-pogledajte-kako-izgleda-nekada-je-bila-muskarac-foto>
- n.a. (19.02.2022.) "KOLAPS U AMERICI, ŽENE PROTIV LIE TOMAS! Ženski sport će nestati! Devojke su utučene jer se takmiče protiv muškaraca!" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/678637/kolaps-u-americi-zene-protiv-lie-tomas-zenski-sport-ce-nestati-devojke-su-utucene-je-se-takmice-protiv-muskaraca>
- n.a. (06.08.2023.) "VEOMA NEPRIJATNA SCENA! TRANSRODNA PLIVAČICA SE SKINULA, PROTIVNICE OKRETALE GLAVU: "E tada se uzdržavate da ne pogledate"" Kurir. <https://www.kurir.rs/sport/ostali-sportovi/4213966/veoma-neprijatna-scena-u-svlacionici>
- S.L. (01.08.2024.) "Skandal drma Olimpijske igre: Bokserka čiji se pol ne zna dobila meč nakon što je protivnica otišla iz ringa!" Telegraf. <https://www.telegraf.rs/sport/olimpijske-igre/3938909-skandal-drma-olimpijske-igre-bokserka-ciji-se-pol-ne-zna-dobila-mec-nakon-sto-je-protivnica-otisla-iz-ringa>
- M.V. (01.08.2024.) "Italijanka posle 46 sekundi predala borbu biološkom muškarcu! Posle meča grcala u suzama!" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/930720/iman-kelif-andela-karini-boks-oi>
- S.P. (01.08.2024.) "Ta boleština je počela da vlada svetom, tuku žene i dobijaju medalje": Aleksandar Vučić zagrmeo zbog OI". Telegraf. <https://www.telegraf.rs/sport/olimpijske-igre/3939166-ta-bolestina-je-pocela-da-vlada-svetom-tuku-zene-i-dobijaju-medalje-aleksandar-vucic-zagrmeo-zbog-oi>
- J.R. (02.08.2024.) "Srpski bokser podigao prašinu! Odgurnem ženu u samoodbrani i razapnu me, a ovaj..." Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/930933/srpski-bokser-podigao-prasinu-odgurnem-zenu-u-samoodbrani-i-razapnu-me-a-ovaj>
- V.Đ. (02.08.2024.) "Pojavile se fotografije iz detinjstva bokserke čiji pol se ne zna: Pogledajte kako je izgledala kao dete". Telegraf. <https://www.telegraf.rs/sport/olimpijske-igre/3939408-pojavile-se-fotografije-iz-detinjstva-bokserke-ciji-pol-se-ne-zna-pogledajte-kako-je-izgledala-kao-dete>
- n.a. (02.08.2024.) "'VELIKA SRAMOTA ZA OLIMPIJSKE IGRE' Srpski košarkaš osuo ŽESTOKU PALJBU zbog bokserke sa MUŠKIM hromozomima! Posao oštru poruku!" Kurir sport. <https://www.kurir.rs/sport/ostali-sportovi/4421995/dani-lo-andjusic-se-oglasio-zbog-bokserke-sa-muskim-hormonima>
- Petrović, Marta. (02.08.2024.) "'Prodavala sam hleb na ulici da bih se takmičila': Da li će ljudi popustiti bokserki zbog teške životne priče?". Ona.Telegraf. <https://ona.telegraf.rs/ona-price/3939459-prodavala-sam-hleb-na-ulici-da-bih-se-takmicila-da-li-ce-ljudi-popustiti-bokserki-zbog-teske-zivotne-price>
- Lj. V. (03.08.2024.) "Mnogi misle da je muško, a evo šta kaže otac bokserke!"

- V.Ž. (04.11.2024.) „Sada je sve jasno! Alžirska bokserka je BOKSER! Definitivno ima testise i mikropenis!" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/g58g03/iman-kelif-alzirski-bokserka-xy-hromozomi>
- M.Z. (30.07.2024.) "Ma, šta je bre ovo?! Muškarci će se takmičiti u ženskoj konkurenciji na OI!". Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/g30005/bioloski-muskarci-zenska-konkurencija-oi>
- S.I. (31.07.2024.) "Legenda Zvezde besna na organizatore OI: Muškarac izudarao ženu u boks meču, on se javio i sve isprozivao". Telegraf. <https://www.telegraf.rs/sport/olimpijske-igre/g338149-legenda-zvezde-besna-na-organizatore-oi-muskarac-izudarao-zenu-u-boks-mecu-on-se-javio-i-sve-isprozivao>
- J.R. (13.08.2024.) „Muško, žensko, nije važno, nacija je oduševljena! Sjajan doček za Alžirku!". Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/g34191/iman-kelif-alzir-boks>
- M.M. (14.08.2024.) "Bokserka za koju se sumnja da je muško tužila jednog od najbogatijih ljudi sveta, na udaru i Tramp". Telegraf. <https://www.telegraf.rs/sport/ostali-sportovi/g346719-bokserka-za-koju-se-sumnja-da-je-musko-tuzila-jednog-od-najbogatijih-ljudi-sveta-na-udaru-i-tramp>
- n.a. (19.08.2024.) „Trump: Bili su muškarci. Postali su žene i natjecali se u ženskom boksu". Index Vijesti. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/trump-bili-su-muskarci-postali-su-zene-i-natjecali-se-u-zenskom-boksu/2591447.aspx>
- J.R. (10.08.2024.) „Sjajna Alžirka uzela zlato i razrešila dilemu oko pola! Rođena sam kao žena, živela sam kao žena..." Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/g33319/iman-kelif-alzir-boksd-poremecaj>
- V.T. (10.08.2024.) „Zaustavite sve! Ovo je dokaz da je Iman Kelif muško! (FOTO)". Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/g33488/iman-kelif-alzir-musko-boks>
- Đ.M. (03.07.2025.) " Tramp oduzima pehare transrodnoj plivačici: Liberali kipte od besa" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/1031267/lija-tomas-donald-tramp-plivanje>
- J.J. (07.03.2025.) "Srpkinja preživela horor u ringu! Bokserka koju optužuju da je muško je zakucala za krevet na 10 dana" Informer. <https://informer.rs/sport/ostali-sportovi/g96905/nikolina-gajic-boks-iman-kelif>

SPISAK KORIŠĆENE LITERATURE

Ko ima pravo da se takmiči?

Istorija polne segregacije u sportu

- BBC News. (2020, December 26). The Boxing Day game that changed women's football. BBC.
- Brake, D. L. (2010). *Playing with the boys: Why separate is not equal in sports*. Oxford University Press.
- Buczynski, A. R.-M. (2022). *Taking Aim: The evolution of women in competitive shooting sports in the 20th century United States* (Master's thesis, Western Michigan University). Western Michigan University Digital Commons.
- Kamis, D., & Glick, I. (2025). Navigating fairness and inclusion: The evolution of rules for transgender athletes in women's sports. *Advances in Psychiatry and Behavioral Health*, 5(4), 9–15.
- Müller, M. (2016). Constructing gender incommensurability in competitive sport: Sex/gender testing and the new regulations on female hyperandrogenism. *Human Studies*, 39(3), 405–431.
- Pieper, L. P. (2016). *Sex testing: Gender policing in women's sports*. University of Illinois Press.
- Pieper, L. P., Schultz, J., & Krieger, J. (2025, April 3). Regression, not progress: A response to World Athletics' return to sex testing. *Idrottsforum.org*.
- Ritchie, I., & Pieper, L. P. (2015). Gender verifications in sport: From an East/West antagonism to a North/South antagonism. *The International Journal of the History of Sport*, 32(7), 965–979

– Schultz, J. (2024). *Regulating bodies: Elite sport policies and their unintended consequences*. Oxford University Press.

– Simpson, J. L., Ljungqvist, A., de la Chapelle, A., Ferguson-Smith, M. A., Genel, M., Carlson, A. S., Ehrhardt, A. A., & Ferris, E. (1993). Gender verification in competitive sports. *Sports Medicine*, 16(5), 305–315.

– Théberge, N. (1991). Women and the Olympics: A consideration of gender, sport and social change. In F. Landry, M. Landry, & M. Yerles (Eds.), *Sport ... The Third Millennium / Le troisième millénaire* (pp. 385–396). Les Presses de l'Université Laval.

– Whitten, R. (2025). *Sports participation as a social determinant of athletic sex differences* (Master's thesis, Colorado State University). Mountain Scholar.

– Witherspoon, K. B. (2021). Inclusion, exclusion, and segregation. In S. A. Riess (Ed.), *A cultural history of sport in the modern age* (Vol. 6, pp. 149–172). Bloomsbury Academic.

Sport i održavanje binarnog rodnog/polnog normativa i ideala Zapadne ženskosti

– Travers (2023). 'Female' Sport and Testosterone Panic. In *Justice for Trans Athletes: Challenges and Struggles*, edited by: Ali Durham Greey and Helen Jefferston Lenskyj. Emerald Publishing.

– Schuller, Kyla (2017). *The biopolitics of feeling: race, sex, and science in the nineteenth century*. Duke University Press.

- Bilić, Bojan i Aleksa Milanović (2022). Uvod: u postjugoslovenskim trans svetovima. U Postjugoslovenski trans: životi, aktivizmi, kulture. Uredili: Bojan Bilić i Aleksa Milanović. Multimedijalni institut MAMA.
- Parks Pieper, Lindsay (2014). Sex Testing and the Maintenance of Western Femininity in International Sport. *The International Journal of the History of Sport* 31:13.
- Heggie, Vanessa. (2010). Testing sex and gender in sports; reinventing, reimagining and reconstructing histories. *Endeavour*, 34, (4): 157–163.
- Plymire, Darcy C. (1999). Too Much, Too Fast, Too Soon: Chinese Women Runners, Accusations of Steroid Use, and the Politics of American Track and Field. *Sociology of Sport Journal* (16): 155–173.
- Braidotti, Rosi (1994). *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. Columbia University Press.
- Braidotti, Rosi (2005). *Affirming the Affirmative: On Nomadic Affectivity*. *Rhizomes*, no. 11/12. <https://rhizomes.net/issue11/braidotti.html>. Accessed 18 Oct. 2025.
- Braidotti, Rosi (2013). *The Posthuman*. Polity Press.
- Fausto-Sterling, Anne (2000). *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. Basic Books.
- Fausto-Sterling, Anne (2000). "The Five Sexes, Revisited." *The Sciences*, vol. 40, no. 4, pp. 18–23.

Biologija, biopolitika, bioetika i trans osobe u sportu

- Agamben, Giorgio (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Translated by Daniel Heller-Roazen, Stanford University Press.
- Arendt, Hannah (1958). *The Human Condition*. University of Chicago Press.
- Austin, J. L. (1975). *How to Do Things with Words*. 2nd ed., edited by J. O. Urmson and Marina Sbisa, Harvard University Press.
- Bačević, Jana (2020). There's No Such Thing as 'Just Following the Science.' *The Guardian*, 28 Apr. 2020, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/28/theres-no-such-thing-just-following-the-science-coronavirus-advice-political> Accessed 18 Oct. 2025.
- Braidotti, Rosi (1994). *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. Columbia University Press.
- Braidotti, Rosi (2005). *Affirming the Affirmative: On Nomadic Affectivity*. *Rhizomes*, no. 11/12. <https://rhizomes.net/issue11/braidotti.html>. Accessed 18 Oct. 2025.
- Braidotti, Rosi (2013). *The Posthuman*. Polity Press.
- Fausto-Sterling, Anne (2000). *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. Basic Books.
- Fausto-Sterling, Anne (2000). "The Five Sexes, Revisited." *The Sciences*, vol. 40, no. 4, pp. 18–23.
- Fausto-Sterling, Anne (2012). *Sex/Gender: Biology in a Social World*. 2nd ed., Routledge, 2012.
- Fletcher, Anthony (1995). *Gender, Sex, and Subordination in England, 1500–1800*. Yale University Press.
- Foucault, Michel (2003). *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975–1976*. Translated by David Macey, Picador.
- Foucault, Michel (1990). *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*. Translated by Robert Hurley, Vintage Books.
- Foucault, Michel (1994). *Dits et écrits, 1954–1988*. Vol. 3: 1976–1979. Gallimard.
- Goodman, Dena (2001). *The Republic of Letters: A Cultural History of the*

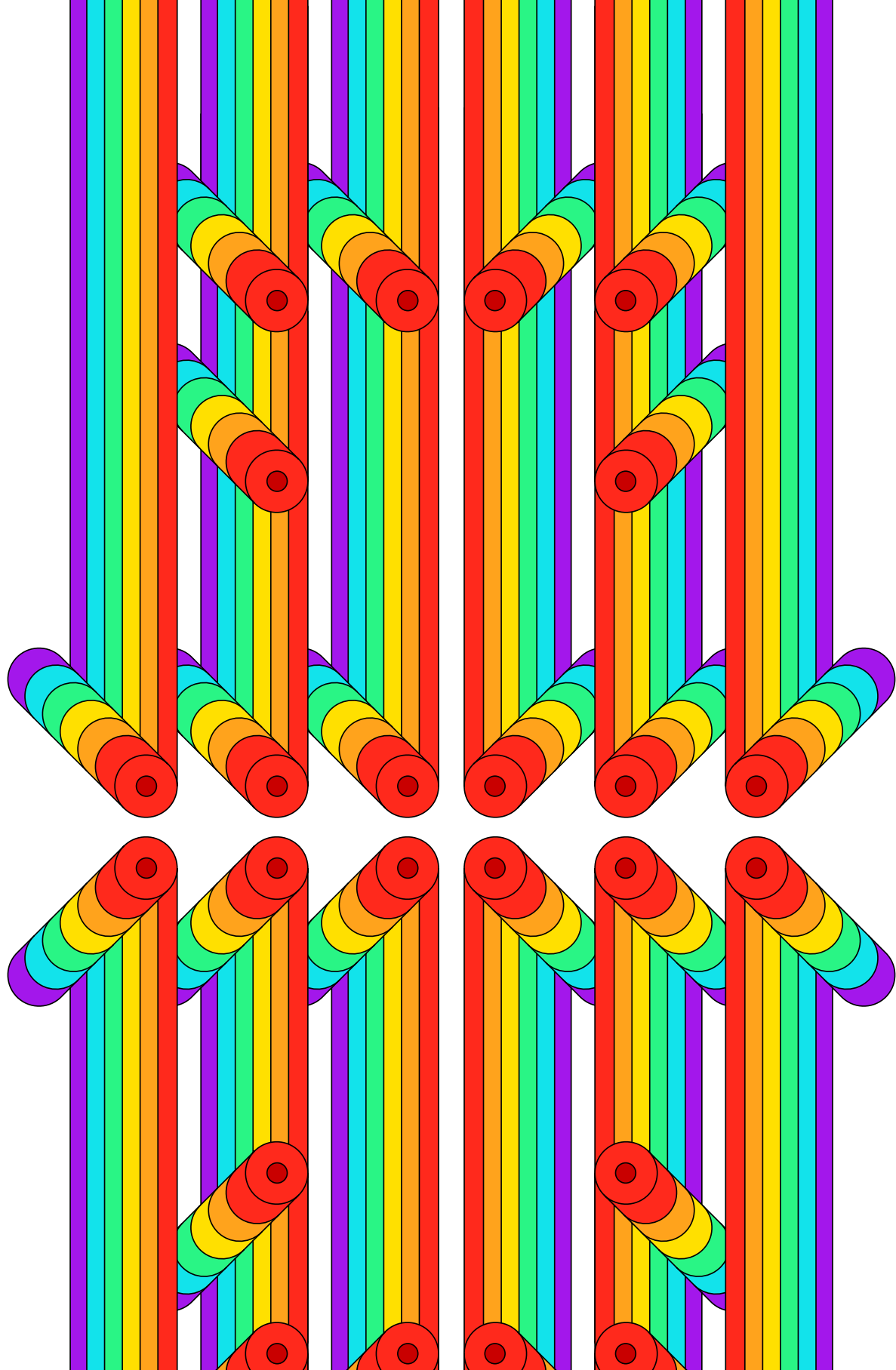
- French Enlightenment. Cornell University Press.
- www.youtube.com/watch?v=lvk4_pu7lK4&t=379s. Accessed 18 Oct. 2025.
- Haraway, Donna (1991). *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*. Routledge.
 - Harvey, Karen (2002). *Reading Sex in the Eighteenth Century: Bodies and Gender in English Erotic Culture*. Cambridge University Press.
 - Heggie, Vanessa (2010). Testing Sex and Gender in Sports: Reinventing, Reimagining and Reconstructing Histories. *Endeavour*, 34, (4): 157–163.
 - Laqueur, Thomas (1994). *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press.
 - Lennard, Natasha (2017) "Know Your Rights." *The New Inquiry*, 28 June 2017, thenewinquiry.com/know-your-rights/. Accessed 18 Oct. 2025.
 - Martínez-Patiño, María José (2005). Personal Account: A Woman Tried and Tested. *The Lancet* 366 (51).
 - Preciado, Paul B. (2013). *Testo Junkie: Sex, Drugs, and Biopolitics in the Pharmacopornographic Era*. Translated by Bruce Benderson, The Feminist Press.
 - Proctor, Robert N. (1988). *Racial Hygiene: Medicine under the Nazis*. Harvard University Press.
 - Rancière, Jacques (2004). *The Politics of Aesthetics*. Bloomsbury Academic.
 - Ratković, Marija (2019). „Teorija afekta i biopolitičke regulacije privatnih praksi.“ YouTube, postavio Anđazovana misao / Engaged Thought, 27 Mar. 2019, https://www.youtube.com/watch?v=lvk4_pu7lK4&t=379s.
 - Schiebinger, Londa (1989). *The Mind Has No Sex? Women in the Origins of Modern Science*. Harvard University Press.
 - Ware, Vron (1992). *Beyond the Pale: White Women, Racism and History*. Verso.
- Zašto je na postjugoslovenskom Balkanu važno pitanje trans osoba u sportu**
- Alfonseca, K. (2025, March 3). Some Republican lawmakers increase calls against gay-marriage SCOTUS ruling. ABC News. <https://abcnews.go.com/Politics/republican-lawmakers-increase-calls-gay-marriage-scotus-ruling/story?id=119395181> (abcnews.go.com)
 - Alexander Avila. The Tech Billionaire to Fascist Pipeline: <https://www.youtube.com/watch?v=olhugUhfG14>
 - Begović, M. (2024). *Sports Policy and Politics in the Western Balkans* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003246992>
 - Bias, L. (2022) 'The International of Antifeminists'. Engenderings (blog). London School of Economics and Political Science. 24 February 2023. Available at: <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2023/02/24/4808/>
 - BIRN, Madalin Necsutu. "Balkan Conservatives Unite at Family Congress in Moldova." *Balkan Insight*, 17 Sept. 2018, balkaninsight.com/2018/09/17/conservative-balkans-leaders-cheered-for-family-values-in-moldova-09-15-2018-1/. Accessed 22 July 2025.

- Bobičić, N., i Ulićević, J. Dž. (2024). Anti-rodni narativi u Crnoj Gori - Demokrat-skim metodama protiv roda i demokra-tije. in A. Milanović, M. Jovanović i J. Dž. Ulićević (ur.), *Transfeministička kuvari-ca*, (120-155) Trans mreža Balkan.
- Carlisle, M. (n.d.). Inside the Right-Wing Movement to Ban Trans Youth From Sports. *TIME*. <https://time.com/6176799/trans-sports-bans-conservative-move-ment/>
- Centre for Feminist Foreign Policy (2024) Strongmen and Violence: Interlinkages of anti-feminism and anti-democratic developments. Centre for Feminist Foreign Policy, Berlin.
- Horton, H. (2022, June 15). Thinktank that briefed against XR given \$30k by ExxonMobil in 2017. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2022/jun/15/thinktank-that-briefed-against-xr-given-30k-by-exxon-mobil-in-2017>
- Jones, B. A., Arcelus, J., Bouman, W. P., & Haycraft, E. (2017). Sport and Trans-gender People: A Systematic Review of the Literature Relating to Sport Participation and Competitive Sport Policies. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 47(4), 701–716. <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0621-y>,
- Jones, R. P., Jackson, N., Orcés, D., Huff, I., Holcomb, T., Carnegie Corporation of New York, Wilbur and Hilda Glenn Family Foundation, Unitarian Universalist Veatch Program at Shelter Rock, Sean Sands, Tim Duffy, Lauren Leibowitz, & Kivvit. (2021). FINDINGS FROM THE 2021 AMERICAN VALUES SURVEY. In FINDINGS FROM THE 2021 AMERICAN VALUES SURVEY. [https://www.prri.org/wp-content/up-loads/2021/10/PRRI-Oct-2021-AVS.pdf](https://www.prri.org/wp-content/uploads/2021/10/PRRI-Oct-2021-AVS.pdf)
- Jackson, J., McIntyre, N., Khan, M., Roussi, A., & Kove-Seyram, S. (2025, May 21). Un-holy alliance: the far-right religious net-work attacking reproductive and LGBTQ+ rights. *TBIJ*. <https://www.thebureau-investigates.com/stories/2022-09-25/unholy-alliance-the-far-right-religious-network-attacking-reproduc-tive-and-lgbtq-rights>
- Kuhn, G. (2015). *Playing as if the world mattered: An illustrated history of ac-tivism in sports*. PM Press.
- MacInnes, P. (2023, December 29). Min-isters urged to enforce female-only categories in UK grassroots sport. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/sport/2023/dec/29/right-wing-thinktank-female-only-catego-ries-uk-grassroots-sport>
- Mijatov, N. S. (2019). *Sport as an instru-ment of socialism: The Yugoslav expe-rience* [PhD Thesis]. University of Bel-grade, Faculty of Philosophy.
- Pupovac, O. (2010, maj 12). Present per-fect, or the time of post-socialism. *Eurozine*. <https://www.eurozine.com/present-perfect-or-the-time-of-post-socialism/>
- Rebecca M. Jordan-Young & Katrina Karkazis, 4 Myths about Testosterone, *SCI. A M.* (June 18, 2019), <https://blogs.scientificamerican.com/observa-tions/4-myths-about-testosterone/>.
- Report: Scott Lively and the export of Hate. (2024, May 30). *HRC*. <https://www.hrc.org/resources/report-scott-lively-and-the-exporation-of-hate>
- Ruddock, D. (2024, August 9). Russia, disinformation and two Olympic boxers.

Index on Censorship. <https://www.index-oncensorship.org/2024/08/russia-disinformation-and-two-olympic-boxers/>

Transfeministička analiza medijskih tekstova o nevoljama sa rodom u sportu

- Šimičević, H. (2024, March 23). Istina o Agendi – Portal Novosti. Retrieved July 22, 2025, from Portal Novosti website: <https://www.portalnovosti.com/istina-o-agendi/>
- The Associated Press. (2017, March 27). "Bathroom bill" to cost North Carolina \$3.76 billion. CNBC. <https://www.cnbc.com/2017/03/27/bathroom-bill-to-cost-north-carolina-376-billion.html>
- Women in Sport, NAT ' L LIBRARY OF A USTL ., <https://www.nla.gov.au/digital-classroom/year-7/sport-and-australian-culture/women-sport> [https://perma.cc/EgJT-YGYg].
- Wehle, K. (2025, September 22). Same-sex marriage might be unsafe. Politico Magazine. Dostupno na: <https://www.politico.com/news/magazine/2025/09/22/same-sex-marriage-might-be-unsafe-00568474>
- Škorić, Marko, i Aleksej Kišjuhas (2015). Vodič kroz ideologije II. Novi Sad: Alternativna kulturna organizacija (AKO)
- Salcedo, Andrea. (2021, July 20). "A women's handball team wore shorts instead of skimpy bikini-bottom uniforms. The league fined them over \$1,700." The Washington Post
- Hromadžić, Hajrudin, i Helena Popović (2010) Aktivne medijske publike: razvoj koncepta i suvremeni trendovi njegovih manifestacija. Medijska istraživanja 16, no. 1 (2010): 97-111.

O Trans Mreži Balkan

Trans Mreža Balkan (TMB) je regionalna organizacija osnovana 2014. godine sa ciljem stvaranja jake TIRV (trans, interpolne, rodnovarijantne) zajednice i saveznika:ka na prostoru Balkana. Od svog osnivanja TMB povezuje osam država: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Hrvatsku, Kosovo, Severnu Makedoniju, Srbiju i Sloveniju. Organizacija ima dve formalno registrovane kancelarije, jednu u Zagrebu, a drugu u Podgorici.

TMB je deo širokog fronta otpora – antifašističkog, feminističkog i dekolonijalnog pokreta, i podržava ujedinjeno smenjivanje sistema ugnjetavanja i opresije. S tim ciljem, TMB stoji rame uz rame sa lokalnim zajednicama, organizacijama i pojedincima:kama.

Aktivnosti TMB neguju učenje, solidarnost i hrabrost u delovanju, i grade mrežu saveznika:ca koji dobijena znanja i iskustva primenjuju u praksi, u cilju jačanja lokalnih zajednica i kolektivnog otpora. Uz osnovne feminističke vrednosti kao vodič, TMB gradi aktivističku mrežu koja, u sklopu zajedničkog cilja, bezuslovno stoji uz trans i kvir zajednicu.

Email: info@transbalkan.org

Web: transbalkan.org

Instagram: [@transmrezabalkan](https://www.instagram.com/transmrezabalkan)

Facebook: Trans Mreža Balkan

Twitter: [@TransMreza](https://twitter.com/TransMreza)

Youtube: youtube.com/@transmrezabalkan2985

& [@Receptizarevoluciju](https://www.youtube.com/@Receptizarevoluciju)

trans mreža
BALKAN